

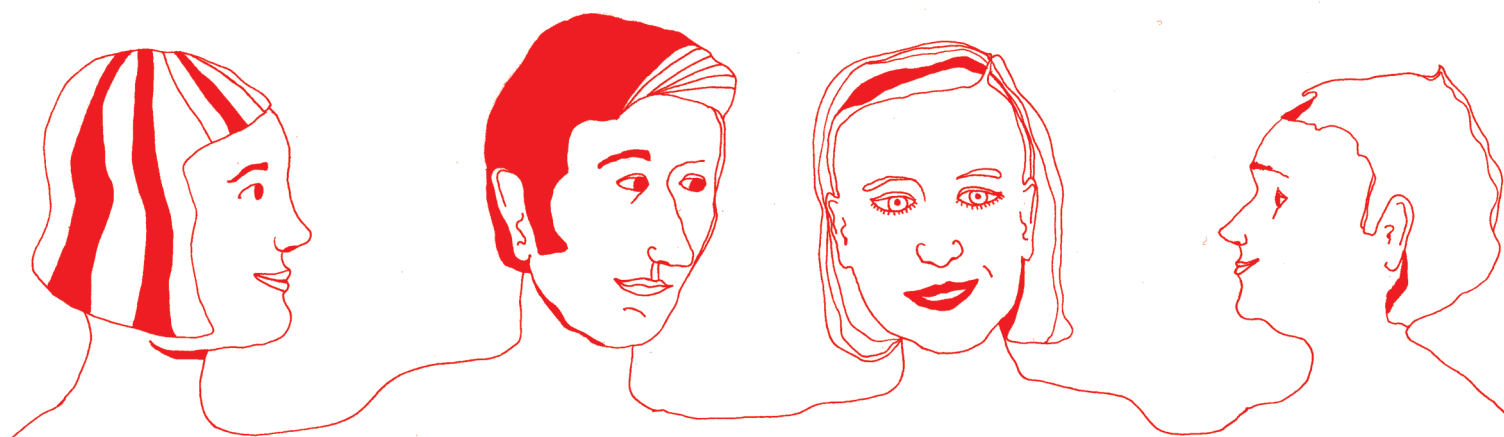
Eksternaliserende samtaler - et narrativt perspektiv i undersøkelsessaker i barnevernet

Frode Kavli

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap

Master of Public Health

MPH 2006:11

Master of Public Health

– Uppsats –

Uppsatsens titel och undertitel Eksternaliserende samtaler - et narrativt perspektiv på undersøkelsessaker i barnevernet.				
Författare Frode Kavli				
Författarens befattning och adress Prosjektleder Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Universitetsgaten 7, Postboks 8113 Dep., NO-0032 Oslo, Norge				
Datum då oppsatsen godkändes 26 april, 2006			Handledare NHV/extern Bengt Lindström, docent NHV Rikard Eriksson, universitetslektor, NHV	
Antal sider 73	Språk – oppsats norsk	Språk – sammanfattning norsk/engelsk	ISSN-nummer 1104-5701	ISBN-nummer 91-797-142-3
Sammanfattning Studien tar utgangspunkt i et metodeutviklingsprosjekt ved et barnevernkontor i Oslo, kalt "DuKanJo" – et forsøk på å anvende eksternaliserende samtaler som en form for empowermentstrategi allerede i undersøkelsesfasen i en barnevernsak. I alt fire familier ble invitert til å delta i såkalte ettersamtaler – en form for evaluering av et empowermentprosjekt – samtaler som også utgjorde de primære forskningsdata i studien. Studien bruker en narrativ tilnærming både som forskningsmetode og som metodisk tilnærming i ettersamtalene og kan derfor betraktes som både en evaluering av en empowermentstrategi og som et forskningsprosjekt. Hensikten med studien er å belyse om hvorvidt en narrativ metodikk i undersøkelsessaker kan bidra til å flytte fokuset i barnevernssaker fra problemorientering til ressursorientering. Studien søker også å svare på om det er mulig for barnevernet - med et så klart definert kontrollmandat -, å gjøre bruk av en ressursorientert tilnærming for å fremme familienes salutogene krefter og mestringsstrategier. Studien bekrefter at en slik tilnærming er mulig, men at det fortsatt finnes faglige og etiske dilemmaer knyttet til en slik tilnærming.				
Nyckelord barnevern, eksternaliserende samtaler, narrativ forskning				

Master of Public Health

– Essay –

Title and subtitle of the essay Externalized conversations - A narrative perspective at a child protective office in Oslo				
Author Frode Kavli				
Author's position and address Project leader Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs P O Box 8113 Dep, NO-0032 Oslo, Norway				
Date of approval April 26, 2006		Supervisor NHV/External Bengt Lindström, Docent, NHV Rikard Eriksson, Senior lecturer, NHV		
No of pages 73	Language – essay Norwegian	Language – abstract English/Norwegian	ISSN-no 1104-5701	ISBN-no 91-7997-142-3

Abstract

The study is a result of, and an ambition of, using a narrative approach as an empowerment strategy at a child protection office in Oslo. Externalising conversations is the main method in the strategy, in order to implement this kind of narrative orientation, at an early stage in the co-operation between the family and the social workers. Four families were invited to an interview, which also was designed as an evaluation dialog of the empowerment process, which they have been attending to during the project. The data from the interviews was then examined by a narrative research method. The main purpose of the study is to confirm that a salutogenic approach is a useful orientation for social workers in their attempt to invite families into a more formal partnership at an early stage in the investigation process. The study confirms the advantages of the orientation, but also that there still is some methodological and ethical dilemmas related to this orientation.

Key words

child protection services, externalised conversations, narrative approach

Innhold	4
1. Bakgrunn	5
1.2. Uheldige sider av problemfokuset	5
1.3. Barnevernbarnas helsestatus	6
1.4. Ressursfokuset – salutogenese – empowerment	7
1.5. Forhistorien – veiledningsoppdraget	7
1.6. Nærmere om eksternalisering	8
2. Forskningsprosjektets hensikt	8
2.1. Spørsmålsstillinger	9
2.2. Utvalg	9
2.3. Etske overveininger	10
3. Metode og teoretisk ramme	11
4. Narrativitet	13
4.2. Ulike narrative kontekster	14
4.3. Narrativer og samfunnsvitenskapene	15
4.4. Språkets betydning og funksjon	16
4.5. Narrativ forskning	17
4.6. Narrativ antropologi	18
4.7. Barnevern i et ressursperspektiv - Tykke og tynne beskrivelser	19
4.8. Påvirker familiene den diskursive praksis	20
4.9. Empowerment, Salutogenese og Sense of coherence	21
4.10. Salutogenese	23
4.11. Sense of coherence	24
5. Metode	24
5.1. Narrativ analyse	24
5.2. Validitet	25
5.3. Om analyseprosessen	26
5.4. Intervjuguide	26
5.5. Intervjugjennomføring	27
5.6. Generelt om transkripsjonene av intervjuene	27
5.7. Analyse av intervjuene	28
6. Resultat	29
6.1. De fem analysenivåene	29
6.2. Det intrapersonlige nivå – personlige narrativer	29
6.3. Det interpersonlige nivå – samskapingsnivået	39
6.4. Det ideologiske nivå	46
6.5. Det posisjonelle nivå	50
6.6. Det integrerte nivå	55
7. Diskusjon	61
7.1. Svarer funnene i fra intervjudata på forskningsspørsmålene ?	61
7.2. De personlige narrativene	61
7.3. De samskaptede narrativer	63
7.4. De posisjonelle narrativer	64
7.5. De ideologiske narrativer	65
7.6. Det integrerte nivå	66
8.0. Avslutningsvis	66
Referanser	67

1. Bakgrunn

1.1. Innledende kommentarer

Motsetningen mellom kontrollperspektivet og hjelpeperspektivet i sosialt arbeid er ikke ny, men aktualiseres spesielt ofte innenfor barnevernets ulike sammenhenger fordi barnevernet må fatte forvaltningsvedtak ut fra ”hensynet til barnets beste”, og tilsvarende ofte må effektivere vedtak ved bruk av maktanvendelse. Dermed kommer barnevernets arbeid ofte i strid med foreldrenes interesser. Anvendelsen av makt og en påfølgende eskalering av konflikter mellom familie og barnevern, fører ofte disse sakene inn for domstolene hvor konfliktene sjelden får sin endelige løsning. Ofte går sakene frem og tilbake mellom domstolen og hjelpeapparatet i flere år, og barnevernets ansatte utøver følgelig sitt sosialfaglige arbeid i en form for balansegang mellom to ulike tradisjoner; ”hjelpetradisjonen” og ”kontrolltradisjonen”. I tråd med denne kontrolltradisjonen blir barnevernkonsulenter trent til å bli flinke ”etterforskere”. I pakt med sitt mandat i barnevernloven finner de ofte feil og mangler i barnas eller familienes liv, og utvikler i tråd med disse funn en feilsøkningsstradisjon med tilhørende sofistikerte kartleggings- og saksbehandlingsrutiner. Feilene som barnevernet finner hos barna eller foreldrene kan litt karikert betegnes som tre ulike typer feilsøknings; Jakten på ”mad”, ”bad” eller ”sad”: ”Mad” er jakten på avvik hos barnet selv eller foreldrene. Dette avviket kan for eksempel være en psykisk lidelse hos foreldrene eller en psykiatrisk diagnose hos barnet, for eksempel ADHD. ”Bad” kan stå for jakten på uønsket atferd, som for eksempel et høyt alkoholkonsum hos foreldrene, skoleproblemer hos barnet eller annen uønsket atferd. ”Sad” kan være forhold i familien eller i omgivelsene som rett og slett er triste; for eksempel fattigdom hos familien selv, eller generell deprivasjon i nærmiljøets fysiske og sosiale omgivelser.

1.2. Uheldige konsekvenser av problemfokuset

Jo dyktigere saksbehandlere blir til å etterforske og påpeke feil og mangler hos familiene, jo flinkere blir også familiene til å benekte de samme manglene (Berg & Kelly 2000). I redsel for at innrømmelser kan lede til at barna blir tatt fra dem, minsker ofte familiens vilje og evne til samarbeid, mens barnevernet på sin side må perfektionere sin etterforskning. Konfliktene eskalerer ofte, og jo lengre de varer, desto flere involverte instanser og personer blir involvert i sakene. Samarbeidet mellom instansene kan bli uoversiktlig og ofte rår faglig uenighet omkring både forståelsen av problemene og de tiltakene som skal iverksettes (Sandbæk & Tveiten 1996). På tross av et omfattende utredningsarbeid fra barnevernets side, er det også et faktum at tvangstiltak i barnevernet sjelden ender med at barnet får en varig plassering utenfor sin opprinnelsesfamilie (Hestbæk 1997, Clausen 2000). Likeledes er det en tendens til at barn som får atferdsproblemer, ofte mottar hjelpetiltak som ikke inkluderer de personer eller det miljø som er med på å utløse, opprettholde og videreutvikle slik atferd (NOU 2000:12). Den objektgjøring og tingliggjøring av individer og relasjoner som denne diagnostiske, kliniske og forskningsbaserte praksis har utviklet og rettet inn også mot barn, kan karakteriseres som en type maktpraksis (Becker, 1973, Foucault 1980, Solem 2002) som begrenser og hindrer individer og familier til å skape endringer i sine liv.

1.3. Barnevernbarnas helsestatus

Få studier er gjort omkring barnevernbarnas fysiske og psykiske helse, men i en rapport fra Norsk institutt for by- og regionalforskning har en analysert barnevernbarnas helsestatus i en longitudinell studie for perioden 1990 – 2002 (Kristofersen 2005, NIBR-rapport 2005:12). Tallet på barn under et eller annet form for barnevernstiltak i Norge har steget vesentlig i perioden 1990 til 2002. Ser en på antallet i det enkelte kalenderår, forteller statistiske data at om lag 17 000 barn var under et eller annet tiltak i barnevernet i kalenderåret 1990, og at antallet var steget til vel 34 000 barn under en eller annen form for barneverntiltak i kalenderåret 2002. Dette målet gir et prevalenstill på 2,1 % av alle barn under 18 år og er i tråd med andre skandinaviske målinger (Egelund 1997). Om en måler en lengre tidsperiode - i et longitudinelt design - får en helt andre tall: I alt hadde 99 000 barn vært i en form for barneverntiltak i løpet av 13-årsperioden 1990 - 2002. Det gir en longitudinell forekomst som viser at om lag 10 % av alle barn i Norge kommer i kontakt med barnevernet i løpet av sin oppvekst. Denne økning i forekomst av barn registrert i barnevernets registre sier ingen ting om årsaker til helsestatus, men rapporten konkluderer med at barnevernbarna og foreldrene deres har betydelige helseproblemer med høye sykdomsforekomster og dødsfallsfrater. Legger en bruken av stønader i fra folketrygden til grunn (grunnstønad og hjelpestønad for uførhet), så hadde 9 % barnevernbarna slike stønader, på grunn av psykisk eller fysisk sykdom. Dette utgjør tre ganger så mange som i den ordinære barne- og ungdomspopulasjonen, hvor 2,7 % mottok samme form for stønader. Likeledes viser dødsfallsraten som hos barnevernbarna var på 7,6 pr 1000 av den totale barnevernpopulasjonen, det vil si at om lag 700 barn eller 0,8 % av alle barnevernbarna døde i perioden 1999 - 2001. Sannsynligheten for at barnvern barn allerede har utviklet en økt sårbarhet og derfor en økt sykkelighet allerede før de ble registrert i barnevernet, er ut ifra en fornufts betraktning rimelig å anta. Den økte sykkelighetsrate kan også skyldes at meldesystemene har blitt bedre og at flere av den grunn blir fanget opp av barneverntjenesten, eller at faktisk flere barn fyller kriteriene for å motta et barneverntiltak. Likevel viser studien fra NIBR at barnevernbarna har høyere uførhetsgrad, høyere sykdomsrate og større dødelighetsrate enn andre barn. Årsakene til denne systematiske ulikhet i levekår for barnevernbarn er selvsagt kompleks og henger selvsagt sammen med belastninger både før, under og etter barnevernet setter inn et tiltak. Imidlertid er det relevant å peke på at den store økningen i antall barn som kommer i kontakt med barnevernet på nittitallet, ikke gir noen indikasjoner på en bedring av deres helsestatus. En kunne kanskje tenke at helsen ville bli bedret når både antallet intervensjoner og antallet barn som mottar slike intervensjoner fra samfunnets side øker. Helsestatusen til barnevernbarn sammenlignet med referansepopulasjonen burde i hvert fall teoretisk ha utviklet seg til det bedre sett over en tiårsperiode, om intervensjonene ensidig bidro til å fremme barnas psykiske og fysiske helse. Den siste norske helseundersøkelsen kan tyde på det motsatte. En nærliggende refleksjon er at det også er svakheter ved den måten barnevernet intervensjoner på - selve metodetilfanget - som bidrar til disse negative tallene i barnevernbarnas folkehelse. Det ensidige problemfokuset i barnevernets utrednings- og intervensjonspraksis kan utilsiktet være med på å opprettholde denne skjeve folkehelsestatus hos barn og foreldre.

1.4. Ressursfokuset – salutogenese – empowerment

I kontrast til den problemorienterte praksis har det innen flere fagfelt blitt utviklet en type motpraksis, ofte kalt *empowermentstrategier* (Mullender & Ward 1998), eller salutogenetiske modeller - i denne sammenheng - kalt *narrative* terapeutiske metoder; tilnærminger som inkluderer og inviterer familier til et mer gjensidig og likeverdig preget samarbeid (Antonovsky 1991, White & Epston 1997, Sheppard 2000). Felles for disse metodene er det salutogene perspektivet. Det vil si et *ressursperspektiv* som søker å identifisere, bekrefte og utvikle allerede eksisterende mestring og livskompetanse. Eller slik Antonovsky selv har lansert begrepet; "The sense of coherence" som kan oversettes med *følelse av sammenheng* (Antonovsky 1993, Lindstrøm 1994, Hansson & Cederblad 1995). Dette perspektivet erstatter ikke problemutredninger i barnevernet, men kan bidra til å fremme et mer mangfoldig perspektiv i utredningene, slik at en ser på barnets situasjon som et resultat av *både* problemsituasjoner og sunnhetsfaktorer.

1.5. Forhistorien – veiledningsoppdraget

Forhistorien og bakgrunnen for dette forskningsarbeidet startet for flere år siden. Forfatteren har i løpet av de siste 10 – 15 årene veiledet mange kollegagrupper i helse- og sosialsektoren. I 1998 fikk undertegnede i oppdrag å veilede en kollegagruppe ved et barnevernkontor i Oslo. Bestillingen skulle i følge lederen ved kontoret gjerne ta utgangspunkt i en systemisk forståelse av familier, og i et ressursorientert syn på sosialt arbeid i sin alminnelighet. Veiledningen kom i gang parallelt med at mange av de ansatte tok videreutdanning i systemisk familierapi. Etter en innkjøringsfase utviklet veiledningen et tydeligere klinisk preg. Faglige utfordringer omkring det metodiske arbeidet med barn, familier og samarbeidspartnere som de ansatte presenterte i veiledningstimen, ble hovedtematikken i veiledningen. Veiledningen ble også etter hvert supplert med en mer pedagogisk form for opplæring i konkrete intervjueteknikker innenfor den systemiske og narrative terapitradisjonen. Etter en veiledningsperiode på om lag to år, ble det fra kontorets side søkt om eksterne midler til fagutvikling. Finansieringen gikk i orden og kontoret utarbeidet i samarbeid med de ansatte en prosjektplan og en prosjektorganisasjon for et metodeutviklingsprosjekt som etter hvert fikk navnet "Du kan jo!" Det nyskapende i prosjektet var ambisjonen om å utvikle og tilpasse en spesiell terapeutisk tilnærming, kalt eksternaliserende, samtaler til praktisk barnevernarbeid (Elvebredden 1a, White 1989). Relevansen til folkehelseperspektivet ligger i metodens empowermentstrategi og dens narrative og helsefremmende orientering. Empowerment blir her forstått som en strategi for å utløse folks egne helbredende og problemløsende ressurser (Mullender & Ward 1998). Narrativitet betyr i denne sammenheng nyskriving av historier (White 1995, Lundby 1998, Fiese et al. 1999). Metoden er spesielt rettet inn på å identifisere og fremme familiens og det sosiale nettverkets egne problemløsende ressurser. Krefter som ofte har måttet leve i skyggen av det White kaller *den problemmettede historien* (White 1995, s 15.).

1.6. Nærmere om eksternalisering

Eksternalisering betyr å bringe problemet utenfor. I denne sammenheng får det den betydning at en terapeut – barnevernkonsulenten – objektiviserer eller personifiserer et problem eller et symptom, og således skiller det ut fra den personen som har problemet. Det kan være utagerende atferd, spiseproblemer, konsentrasjonsvansker eller skoleskulking. Problemene kan få sine egne kallenavn som for eksempel ”bråkmakeren”, ”sulteplageren”, ”uroen” eller ”frihetsfristeren”. Eksternaliserende samtaler inviterer aktørene til å foreta et skarpt skille mellom *problemet som noe i seg selv* og de menneskene som er involvert i problemet. På denne måten dempes diskusjonen om årsaksforhold, ansvar og skyld. De involverte inviteres derimot til en dialog og et samarbeid omkring å begrense eller kvitte seg med problemenes negative innflytelse både over den enkeltes liv og hennes eller hans relasjoner (White & Epston 1997, Lundby 1998). Det narrative aspektet i metoden ligger i at barnevernkonsulentene gjennom samarbeidet med familiene, *samskaper en alternativ historie*, også kalt nyskrivingsprosessen, som motsier og begrenser problemets innflytelse, og således fremmer deltagerens egne problemløsende krefter eller empowermentprosesser. Disse kreftene eller løsningene skal helst bygge på ressurser som familien allerede har, men som kan være tildekket av problemets overskyggende og negative effekter. Eksternaliserende samtaler i en barnevernkontekst skal dermed kunne bidra til både å avdekke en problemhistorie, og hvis mulig, samtidig omskrive problemhistorier til mestringshistorier, og således gi håp, oppmuntring og nyttig bistand til familiene. Det er i løpet av prosjektperioden utarbeidet flere skriftlige produksjoner som nærmere beskriver anvendelsen av disse metodiske tilnæringer. Den ene er sluttrapporten DuKanJo (Kavli m fl 2003), og den andre en håndbok i eksternaliserende samtaler i barnevernet, kalt ”Kjell Sprell” (Kavli m fl. 2005) som er under utgivelse. Den tredje, er Marte Feirings evalueringsundersøkelse av lokale tiltak i bydelsbarnevernet i Oslo, i regi av Norsk institutt for by- og regionforskning, NIBR (Feiring 2003). En nærmere presentasjon av den metodiske tilnærmingen kan leses i disse tre prosjektrapportene.

2. Forskningsprosjektets hensikt

Denne forskningen søker *for det første* å gi en mangfoldig og meningsfull beskrivelse av informantenes livsverden (Kvale 1997), eller det syn som her ofte benevnes som ”problemhistorier”, de historier som vanligvis bringer en familie i kontakt med barnevernet (White 1995). *For det andre* er det en målsetting å beskrive og forstå de salutogene prosesser som utløses i samarbeidet mellom familiene og barnevernet når den metodiske tilnærmingen, den narrative tilnærming, er såpass spesifikk som i dette prosjektet. Det var et mål for prosjektet ”eksternaliserende samtaler” både å gjenoppdage og nyoppdage eksisterende mestring, ferdigheter og løsningsstrategier som familiene selv benyttet seg av i sine forsøk på å takle det problematiske i sine liv. Det samme overordnede målet gjelder for forskningsprosessen; å kunne beskrive og dokumentere de salutogene samarbeidprosesser som kan oppstå i dette vanskelige behandlingsarbeid, hvor hjelpekontekst og kontrollkontekst er så tett sammensvevet. *For det tredje*, skal forskningen søke å fremskaffe ny kunnskap om barnevernets ulike roller og intervensjoner, - i dette tilfelle representert ved metodeutviklingsprosjektet

eksternaliserende samtaler i barnevernet, - som kan betraktes som en utprøving av en empowermentstrategi innenfor en barnevernkontekst. Forskningen vil følgelig også være en form for evaluering av denne empowermentprosess. Forskningsdesignet er derfor i stor grad tilpasset den evalueringsambisjon som var nødvendig for prosjektet DuKanJo, også kalt ”eksternaliserende samtaler”. Samtidig utgjør ettersamtalene, det vil si evalueringssamtalene, de primære forskningsdata i det presenterte forskningsarbeidet.

Målet med studien er å beskrive og analysere de salutogene samarbeidsprosesser - som kan utvikles mellom familie, nettverk og barnevernansatte i løpet av en undersøkelsessak, (12 uker) når barnevernarbeiderne bruker en narrativ tilnærming kalt eksternaliserende samtaler, som en integrert del av sitt arbeid. Hvordan kan et salutogent, det vil si et ressursperspektiv, være virksomt i en hjelpekontekst som er så preget av maktaspektet i sin yrkesutøvelse?

2.1. Spørsmålsstillinger

- Vil et salutogent perspektiv, det vil si fokus på mestring og ressurser hos familier som er meldt som bekymringssaker til barnevernet, være et nyttig bidrag til å redusere barnas problemer?
- Hvilken mening tillegges de salutogene prosessene som utløses i samarbeidet - for barna, foreldrene og for andre involverte ?
- Hvilken mening og nytte for samarbeidet tillegges problemhistorien av aktørene i en barnevernsak?
- Kan problemutredninger i barnevernet transformeres via en narrativ tilnærming og derigjennom nyskrive historien til en vitnehistorie om utholdenhet, mestring eller håp?

2.2. Utvalg

I funderinger omkring utvalgsriterier, er det essensielt å vurdere hvilke inklusjons- og eksklusjonsriterier en skal anvende for å få et så representativt strategisk utvalg som mulig. Utvalget av informanter skal bidra til å belyse den problemstilling vi ønsker å belyse (Kvale 1997). Om utvalget er skjevt sammensatt, risikerer en å få tak i for få sider av det en ønsker å fremskaffe kunnskap om. Dette kalles i forskningslitteraturen for intern validitet, som betyr å velge ut et hensiktsmessig utvalg av informanter som kan bidra til å kaste et så mangfoldig og rikt lys over det vi ønsker å få vite noe om (Malterud 2003). For å sikre den interne validiteten av det strategiske utvalget, lot vi utvelgelsen følge den vanlige fordelingsprosedyre ved kontoret: Det var opp til inntaksmøtet å gjøre selve utvelgelsen etter en form for tilfeldig utvalg. Et tilfeldig utvalg i tradisjonell forstand er ikke på samme måte nødvendig i kvalitativ forskning, fordi det ikke er den statistiske fordelingen vi er ute etter, men heller det forskjellige og rike ved utvalget, som igjen sikrer en styrking av studiens

konklusjoner (Ryen 2002). Hver femte bekymringsmelding ble i løpet av prosjektperioden vurdert og eventuelt henvist til prosjektet. Kjente mishandlingsaker og incestsaker ble ekskludert. I alt 10 familier og deres mulige samarbeidspartnere som for eksempel skole, behandlingsinstans eller andre aktører som er involvert, ble ved et særskilt invitasjonsbrev, invitert til å delta i prosjektet (Elvebredden 2001A). Bare syv familier ble tatt med i det endelige utvalget grunnet frafall. En familie vegret seg mot å bli filmet på video. En annen sak var av en så sterk alvorlighetsgrad at umiddelbare sanksjoner og aksjon måtte iverksettes for å sikre barnas liv og helse. En tredje ble uaktuell fordi familien aldri møtte til avtaler som ble inngått. Alle familiene ble meldt som bekymringssaker til barnevernet i løpet av høsten 2001 eller våren 2002. Barna i sakene er fra 6 til 15 år gamle.

2.3. Ethiske overveininger

Familienes tvangssituasjon er allerede nevnt, og de etiske overveininger som ble gjort i forhold til metodeutviklingsprosjektet, selve utprøvingen av en narrativ tilnærming, skiller seg ikke prinsipielt fra de etiske utfordringer barnevernet står overfor til daglig. Graden av frivillighet til å delta i metodeutviklingsprosjektet Du Kan Jo er selvsagt helt illusorisk, da alle familier er pliktig til å samarbeide i en undersøkelsessak (Lov om barneverntjenester § 4-3). Informasjonen vi ga måtte være av en slik karakter at det gikk klart frem hva vi ville oppnå med denne formen for undersøkelsessamtale og hvilke mulige "gevinster" som forelå. Dette viste seg å være et vanskelig punkt. Det sier seg selv at en familie som blir meldt til barnevernet - kanskje fra en anonym melder - ikke føler seg spesielt fri eller modig til å kunne velge å si nei. Vi fant derfor ut at vi ved innkallingen skulle legge ved et relativt nøytralt orienterende invitasjonsbrev, og senere utdype hva dette innebar ved det første møtet. Opplegget innebar også en forespørsel om å få ta opp samtalene på video til veiledningsformål. Flere av familiene vegret seg mot dette og fikk slippe. De som godkjente videoopptak fikk alle tilbud om å få med seg videoopptaket hjem. Når det gjelder informasjon om deltagelse i ettersamtalene, så var disse av en klart frivillig karakter. Familiene fikk et informasjonsbrev med forespørsel om de vil være med på ettersamtalene (Elvebredden 2001b). Deltagelse innebar også en godkjennelse av videoopptak av samtalene, og familiene fikk tilbud om et kopi av videobåndene. I samme brev går det frem at ettersamtalene også vil utgjøre datagrunnlaget i et forskningsprosjekt. Dette fremkommer som et tillegg i invitasjonsbrevet og blir beskrevet som et forsøk på å forbedre barnevernets metoder (Elvebredden 2001c). Det er flere innvendinger til denne måten å gjøre det på. For det første at klinisk metodeutviklingsarbeid og forskning her blandes sammen. Det kan innvendes også fra et etisk perspektiv at det kan være uheldig å blande disse to kontekster. På den annen side er det nettopp dette forhold som er det spesielle med hele prosjektet, nemlig at forskning og metodeutvikling går hånd i hånd, men *at forskningsdesignet følger må underordnes evalueringsdesignet i metodeprosjektet*. Når det gjelder deltagelsen i ettersamtalene så ble det i den muntlige invitasjonen, vanligvis på telefon eller på et møte med familien, understreket at deltagelsen var å betrakte som frivillige, og at samtalene ikke er en del av undersøkelsessaken da denne jo var avsluttet etter lovens krav innen 12 uker. I ettertid kan det innvendes at invitasjonsbrevet burde ha vært tydeligere på dette punkt. Videoopptakene var kanskje

det vanskeligste punktet i våre etiske overveielser. Det ble derfor på forhånd søkt datatilsynet om godkjenning av videoopptak til veilednings- og metodeutviklingsformål. Godkjenningen forelå fra Norsk datatilsyn i eget godkjenningsbrev (Elvebredden 2001 b). Det var to former for videoopptak i prosjektet: Det første opptaket var opptakene av samtalene som barnevernet hadde med familiene under selve undersøkelsesfasen. Disse opptakene ble ikke brukt i selve forskningsprosjektet, men ble anvendt av personalet for å evaluere og sikre den metodiske kvaliteten ved samtalene. Forespørsel om opptakene ble muntlig forelagt familiene, og de som vegret seg slapp opptak. Det er klart at de som ikke vegret seg sikkert følte det ubehagelig og kanskje ikke ønsket et opptak på video. Dette ble søkt kompensert ved at alle familiene fikk tilbud om å få et kopi av opptaket hjem til gjennomsyn, og så fikk kontoret "låne" opptaket etterpå til veiledningsformål.

Det andre videoopptaket var opptaket av ettersamtalene - eller selve forskningsintervjuene. Også her fikk familiene tilbud om å et kopi av opptaket. Ingen av de syv familiene benyttet seg av denne muligheten, noe som i seg selv er interessant. Det kan skyldes overdreven respekt for forskningen og forskerens produksjon av data, eller en form for underlegenhet som gjør at de rett og slett avstår fra å ta i mot en kopi av videoopptaket. For å kompensere dette, ble alle intervjuene i transkribert form i ettertid sendt til familien, slik at de selv kunne lese hva som ble sagt av alle som deltok i det timelange intervjuet. Familiene fikk også et symbolsk honorar for å delta. Dette honoraret var på kr 500,- og kan nok for enkelte familiers vedkommende ha vært såpass stort at de av den grunn valgte å delta. Vi syntes selv at det var et rimelig vederlag for å bry familiene med reisevei og et lengre intervju.

Da prosjektet først og fremst er et metodeutviklingsprosjekt med ett evalueringstillegg, valgte en ikke å søke etisk komité om godkjenning av selve forskningsdesignet. Dette fordi barnevernet i prinsippet står fritt til å utforme sine egne metodeutviklingsprosjekter. Et moment var også at en godkjenning av videoopptak allerede forelå fra datatilsynet. En kunne her innvende at det er en forskjell mellom videoopptakene fra det daglige kliniske arbeidet og videoopptak fra selve evalueringssamtalene. I prinsippet mente en imidlertid at videomaterialet først og fremst tjente den hensikt å bidra til en metodeforbedring av barnevernets arbeid, og at opptakene først og fremst skulle tjene en slik hensikt. Sist, men ikke minst, at forskningsdesignet er tilpasset og også underordnet den evalueringsambisjon som selve metodeutviklingsprosjektet la opp til. I denne formen for evaluering er det viktig at brukernes stemme kommer frem, og dette synes godt ivaretatt i det aktuelle *ettersamtaladesignet*. Alle videoopptak ble lagret som journalmateriale i henhold til forvaltningslovens og barnevernlovens krav.

3. Metode og teoretisk ramme

3.1. Kunnskapsteori, hermeneutikk og forskningsdesign

Hva slags virkelighet er det denne undersøkelsen forsøker å beskrive, og hva slags forskning bedrives? Dette forskningsarbeidet er i høyeste grad av kvalitativ karakter, da det er den erfarte livsverden vi er ute etter å anskueliggjøre gjennom de narrasjoner, i

form av livsfortellinger, som utgjør empirien (Lindseth 2003, Robson 2002). Det vi kan kalle epistemologiske refleksjoner fortjener litt oppmerksomhet nettopp fordi det blir avgjørende for om hvorvidt vi senere tillegger våre funn forskningsmessig validitet eller gyldighet (Ryen 2002). I følge Husserl er det slik at vi allerede har tilgang til meningsdimensjonen ved fenomenene vi studerer (Lindseth 2003, Hellesnes 1988). Dette betegnes som den fenomenologiske dimensjonen, verden slik den fremtrer for oss, det vil si selve anskueliggjøringen av fenomenene. Denne anskueliggjøringen har den fenomenologiske forskeren allerede tilgang til fordi meningen er så nær oss at vi feller dommer eller fornemmer før meningen ved fenomenet er kartlagt, altså en fornemmelse av tingen eller fenomenet slik den fremtrer via persepsjonen. Vi fortsetter denne tolkningsprosessen ved å gjenfortelle hendelsen og derigjennom endre eller bekrefte betydningen av den samme hendelsen, gjennom stadige gjenfortellinger (Horsdal 1999, Schafer 1980). Det er med andre ord historiene vi forteller om en hendelse som konstruerer den mening vi ønsker å tillegge hendelsen. Interessen for en dypere forståelse av hvordan folk faktisk fortolker og gjenforteller det som har hent dem, for eksempel en traumatisk hendelse, henger nok sammen med den opplevelsen de fleste av oss kan ha hatt når vi har hørt noen gjenfortelle en dramatisk hendelse. Gjenfortellingen eller historiegjøringen kan ofte være svært forskjellig fra det som faktisk hendte, og er ofte preget av de personlige konstruksjoner og kunnskapsteoretiske grunnpremisser, verdisyn eller ønskverdige holdninger som fortelleren har med seg i bagasjen (White & Epston, 1997). Historien kan også endre seg over tid og med hvem den fortelles til, og i hvilken kontekst den fortelles. I en kontekst, for eksempel i kameratflokk, kan den være en skrytehistorie, mens den i en annen kontekst, for eksempel hos terapeuten, kan være en lidelseshistorie. En kan således si at sosialarbeidere i barnevernet anvender sin fenomenologiske eller intuitive kunnskap for å forstå den problemverden - *den problemrettede historien* - som barn og familier lever i (White 1995, Schøn 1987). I mer eller mindre grad lever sosialarbeiderne nære, og har tilgang til den verden eller det fenomenet de skal granske og finne ut av gjennom undersøkelsen. Denne verden fremtrer eller anskueliggjøres via flere ulike kilder, som alle representerer sine punktueringer eller valg av fokus. Skolens bekymringsmelding utgjør én punktuering, bestemors bagatellisering en annen, fars raseri en tredje. Alle disse punktueringer må formidles språklig, skriftlig eller muntlig gjennom ulike former for fortellinger eller narrativer. Fenomenet blir via denne språkliggjøringen til et subjekt for observatøren. I vår sammenheng, i sosialt arbeid, blir fenomenet til et intersubjektivt forhold. Det skifter fra noe, til noen (Skjervheim 1976). Det er gjennom fortellingene om den enkeltes livsverden at meningen om det som har skjedd, det som skjer eller det som kan komme til å skje, skapes. Det er dette Lindseth kaller den fenomenologiske hermeneutikk; *Å forstå hvordan teksten har med livssammenhenger å gjøre* (Lindseth 2003, s.3). Det narrative perspektivet går altså et skritt videre enn det fenomenologiske perspektivet gjør, ett nivå opp om en vil, til fortellingen og til teksten formidlet i språket. Det er i selve fortellingen om anskueliggjøringen det skapes mening. Det er her relevansen mellom kunnskapsteori og den narrative terapitradisjonen oppstår. Når sammenhengene i livsverdenen, i denne sammenheng fortolkningen av problemhistorier blir intersubjektive, det vil si at de blir delt og forstått av flere på en ny måte, da skjer det nytolkning eller "epochè" som Husserl uttrykker seg. Det vil si et rom for nytolkning (Lindseth 2003). Det er denne nytolkningspraksis som den narrative

terapitradisjonen har utviklet i det terapeutiske rommet hvor folk møtes for å samtale eller dele ideer om sine ulike livsverdener.

4. Narrativitet

4.1. Nærmere om begrepets opphav

I det følgende vil narrativbegrepet, ofte kalt den narrative vendingen (Brooks 1992, Bruner 1990, Polkinghorn 1988) i ulike fagdisipliner, bli presentert nærmere for å søke å få en dypere forståelse av *den narrative metaforens* popularitet og anvendbarhet i ulike fagdisipliner (Lundby 1998, s 30). Ordet narrativ kommer fra det greske verbet "gnorixō" som i følge ordboken betyr å kunnngjøre, gjøre kjent, avsløre. Ordet er utgangspunktet for et annet gresk ord, nemlig "gnosis" som betyr kunnskap. Ordet er videreutviklet på latin til "narratio" ved at g-en i gnorixō sløyfes. På italiensk brukes ordet i verbet "narrare" og på fransk i verbet "rarrer". På norsk bruker vi ikke ordet narrativ i dagligtale, men det oversettes ofte til *fortalt historie* eller *historie*, eller som i en norsk fagbok om narrativ terapi, en kombinasjon av begge ordene, en *historiefortelling* (Lundby 1998, s12). I akademisk sammenheng kan en se at ordet noen ganger oversettes med fortellerteori eller også narratologi som antyder at det fortalte, eller narrativene, kan analyseres og forklares innenfor en bestemt teoretisk ramme (Haugsgjerd 2000, Malterud 2003). I enkelte sammenhenger brukes også uttrykket livsfortelling som er avledet fra det svenske ordet "Livsberättande", nettopp fordi det er historier fra våre liv som er fokus for den narrative analysen, enten det dreier seg om narrativ terapi eller narrativ forskning (Rosberg 2000). En tredje oversettelse som også kommer til å bli brukt i det følgende er ordet *nyskriving av historier* eller bare nyskriving (Lundby 1998, s 21). Det som skiller begrepet fra andre språkteoretiske begreper er at begrepet narrativ impliserer en relasjon: Noen forteller en historie til noen om noe. En narrativ impliserer en forteller og en lytter og en fortolkningsprosess som er i stadig bevegelse. Den opplevde erfaringen som tekst; "langue" eller "parole", det vil si muntlig eller skriftlig, blir tillagt en mening som har mulighet til å bli fortolket og refortolket om igjen og om igjen (Propp 1946). Dette er et vesentlig kjennetegn ved begrepet narrativitet, det som i det følgende vil bli kalt narrativ praksis, og som dermed skiller begrepet kunnskapsteoretisk fra den naturvitenskapelige kunnskap. Den narrative praksis er således en samskapende aktivitet. Der den logiske empirismen egner seg til å beregne og forklare fenomener i fysikken og teknikkens verden, men samtidig er uegnet til å gi en rikholdig beskrivelse av mennesker som skapende og åndelige vesener, gir den narrative praksis oss nettopp disse muligheter: Det er når handlinger og hendelser historiegjøres gjennom narrativ praksis at de skaper mening til det som faktisk hendte (Lundby 1998). Denne historiegjøring forutsetter i følge filosofen Paul Ricoeur et "plot". Begrepet plot har han hentet fra Aristoteles` analyse av poesi. Ricoeur anvender begrepet i mange betydninger, men i vår sammenheng holder det å definere begrepet plot med; Den dynamikk i den fortalte historien som bidrar til å forme en rekke hendelser, omstendigheter, meninger, samhandling og intensjoner til en samlet og helhetlig historie (Ricoeur 1985). Denne form for dynamikk kalles i narrativ terapi for emplotment og kan oversettes med historiegjøring eller i denne sammenheng; "nyskriving" (White 1995). Narratologen Peter Brooks uttrykker det på denne måten:

Plot is the principle of interconnectedness and intention which we cannot do without moving through the discrete elements – incidents, episodes, actions – of a narrative (Brooks 1992, s 5.). Det er essensielt for det narrative perspektivet at historiene eller ”plottet” i en historie organiseres i en tidsdimensjon. Her henter de narrative teoretikerne inspirasjon til sine analyser blant annet fra Aristoteles` begrep ”muthos” som betyr historie eller fortelling, og kirkefar Augustins sammenslåing av de grammatikalske tidene til én tid, nemlig nåtid. Det finnes således tre former for nåtid: En fortidsnåtid hvor vi ser tilbake på det som har hendt, en nåtid som omhandler øyeblikkets opplevelser, og en fremtidsnåtid hvor vi gjetter, antar eller spår ut fra nåtidens perspektiv. I følge Augustin ser vi altså både fortiden og fremtiden gjennom våre nåtidsbriller. Vi organiserer fortellingene i en grammatikalsk orden, men det er nåtiden som er det grammatikalske modus for vår tidskonstruksjoner (Brooks 1984, Polkinghorne 1988). Disse to forhold; Det narrative ”plot”, eller historiens komposisjon om en vil, samt fortellingens organisering i tidsdimensjoner, gjør det narrative konseptet spesielt velegnet i terapeutisk sammenheng.

4.2. Ulike narrative kontekster

I DuKanJo-prosjektet var det narrative perspektivet svært flertydig i betydningen at flere versjoner av samme historie eller ”plot” forekom i stadig nye versjoner og i ulike kontekster: Bekymringsmeldingen - som jo er den første skrevne narrativ i en barnevernsak - er den første narrative kontekst av interesse i vårt prosjekt, det vil si sammenhenger hvor narrativer skapes. Med narrativ kontekst menes her et sted eller en sammenheng hvor en narrativ skapes og réskapes nettopp fordi forventningene til denne konteksten er at en slik narrativ nettopp skal eller kan skapes her. Meldingen blir forfattet i en bestemt hensikt, nemlig å overbevise barnevernet om at det er grunn til bekymring for et barns situasjon. Den har derfor alltid et bestemt ”plot”, et drama, som ønskes formidlet. Dette drama har som regel tre hovedtema; ”Mad”, ”bad” eller ”sad”. Enten er noen gale i psykisk forstand. Det kan være barnet som har en uønsket atferd eller et bekymringsfullt symptom, eller det kan være foreldrene som har psykiske vansker. Eller det er noen som ikke oppfører seg i tråd med det en moralsk forventer seg; Foreldre som vanskjøtter barna, eller kanskje drikker for mye, eller barn og ungdom som gjør det samme. En tredje mulighet er at forholdet omkring et barn rett og slett er trist, for eksempel fattigdom eller andre deprivasjoner. Det er disse forhold som bekymringsmeldingen til barnevernet forsøker å formidle ved å informere og fortelle en problemmettet historie i den hensikt å overbevise barnevernet om at noe må gjøres (White 2002). Selve analysen av bekymringsmeldingen er den kontekst hvor meldingen som narrativt drama analyseres i. Dette foregår vanligvis på et internt drøftingsmøte hvor barnevernkonsulentene analyserer og drøfter meldingen, og deretter bestemmer hva som skal gjøres i saken og hvem som skal utføre undersøkelsen. Et slikt fordelingsmøte foretok også henvisningen av de 10 sakene som vi arbeidet med i DuKanJo-prosjektet. Måten slike drøftinger og analyser foregår på har ikke vært gjenstand for dette forskningsarbeidets fokus, men det tør være kjent at slike drøftinger ofte punktuerer på det problemfylte og relativt sjelden på ressurser eller salutogene sider ved barna eller familienes liv (Kavli 2002).

Den tredje kontekst for narrativ praksis skjer når meldingen blir opplest for familiene og drøftet med dem. Denne nærmest rituelle praksis i de fleste barnevernsaker henger nok sammen med juridiske og forvaltningsmessige krav til saksbehandling. I denne sammenheng skal vi la de formelle sidene ved denne praksis ligge, men konsentrere oppmerksomheten ved den kontekstuelle siden ved dette ritualet, og hva slag type dialoger denne praksis inviterer til, samskapingsaspekter ved dialogen i det første møtet mellom barnevern og familie.

I prosjektet så vi på disse meldingene som *tynne beskrivelser* (Geertz 1973), som gjennom den narrative tilnærming skulle bidra til å kunne nyskrive, det vil si omskrive problemhistorier, i tråd med ressursorienteringen og det salutogene mandat (White 1995). Denne praksis var den fjerde kontekst for narrativ praksis, og utgjorde prosjektets kliniske og metodiske orientering. Denne terapeutiske praksis var også prosjektets hovedmandat, nemlig å utprøve og implementere en alternativ form for terapeutisk tilnærming i barnevernet (Elvebredden 2001). Ettersamtalene har en form hvor vi ikke bare får informantene til å gjenfortelle sine historier eller samle inn data, men vi samskaper i høy grad disse gjenfortellingene gjennom det terapeutiske preget som samtalene etter hvert skulle komme til å få, og gjennom den empowermentambisjon de hele tiden hadde som hensikt å fylle. Gjennom dialogen i intervjuet bidrar den samskapende prosessen også til å skape forskningsdata. Vi er med andre ord ikke bare ute etter å få bekrefte eller avkrefte våre forskningshypoteser, men også samskape eller nyskrive historier som kanskje vil finne frem til mer rikholdige historier enn det barnevernrapporter vanligvis inneholder. Det som antropologen Clifford Geertz kaller "thick descriptions" (Geertz 1973, s 28). Historier om det som har skjedd, hvordan det blir forstått i nåtid, og hvordan slik nyskriving også vil kunne påvirke informantenes syn på ens fremtidige identitet, problemforståelse, lignende hendelser og mulige løsninger.

4.3. Narrativer og samfunnsvitenskapene

Begrepet narrativ forekommer stadig oftere i ulike faglige sammenhenger, og vi kan finne det flittig brukt innenfor de fleste av de humanistiske fagene (Polkinghorne 1988). Begrepet brukes nå ofte innenfor svært ulike akademiske disipliner, som for eksempel i teologi, i litteraturvitenskap, i antropologi, i filosofi, i sosiologi, i historievitenskap, og i denne sammenhengen; i psykoterapi, familieterapi og i sosialt arbeid. Begrepet blir først anvendt i moderne tid innenfor litteraturvitenskapen hos den russiske eventyrforskeren Vladimir Propp som på 1920-tallet analyserte russiske folkeeventyr ut i fra ulike dimensjoner, knyttet både til form og innhold i teksten. I boken "Istoriceskie korni volsjebnoj skazki" eller "Undereventyrenes historiske røtter" fra 1946 setter han eventyrenes grammatikk inn i en mytologisk og religionshistorisk ramme (Haugsgjerd 2000). Likeledes i boken "Theory and history of folklore" (Propp 1984) hvor den samme opptatthet av ikke bare tekstens innhold, men også av dens oppbygning og grammatikalske form blir fremhevet som essensielt for tolkningen. Flere andre russiske litteraturforskere står i den samme tradisjonen, blant annet Michail Bakhtin, f.1895, som i 1927 skrev boken "The dialogic imagination", og J.L. Austin og hans forelesningsrekke ved Harvard University i 1955; "How to do things with words",

senere utgitt i bokform i 1962. Mest kjent og relevant for den narrative tolkningstradisjonen innenfor terapifeltet er kanskje en annen russisk språk pioner og litteraturforsker, nemlig Roman Jakobson (1889 – 1982). Han er mest kjent for sin forskning om språktilegnelsen hos barn og benyttet også Freuds begreper om drømmetydning, forskyvning og fortetning. Jakobsons bok ”Linguistics and poetry” bidro til et fokusskifte, fra lingvistiske modeller til fokus på kommunikative diskursmodeller (Jakobson 1960). Polkinghorn beskriver Jakobsons bidrag til narrativ teori slik:

His theory held that whether we are considering ordinary conversation, a public speech, a letter, a poem, or a narrative, we always find a message that proceeds from an addresser or sender to an addressee or receiver. The message communicated is dependent on three factors: a contact, a code, and a context (Polkinghorn 1988, s 33).

Til vesteuropa blir denne forskningstradisjonen brakt videre av flere sentrale skikkelser innenfor språkvitenskapen. Her kan spesielt nevnes lithaueren Algirdas Julien Greimas, som i 1966 skrev verket ”Strukturell semantikk” hvor han videreutvikler Vladimir Propps teori til en generell fortellerteori eller narrativ teori. Flere av disse russiske forskernes teorier spredte seg til Europa og spesielt til Frankrike. På 60-tallet oppsto således et forskningsmiljø i Paris hvor litteraturforskningen ble videreutviklet til det en kan kalle en generell narrativ teori (Aspelin & Lundberg 1971). Dette miljøet innen litteraturforskning levde selvsagt ikke isolert fra andre fagfelt, men var påvirket av forfattere innenfor filosofi, teologi, antropologi osv. Det var med andre ord erfaringer og tankestrømninger i tiden som fikk det narrative begrepet til å bli fylt med mening.

4.4. Språkets betydning og funksjon

I litteraturvitenskapelig sammenheng er det svært vanlig med narrative analyser av tekster. Her skal spesielt nevnes den strukturalistiske tradisjonen, som i følge språkforskeren Propp, hevder at det eksisterer fem grunnleggende teser for fortolkning av språk: I introduksjonen til den engelske oversettelsen av Vladimir Propps *Theory and history of Folklore* oppsummerer Liberman den strukturalistiske språktradisjonen i fem teser (Propp1984).

1. Språket er autonomt, det vil si selvbærende og et system av tegn..., og må studeres bare som et lingvistisk objekt.
2. Skille mellom skrift og tale (langue og parole).
3. Språket består av gjensidig avhengige elementer. Hvis et element endres, så endres og påvirkes hele meningsstrukturen. Derfor må hvert enkelt element studeres for seg før sammenhengen studeres.
4. Språkets tegn refererer til objekter eller fenomener i den virkelige verden eller til meningers betydning, ”*means of expression*” Propp1984,, kap 2).

5. Språkets system og språkets historie er to ulike disipliner. Studiet av tekster kan selvsagt belyses av andre fagdisipliner som for eksempel i psykologi, historie og sosiologi, men det er *selve teksten*, både den skriftlige og den muntlige, som utgjør den skapende essensen. Denne essensen må følgelig forstås på sine egne premisser i følge litteraturviterne i den strukturalistiske tradisjonen; "..., *but a literary text as a verbal message is governed by laws on its own, which are the primary object of literary theory*" (Liebermann, kap 2, s 20 i forordet til Propp's Theory and history of Folklore).

Slike tekstanalyser søker ofte å finne nye meningselementer ved teksten gjennom for eksempel å studere dens grammatikalske former, det tidsmodus som fortellingen er fortalt i, kontekstuelle sider ved tekstens tilblivelse, eller forhold ved måten teksten formidles på. En tekst kan være en skrevet tekst eller en muntlig fremført tekst; "speech acts". Setningen "jeg lover at jeg aldri skal drikke meg beruset mer", er et eksempel på det Austin kaller speech acts, talehandlinger som sier noe om hvordan teksten er ment som handling. Innenfor litteraturvitenskapen kalles denne formen for tekstanalyse for konversasjonsteori. En metode som analyserer dialoger ned til den minste bestanddel (Austin 1975). Det er noe av den samme ambisjonen som ligger i den kvalitative forskningens ulike former for tekstanalyse, og som senere vil bli anvendt i dette forskningsarbeidet.

4.5. Narrativ forskning

I samfunnsvitenskapene har narrativ forskning - narrative research - fått sine ulike utforminger avhengig av i hvilken disiplin den har blitt utviklet i. Innenfor kvalitativ forskning brukes nå begrepet "narrativ" ofte som en betegnelse på en spesiell språkorientert forskningstradisjon som anvendes innenfor flere fagdisipliner. Betegnelsen *narrative research* blir ofte brukt som en fellesbetegnelse innenfor den kvalitative forskningen, selv om metodikk og grunnlagsforståelse kan være temmelig forskjellig, avhengig av hvilken fagdisiplin forskeren opererer innenfor (Ryen 2002, Wood & Kroger 2000, Wengraf 2001). Til forskjell fra en naturvitenskapelig forskningstradisjon, for eksempel i hypotetisk deduktive analyser, hvor en forutsetter at et sett relevante data skal bekrefte eller falsifisere en antagelse, så forutsetter en innenfor narrativ forskning at det er en ny forståelse av data som representerer den overskridende erfaringen (Hellesnes 1988). Det kvalitativt nye ved vår oppdagelse skaper dermed teoretisering. *The theory emerges from the data*, sier Wengraf, mens han henviser til den originale grounded theory-tradisjonen til Glaser & Strauss (Wengraf 2001, kap 1, s 2.).

Polkinghorne uttrykker seg slik i forordet i sin bok:

Narrative meaning is a cognitive process that organizes human experiences into temporally meaningful episodes. Because it is a cognitive process, a mental operation, narrative meaning is not an "object" available to direct observation. However, the individual stories and histories that emerge in the

creation of human narrative are available for direct observation. Examples of narrative include personal and social histories, myths, fairy tales, novels, and the every day stories we use to explain our own and others actions. (Polkinghorne 1988, s.1).

Den menneskelige art skiller seg fra andre arter ved sin evne til å tenke og produsere mening. Bevissthet og språk til å uttrykke oss skaper vår unike livsform og våre mangfoldige kulturelle uttrykk. Utviklingen til menneskelighet i betydningen reflekterende bevissthet og språk er en forandring kalt "the order of meaning" (Polkinghorne 1988, s 2). Eksistensen av det menneskelige, human existence, er en meningsorden som er avhengig av og henger sammen med sammenhenger i naturen og i biologien, men er i følge Polkinghorne å betrakte som et høyere nivå av kunnskap, skapt av menneskets genuine evne til abstraksjon og kreativitet. Denne evnen til bevissthet er på et høyere nivå enn naturlover og kausale sammenhenger, samtidig som denne bevisstheten er avhengig av de organisatoriske mønstre og prinsipper som andre strukturer i naturen skaper. Vår evne til abstraksjon og våre kreative evner står altså ikke i et motsigelsespreget forhold til naturlovene, men er av en høyere orden. En kan følgelig skille mellom "common sence" eller logisk fornuft og "bon sence", det vil si godt skjønn, som bygger på livserfaringen (Hellesnes 1988 om Bloch, s 57). Disse to fornuftsbegrepene anvendes parallelt av sosialarbeidere og andre terapeuter også i deres daglige praksis. Dels står de i konflikt med hverandre og skaper dikotomiske motsetninger av typen "enten er det slik, eller så er det sånn". Men, de er også kunnskapskilder som utfyller og beriker hverandre i det vanskelige mandat mellom kontroll og hjelp som barnevernet jobber innenfor.

4.6. Narrativ antropologi

En tredje kilde til forståelsen av begrepet narrativitet er hentet fra faget sosialantropologi. De første antropologer reiste ut til ulike fremmede kulturer og skrev "reisebrev" fra sine observasjoner. Skildringer som ofte, viste det seg, var farget av datidens naturvitenskapelige forskningsideal, observatørens egen erfaringsbakgrunn, verdisyn og kanskje også antropologens egne fordommer. Kritikken mot de antropologiske rapportene og metoder for fortolkning av det de observerte uteble da heller ikke, og antropologihistorien viser følgelig til flere ulike teoretiske faser i synet på hva antropologisk kunnskap om det fremmede er, og hvordan denne kunnskap kan fortolkes og formidles (Hylland Eriksen 1998). Akkurat som psykologien ble formet av det naturvitenskapelige kunnskapssparadigme - for eksempel gjennom Freuds arbeider på begynnelsen av 1900-tallet - så startet også antropologien med den samme positivistiske ambisjon om å forsøke å finne kausale forklaringer og generaliseringer for forståelsen av kulturelle prosesser. Også antropologien har hatt sin positivismekritikk, og en banebrytende antropolog som har fått stor betydning for den narrative tradisjonen både innenfor antropologisk forskning og i andre fagfelt, er den amerikanske antropologen Glifford Geertz. Geertz skal ha mye av æren for å ha skapt den narrative tradisjonen innenfor antropologien. I artikkelen "Thick description: Toward an Interpretive Theory of Culture", sier Geertz følgende om kulturforståelse:

Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning (Geertz 1973, s 5.).

Å søke å finne mening impliserer altså en fortolkningspraksis. Denne praksis for fortolkning har også innenfor antropologien – lik andre akademiske disipliner – utarbeidet en rekke metodiske prosedyrer som er typiske for faget. Det finnes oppskrifter for ulike former for observasjon, regler for utvelgelse av informanter, kartleggingsprosedyrer, transkripsjonsprosedyrer og en hel rekke andre prosedyrer. Men i følge Geertz er det ikke fagets metodologiske grep som forklarer eller definerer dets særtrekk! Nei, Geertz oppfordrer oss heller til å se på hvordan faget praktiseres: "If you want to understand what science is, you should (...) look at what the practitioners of it do" (Geertz 1973 s.5.). Ut fra samme prinsipp kan vi studere atferd som er ukjent eller uforståelig for oss i den kontekst den forekommer. Geertz sier det slik:

Culture is not a power, something to which social events, behaviors, institutions, or processes can be causally attributed, it is a context, something which they can be intelligibly – that is, thickly – described (Geertz 1973, s 14).

Her bruker Geertz begrepet "tykke beskrivelser" – et begrep som han oppgir å ha lånt fra Gilbert Ryle. (Ryle`s "Collected papers). Gjennom Ryles eksempler med to gutter som blinker med øynene, og andre eksempler søker Geertz å illustrere at en handling kan bety flere ting, avhengig av hvem som er utføreren, utføreren intensjon, av hvem observatøren er, og i hvilken kontekst selve handlingen foregår i. En må i følge Geertz kjenne til en rekke forhold ved både fenomenet, utøveren og konteksten for å kunne gjøre seg opp en noenlunde sikker mening om hva en faktisk observerer. Likevel, sier Geertz: Vi vil aldri kunne komme i kontakt med "de fremmedes" liv ved å studere det utenfra, vi må delta selv; "Behaviour must be attended to" sier Geertz, mens han legger til et sitat fra Thoreau: "Det er ikke noe vits i å reise omkring i verden for å telle kattene i Zanzibar" (Geertz 1973 s 16 – 17).

4.7. Barnevern i et ressursperspektivet - tykke og tynne beskrivelser

I prosjektet DuKanJo hadde vi en forforståelse av den salutogene typen, nemlig at problemhistorier skjuler en uoppdaget og alternativ historie om "coping" (FCHE 1999). Begrepet kan oversettes til norsk med utholdenhet, mestring, eller å finne og mobilisere egne ressurser hos de familier som blir meldt til barnevernet. Disse alternative og mer rikholdige historier er imidlertid ofte skjult av, eller lever i skyggen av problemhistorier. Problemer inviterer nemlig ofte til flere "tynne" beskrivelser av problemet, for eksempel av typen diagnostiske betegnelser eller enda flere problemmettede aspekter ved problemhistorien. I vårt metodeutviklingsprosjekt var det derfor en ambisjon å motsi disse tynne beskrivelsene av problemet allerede når bekymringsmeldingen ble lest første gang. Dette perspektivet krever en narrativ eller nyskrivende holdning allerede fra starten av et samarbeid med de problemsystemer som barnevernet blir invitert inn i, samtidig som kontrollmandatet ikke bør tapes av syne.

Akkurat som litteraturforskere, filosofer, antropologer og andre samfunnvitenskaper begynte å interessere seg for tekstanalogien og det narrative perspektivet som redskap for å forstå menneskelig atferd og samfunnets utvikling, så har terapifeltet også gått igjennom en lignende og ganske parallell prosess. At terapeuter har kastet seg ivrig over den "narrative metaforen" er ikke så underlig tatt i betraktning at det er nettopp forståelsen og fortolkning av klientenes historier som utgjør den terapeutiske praksis (Lundby 1998, White & Epston 1997, Kristiansen 1999). Når det naturvitenskapelige forklaringsparadigmet ikke lenger var nok for å forklare og forstå mennesket, trengte andre modeller seg frem, også i terapiverdenen. På samme måten som systemteorien ble en metafor for å forstå familier, så er det narrative perspektivet også en abstrakt måte å fortolke vår livsverden på. Denne fortolkningspraksis foregår i ulike former for rammer eller kontekster hvor narrativene om våre liv skapes, fortolkes og rétolkes. Det er gjennom de historier eller narrativer vi forteller om våre liv at våre erfaringer blir tolket. Disse tolkningene gir i følge Lundby direkte virkninger på hvordan vi handler og forstår oss selv; *Det er egenhistoriene våre som bestemmer hvilke aspekter av våre opplevde erfaringer som kommer til uttrykk* (Lundby 1998 s. 30). Disse historiene kan beskrives som utvalgte versjoner av, eller et av flere utsnitt av virkeligheten. I systemisk terapi kalles denne utvelgelsen for punktueringer. Å punktuere betyr å velge ut én utvalgt versjon av en hendelse eller en livsfortelling, for så å sette denne sammen til en ny historie, tilpasset den kontekst den fortelles i. Om historien er sann i tradisjonell og objektiv forstand er underordnet i denne sammenheng. Det avgjørende for en narrativt orientert terapeut er om den er hensiktsmessig eller foretrukket, eller om den er uønsket og belastende.

4.8. Påvirker familiene den diskursive praksis ?

Nesten alle saker i barnevernet starter med en skriftlig bekymringsmelding til barnevernet. Disse meldingene har selvsagt som hensikt å overbevise barnevernet om at noe er galt og igjennom selve problembeskrivelsen oppfordre til en eller annen form for intervensjon fra barnevernets side. En gjennomgang av bekymringsmeldingene i våre fire utvalgte saker, bekrefter problemfokusets sentrale plass i slike bekymringsmeldinger. Utrag fra en av meldingene i fra informantfamiliene viser hvordan problemfokus er det bærende elementet:

Klassestyrer og andre lærere som Espen har, er svært bekymret for hans dårlige utvikling – både faglig og sosialt. Espen har, spesielt dette skoleåret, hatt en negativ holdning til skolen. Han har vært innblandet i mange konflikter, både i friminuttene og i timene. Han slår, sparker og bruker sårende og krenkende ord når han blir sint. Han tåler overhode ikke irettesettelser eller kritikk. Han blir sur og nekter å forholde seg til beskjeder eller arbeidsoppgaver.

Alle saker i barnevernet starter altså med en eller annen form for bekymring. Denne bekymringen må enten avkrefte eller bekrefte og eventuelt avhjelpe.

På samme måte som Foucault mot slutten av sitt forfatterskap hevder at individet konstitueres i en stadig kamp med den kulturelle undertrykkningen, det vil si individets autonomi, selvstendighet og identitet, vil en i det narrative perspektivet kunne hevde at familien og barnet selv er med på å påvirke og samskape det barndomsbegrep og den gjeldende diskurs om den gode eller den onde barndom (Schaaning 1992). Barnet og familie er i et slikt perspektiv ikke maktesløse, men deltar også via sin underordnede posisjon vis avis barnevernet i å forme den diskurs som til en hver tid gjøres gjeldende som begrunnelse og som utøvende praksis hos barnevernet. Helt avgjørende for denne samskaping er også den enkelte sosialarbeiders kliniske ferdigheter, og hennes evne til etisk refleksjon og evne til endring av egen praksis. Donald Schön deler denne formen for kunnskap hos sosialarbeideren inn i tre former Den første kaller han "knowing in action" og han sikter da til sosialarbeiderens intuitive og tause kunnskap som skapes både gjennom erfaringen og samtidig med handlingen. Den andre formen kaller han "Reflection on knowing in action" og betyr sosialarbeiderens evne til selvrefleksjon over egen praksis. Den siste formen kaller han "Reflection on reflection on knowing in action" som betyr den mer kollegiale veiledning, refleksjon og evaluering av praksis (Schön 1987). Dette betyr ikke at sosialarbeideren overser den ujevne maktfordeling mellom barnevernarbeideren og familien. Poenget er imidlertid at familiene selv ikke er maktesløse selv om maktforholdet er skjevt. De er selv aktivt handlende i å samskape og forhandle frem både problemer og løsninger i det problemskapede systemet som de selv er en sentral aktør i. Eller som Ungar uttrykker seg i en artikkel i det Britiske tidsskriftet for sosialt arbeid: *The strength of postmodern perspective is its embrace of the multiple realities through which consensual human goals are expressed* (Ungar 2004, s 489). Den avgjørende faktoren for en terapeutisk varig effekt av barnevernets intervensjoner, den forandring som blant annet Lynn Hoffman kaller *en forandring av 2. orden*, er imidlertid ikke selve metoden, men en endring av rammen for forståelse av problemet, en ny måte å tolke virkeligheten på (Hoffman 1989). Det er slik den narrative praksis kommer i stand: Vi skaper og re-skaper historier om våre liv slik at de blir lettere å bære. Eller som den italienske familierapeutten Lougi Boscolo uttrykker det:

I våre daglige liv må vi oppnå en slags ballanse i hukommelsen, slik at fortiden uunnværlig som den er – kan veilede våre handlinger uten å knuse nåtiden under sin enorme tyngde (Boscolo et al. 1993, s 40, gjengitt hos Lundby 1998, s 36).

4.9. Empowerment, Salutogenese og Sence of coherence

Ovenstående begreper er begreper som fikk sin anvendelse og aktualitet i faglitteraturen allerede på 70-tallet og som har fått en stor betydning for metodeutviklingen i sosialt arbeid og innenfor humanistisk psykologi og pedagogikk. Fra Paulo Freires berømte bok om frigjøringens pedagogikk rettet mot fattige og underprivilegerte grupper (Freire 1972), til dagens narrativt orienterte terapeuter som Micheal White med hans eksternaliserende og narrative tilnærming (White 1989, 1995), og forskere som Aron Antonovsky med begrepet "Sense off coherence", følelse av sammenheng (Antonovsky 1993), går det en historisk linje som en kan beskrive som en type humanitetspraksis både innenfor sosialt arbeid og i terapifeltet. En praksis som søker å unngå objektivisering eller tingliggjøring av klientene, slik den naturvitenskaplig funderte

psykologien ofte har blitt beskyldt for. En praksis bygget på barmhjertighet og solidaritet med lidende og undertrykte. Modeller uten ambisjoner om verken å forklare, predikere eller kontrollere psykologisk utvikling eller en spesiell type atferd, men som likevel forutsetter en forandringspraksis hos aktørene. Begrepene referer også til et paradigmeskifte innenfor psykologien, en tenkning som i følge Jerome Bruner i boken "Acts of meaning" (1990) består av to typer tenkning eller forståelse; den vitenskapelige og den narrative. *Empowerment eller myndiggjørende praksis* har et innhold som på ingen måte er entydig i faglitteraturen, men som likevel begrepsmessig har bidratt til en avklaring og en spissing av en type tilnærming i sosialt arbeid som også barnevernet har begynt å integrere. Først og fremst betyr begrepet en orientering mot å identifisere makt og muligheter for valg hos brukerne selv. Med det menes blant annet at empowerment innebærer to mulige former for valgmuligheter av ressurser, fremfor problemutredninger (anamnese) og kausalitetssammenhenger (Sheppard 1995). Dernest innebærer empowermentbegrepet en form for demokratisering, ofte kalt brukermedvirkning, hvor klientene selv styrer forandringsprosessen. Begrepet og metoden "partnership with parents" er et eksempel på en slik strategi som i Storbritannia er utviklet som en sentral arbeidsmetode både i frivillig familiestøttende arbeid og i mer alvorlige barnevernssaker (Sheppard 2000, Hall et al 2003). Å myndiggjøre - to empower - familier i en barnevernssammenheng krever en klargjøring av to forhold: En klargjøring av *rollefordelingen mellom partene*, og en klargjøring av *forståelsen av makt*. Roller bli vanligvis forstått som et sett av forventninger knyttet til både rettigheter og plikter. Foreldrerollen bør fylle et sett av forventninger, som for eksempel omsorg, grensesetting, vise kjærlighet, gi og kreve empati, tilrettelegging osv. Barnevernkonsulenten på sin side skal fylle rollen som både kontrollør og hjelper, og skal sørge for å implementere barnets legale rettigheter via disse to ofte motsetningsfylte posisjoner. Et viktig prinsipp i samarbeidet mellom barnevernet og familien blir følgelig å avklare hvor omfattende rollene kan overlappe hverandre. Når begynner og slutter familiens forpliktelser og når begynner og slutter barnevernets forpliktelser? Det kan være enkelt å promotere eller styrke foreldrenes rettigheter og ressurser, det vil si myndiggjøre, i saker hvor konfliktnivået er lavt, men svært vanskelig i saker hvor interessen motsetningene er store, slik de jo ofte er i barnevernets daglige arbeid. Det er her empowermentbegrepet kan komme til konkretisert anvendelse. Selv i saker hvor foreldrene ikke er gode nok omsorgspersoner til å dekke barnets totale behov i hverdagen, så skal sosialarbeideren arbeide for at foreldrene bidrar med sin del. Det vil si at barnevernarbeideren må kunne legge til rette for og promotere en delvis omsorgsrolle, og gjøre en slik delvis foreldrerolle akseptabel for foreldrene. Dette krever en kvalitet i relasjonen – en form for *partnerskap* mellom familien og barnevernkonsulenten som sosialarbeideren hele tiden må være i stand til å utvikle (Sheppard 2000). Forståelsen av dilemmaene i empowermentbegrepet blir ikke enklere om vi ser nærmere på maktforholdet mellom partene i en empowermentprosess. Sentralt i forståelsen av maktfordelingen mellom partene i en empowermentprosess er klientens muligheter og makt til å la kunne foreta eller utøve valg. Denne muligheten for valg er selvsagt avhengig av et kunnskapsnivå som ofte ikke er til stede, og graden av rasjonalitet vil måtte utvikles vesentlig for at valgmuligheter skal kunne oppleves som reelle (Freire 1972). I en slik ubalanse i maktforholdene mellom partene i en barnevernssak er det empowermentbegrepets noe paradoksale funksjoner skal utvikles.

Som en oppsummering: Sosialarbeideren skal med sin kunnskap og overmakt kunne myndiggjøre klienten gjennom ulike strategier (Mullender & Ward 1998, Sheppard 2000, White 2000):

1. Kontekstuelt gjennom å definere, invitere og tilrettelegge til en form for partnerskap – en form for åpent og demokratisk preget samarbeid - mot bestemte mål relatert til barnets velferd og rettigheter.
2. Gjennom identifikasjon av foreldrenes allerede eksisterende kunnskap og ferdigheter som foreldre og en videreutvikling av disse ferdighetene.
3. Gjennom en kontinuerlig relasjonsbygging og aktiv involvering slik at samarbeidet også tåler konflikter som vil kunne komme.
4. Gi mest mulig relevant og åpen informasjon til klienten på en slik måte at informasjonen blir forstått og således kan styrke klientens valgmuligheter.
5. Tilstrebe åpenhet omkring sosialarbeiderens og forvaltningens intensjoner, og samtidig oppmuntre klienten til å komme med egne synspunkter og ideer.
6. Gjennom deltagelse i konkrete bestemmelser (medbestemmelser) omkring avgjørelser som påvirker barnets velferd og implementeringen av disse bestemmelsene.
7. Gi konkret kunnskap til klienten slik at hun skal kunne foreta valg som i før samarbeidet startet ut – i utgangspunktet opplevdes *ikke* å være i hennes interesser.

4.10. Salutogenese

Salutogenese er et begrep som består av to latinske ord; ”Salut” som betyr helse og ”Genese” som betyr opprinnelse. ”Helsens opprinnelse” eller mer poetisk uttrykt: ”Helsens kilde”, er kanskje et mer inspirerende og passende uttrykk i vår sammenheng. Det er først og fremst den medisinske sosiologen Aron Antonovsky som har fått æren for å ha innført begrepet i det helseforebyggende fagfeltet. Først og fremst gjennom sine berømte bøker ”Unraveling the Mystery of Health” (Antonovsky, 1987) og boken ”Health, Stress and Coping” (Antonovsky 1979), men også gjennom sine mange artikler og ved sin aktive deltagelse i debatter og faglige fora verden rundt (Antonovsky 1979 og 1993). Den ”salutogene orientering” innenfor forebyggende medisin er først og fremst opptatt av å identifisere og fremme de helsefremmende faktorer og mekanismer både hos individ, familie og samfunn (Antonovsky 1993). Krefter som til forskjell fra den patogenetiske tradisjonen som mest har vært opptatt av å unngå risikofaktorer, kan bidra til å styrke det helseforebyggende arbeidet på en mer offensiv måte. Antonovsky operasjonaliserer sin forståelse av salutogenese med et annet begrep; nemlig Sense of Coherence (SOC).

4.11. Sense of coherence

Hos Antonovsky er de salutogene egenskaper og mekanismer hos individer og samfunn knyttet til begrepet "Sense of coherence" (SOC). SOC ansees som nødvendige for å kunne etablere motstandsressurser (generalized resistance resources – GRR) på tre ulike måter:

1. Gjennom forståelsesfullhet (comprehensibility) – at personen tror hun selv forstår utfordringen
2. Gjennom mestringsmulighet (manageable), det vil si at situasjonen eller utfordringen er overkommelig, eller at personen har tro på at ressursene for å holde ut er tilgjengelige.
3. Gjennom meningsfullhet (meaningfull) – at personen opplever utfordringen som meningsfull eller tillegger den en bestemt mening. For eksempel "Guds vilje", "skjebnefellesskap" eller lignende.

Antonovsky's SOC-begrep skiller seg således fra empowermentbegrepet på den måte at SOC ikke er en kulturavhengig konstruksjon, men at det heller er *selve livserfaringen* til det enkelte individ som øker individets evne til selv å sørge for, eller skaffe til veie de nødvendige ressurser i en gitt stressituasjon (Antonovsky 1993, s.15). Denne evnen er i følge Antonovsky skapt av tre former for livserfaringer:

1. Konsistens – eller opplevelse av en indre sammenheng
2. Ballansen mellom positiv og negativ energi ("Underload – overload ballance") (Antonovsky 1993, s 16).
3. Deltagelse i sosialt aksepterte bestemmelsesfora

Samlet sett utgjør disse tre elementene i et individs samlede livserfaringer – selve grunnsteinen – i det som kan betegnes som "følelsen av sammenheng" (SOC), og som i følge Antonovsky er av en annen karakter en empowermentbegrepet på den måten at det oppstår hos det enkelte individ, men at det i tillegg fortsatt kan oppsøkes proaktivt både av individer og organisasjoner, for eksempel selvhjelpsgrupper, politiske bevegelser og lignende (Antonovsky 1993, s 15 - 16).

5. Metode

5.1. Narrativ analyse

Den narrative analysen vil i denne sammenhengen utgå fra den transkriberte tekst i fra videoopptakene av ettersamtalene. I alt er det valgt ut fire ulike intervjuer av i alt syv (10) av plassmessige hensyn. Intervjuene er selektert ut i fra fire relativt sett spesifikke kriterier:

A) Ut fra ulikhet i kasuistikk, det vil si at historiene er av så ulik karakter som mulig, for eksempel ulikhet i problem- og ressursforståelse eller ”narrative plot” (Geertz 1973).

B) At selve forløpet i de fire forskjellige barnevernsakene er så ulike som mulig. At både varighet og omfanget av undersøkelsen, og selve saksbehandlingen og resultatet i konklusjonene er ulike.

C) At antall intervjuede personer er ulikt i de tre sakene. Antallet varierer fra en intervjuperson i intervju nr. en, til syv personer i intervju nr fire.

D) At de ulike narrative analysenivåer - personlig, interpersonlig, posisjonelt, ideologisk og integrert - er så variert som mulig i intervjuene, det vil si at graden av samskaping mellom deltagerne varierer (se Murray 2000).

Alle fire intervjuene representeres og er gjengitt i teksten både som dékontekstualiseringer og som rékontekstualiseringer (Malterud 2003). Det betyr at elementer fra intervjuene tas ut av helheten og analyseres sammen med lignende elementer fra andre intervjuer, det vil si dékontekstualisering. I rékontekstualiseringen ser vi om funnene fra dékontekstualiseringsanalysen fortsatt stemmer overens med den helhetlige sammenhengen de er hentet i fra. Da valideres delene opp i mot helheten samtidig som analyseprosessens ulike funn blir eksemplifisert gjennom de fem analysenivåene til Murray.

5.2. Validitet

Disse utvalgskriterier er foretatt av forskeren selv etter gjennomlesning av alle de syv transkriberte intervjuene, og valgets kvaler har vært mange. Skal en velge dramatikk, resultat, mulig representativitet eller helt subjektive preferanser? Utvalgskriterier er tidligere diskutert i et foregående kapittel, og en lengre diskusjon er derfor ikke relevant her, men validitets-diskusjonen innenfor den narrative forskningen er selvsagt høyst relevant, og det skal derfor vies oppmerksomhet til noen spørsmål knyttet til begrepet validitet. Riessman drøfter i en artikkel noen sentrale validitetskriterier (Riessman 1993, s 65 - 70). Den første kaller hun;

1. *Persuasiveness* som på norsk kan oversettes med overbevisende eller overtalende. Når den narrative teorien og data fra informantene i disse analysene bekrefter hverandre, eller tolkningene faktisk beriker de tema en hadde intensjon om å belyse, kan en si at en har oppnådd en form for plausibilitet eller sannsynlighet som er forskningsmessig relevant. I denne sammenheng kan en med rette spørre om det faktisk er et tilstrekkelig grunnlag ut i fra data - transkripsjoner og videobånd - til å kunne anta at tolkningene faktisk er plausible. Dette vil bli gjort i senere drøftinger.
2. *Correspondence* - eller krav til informasjonsutveksling - er et annet krav. Forskeren må åpent kunne formidle og utveksle den basis som tolkning, funn og

resultater er bygget på med de informantene som ga ham tilgangen til data. I denne sammenheng vil alle transkripsjoner og videobånd bli tilbudt informantene. Se for øvrig tidligere drøftinger av kontekst for datainnsamling og etiske overlegninger.

3. *Coherence* er Riessman's tredje validitetskriterium, og her henter hun tre former for underkriterier fra forskningsarbeidet til forskerne Agar & Hobbs (1982). I følge disse bør den narrative analysen ha en troverdig sammenheng – eller være så ”tykk” som mulig for å være i Geertz sin terminologi. Denne formen for sammenheng eller troverdighet kan være av global, det vil si at det som fortelles refererer seg til fortellerens overordnede mål med fortellingen. Den kan også være av *lokal art*, at den narrative historie som analysen bygger på er troverdig sett fra fortellerens side. Eller den er tematisk troverdig ved at et tema refereres til og gjentas med stadighet.
4. Sist, men ikke minst i følge Riessman, bør validitet også bety at forskningsarbeidet skal *være tilgjengelig og komme andre til nytte* i deres videre arbeid.. Dette krever i sin tur at det må være mulig å gå forskningsarbeidet etter i sømmene, ved åpent å redegjøre for hvordan data er samlet inn, hvordan tolkningene er foretatt og hvordan *vellykkede forandringer* er skapt, at forskningen er metodisk transparent (Riessman 1993, s 68).

5.3. Om analyseprosessen

Selve analyseprosessen kan deles inn i følgende seks faser:

1. Planlegging av intervjuet
2. Gjennomføring av intervjuet
3. Transkripsjonsprosessen
4. Analysering på fem nivåer
5. Tolkning og fortolkning
6. Vurdering av narrative funn i forhold til sentrale forskningsspørsmål

5.4. Intervjuguide

Intervjuguiden for familier ble utarbeidet lenge før intervjuene ble utført, nærmere bestemt i februar 2001, mens intervjuene ble utført samme høst. Etter hvert som intervjuene ble gjennomført, ble den naturlig nok endret. Likevel; tonen - det salutogene perspektivet - i guiden kan gjenfinnes i intervjuene og i mange av spørsmålene. Det ble utarbeidet to ulike intervjuguides for intervjuene som kan beskrives som semistrukturerte intervjuer (Robson 2002, Wengraf 2001). Det vil si at intervjuguiden bare fungerte som en veiledende spørsmålsliste hvor noen spørsmål ble brukt, og andre utelatt. Dette er i følge Robson typisk for det semistrukturerte kvalitative intervju;

Question wording can be changed and explanations given; particular questions which seem inappropriate with a particular interviewee can be omitted, or additional ones included (Robson 2002, s 270).

5.5. Intervjugjennomføring

Selve gjennomføringen av intervjuene foregikk i samme rom hver gang og varte om lag like lenge, ca en time til en time og tyve minutter. Forskeren innledet noen lunde likt hver gang med å orientere om bakgrunnen for intervjuet, om taushetsplikt og om mulighetene for å se opptaket. Det ble servert kaffe, mineralvann og sjokolade og intervjuet må sies å ha et noe uformelt preg, noe intervjueren selv legger opp til. Da antall tilstedeværende kunne variere fra fire personer til åtte personer på det meste, vil enkelte intervjuer være mer preget av at intervjueren styrer mer aktivt i enn i andre intervjuer. Dette for å sikre at alle informantene skulle få slippe til.

5.6. Generelt om transkripsjonen av intervjuene

Alle syv intervjuene er transkribert fra videobånd, men bare fire ble med i det endelige utvalget, ut i fra plasshensyn og ut i fra de tidligere nevnte utvalgskriterier. Selve transkriberingen tok langt mer tid enn beregnet. Dels fordi videobåndene hadde dårlig lyd kvalitet, og dels fordi det var mange informanter til stede på en gang og derfor vanskelig å skille informantene fra hverandre. Fordelen med det tidkrevende arbeidet er at en blir godt kjent med sine informanter, selve teksten og også sin egen intervjustil (Alrø & Kristiansen 1997)l.

Prosedyren for arbeidet med transkripsjonene var i hovedsak en form for semistrukturerte intervjuer (Burnard 1991, Wengraf 2001, Malterud 2003,).

1. Intervjueren følger i det vesentligste den samme strukturen i alle intervjuene, noe som i hovedsak skyldes en tidligere innøvd intervjuteknikk fra klinisk arbeid, og selvsagt det faktum at det var utarbeidet en intervjuguide. Alle får sin tur til å snakke og intervjueren holder en temmelig lik regi i alle intervjuene for å sikre en type nøytralitetsambisjon i betydningen at det legges vekt på å fordele oppmerksomheten ganske likt mellom de tilstedeværende, selv om familiemedlemmer nok får noe mer tid enn barnevernets representanter. Alle intervjuene varer om lag en klokke time.
2. Evalueringsambisjonen får større plass enn forskningsambisjonen. Dette betyr konkret at der hvor en rendyrket narrativ forsker ville la informanten få snakke mest mulig fritt om sine personlige narrativer, der vil evalueringsambisjonen i de foreliggende intervjuer, bære preg av at alle skal få sagt sin mening om samarbeidet, og at spørsmålene primært er av evaluerende karakter.

3. Forskerens kliniske praksis skinner ofte igjennom og påvirker spørremåten på en slik måte at intervjuet ofte blir litt stykket opp, og kanskje også bærer preg av å bli litt fragmentert i forhold til å få frem informantenes personlige narrativer.
4. De innledende forskningshypoteser omkring salutogene effekter av en narrativ tilnærming og ambisjonen om å reformulere problemhistorien til livskompetanse og nyttige erfaringer, avspeiles ikke alltid direkte i intervjuene, da jo familiene selv ikke var detaljert orientert eller hadde kunnskap om en slik terapeutisk tilnærming. Dette vil forhåpentligvis komme frem i analysen.
5. Bare ett intervju blir gjennomført med barnet selv til stede. Barnet må sies å ha en relativ tilbaketrasket rolle om en ser på det verbale bidraget. Derimot synes den evaluerende effekt og terapeutiske betydningen av ettersamtalen å være større enn i de andre intervjuene.

5.7. Analyse av intervjuene

I alt ble det til slutt av plasshensyn analysert fire transkriberte intervjuer. Disse fire intervjuene danner basis for analysen og blir henvist til i som illustrerende eksempler. Selve analysearbeidet ble utført etter følgende struktur:

1. En første gjennomlesing av den transkriberte tekst og en foreløpig notering av ulike hypoteser og kategoriseringer av hovedtema i teksten. Teksten blir markert i Word og får sine nummererte merknader (Wengraf 2001).
2. En systematisk gjennomlesing med fordeling av meningslementer i ulike hovedkategorier som for eksempel ord, setninger og avsnitt, settes inn i en tabell inndelt etter Murrays oppskrift i fem nivåer fordelt på fem kolonner som representerer henholdsvis det individuelle, det samskapte, det posisjonelle, det ideologiske og det integrerte analysenivå (Murray 2000).
3. Deretter blir intervjuets endelige resultatanalyse skrevet i form av fortløpende tekst med kommentarer til transkripsjonene i forhold til *de fem ulike kategorier av narrative nivåer*. Her hentes også merknadene fra første gjennomlesning inn og knyttes sammen med den endelige analysen.
4. Sist, men ikke minst blir gruppene av narrativer forsøkt sett i en sammenheng og om funnene i selve analysen svarer på noen av forskningsspørsmålene, den aggregerte analyse.
5. Avslutningsvis blir funnene drøftet med hensyn til intern validitet og om hvorvidt metoden – den narrative analysen – er velegnet som forskningsmetode i det foreliggende forskningsarbeid.

6. Resultat

6.1. De fem analysenivåene

Den narrative prosessen tolkes og anvendes på ulike måter avhengig av profesjonelt utgangspunkt. I vår sammenheng, i evaluering av sosialt arbeid og i terapiforskning, kan det være hensiktsmessig å dele inn den narrative prosessen i ulike nivåer, slik blant annet Polkinghorne og Murray gjør i sine fremstillinger (Polkinghorne 1988, Murray 2000):

1. Det intrapersonlige nivå; de individuelle narrativer.
2. Interpersonlig nivå; de samskapte narrativer.
3. Posisjonelt nivå; forskjeller i fremstillingen som følge av ulikhet i status, rolle mv.
4. Ideologisk nivå; ideologiske, kulturelle anskuelser eller antagelser.
5. Integreert nivå: Å knytte sammen forklaringer på tvers av analysenivå.

6.2. Det intrapersonlige nivå – personlige narrativer

Det første nivået for narrativ forståelse og analyse av ettersamtalene er den individuelle eller den personlige narrativ. Mange forskere benytter seg av dette nivået når de lar for eksempel pasientenes egne historier være det sentrale i den narrative analysen (Sarvimäki 2000, Murray 2000). Den personlige narrativ kan inkludere både den verbale fortelling og handlinger. Både individets handlinger og fortellinger om hva som hendte, er meningsbærende elementer som forsøkes tolket på nytt i den narrative prosessen, i den hensikt å bekrefte eller endre fortellerens identitet. "Reconstructions of identity" er et begrep som blant annet benyttes for å forklare det personlige i selve narrasjonsprosessen, og som inkluderer både en réfortolkning av hva som faktisk hendte den gang, og som også réforhandler individets egen selvoppfattelse (Frank 1995). Individuelle narrativer er altså intensjonelle! De fremføres av individet i en bestemt hensikt. Enten taler de til individet selv i form av å bekrefte foretrukne versjoner av en hendelse, eller de brukes til å påvirke lytterens oppfatninger. Den narrative prosessen gjør det mulig for individet å skape mening ut av hendelser som kanskje fragmenterer ens liv og identitet. I Paul Ricoeur's filosofi blir den individuelle narrasjonsprosessen forklart med to begreper; *Memete* og *ipseite*, som på engelsk oversettes med "selfhood" og "sameness", eller på norsk selvforståelse og identitet. (Ricoeur 1987): *Memete*, kan forstås som individets selvforståelse eller opplevelsen av en individualitet som er atskilt fra andre. *Ipseite* kan oversettes med samtidighet, det vil si hvordan denne individualitet blir opprettholdt over tid. Samtidig former og påvirker de personlige narrativer den stadige foranderlige verden som individet lever i. Relatert til de historier som aktørene i en barnevernsak forteller i den foreliggende analyse, vil det individuelle nivå være de historier som aktørene selv initierer og fremmer under forskningsintervjuet. De personlige narrativene er i følge mange narrativt orienterte forskere de viktigste narrative data i en slik forskningsprosess. Individenes egen organisering av hva som hendte, deres fortolkning av hendelser og meningssekvenser, samt tolkning av egne handlinger, kommer frem i den personlige narrativ (Murray 2000). Når vi snakker om problemer eller sykdom som hendte i fortiden, er det ikke bare om det faktiske forløp,

men likeså mye om hvordan identiteten og selvoppfattelsen hos individet er truet eller blir forandret. I det følgende blir derfor meningssekvenser fra den transkriberte teksten – som tidligere er kategorisert som personlige narrativer – forsøkt tolket ut ifra informantenes personlig nivå, slik de svarer på spørsmålene under intervjuet. I alle intervjuene finnes det tydelige eksempler på hvordan den narrative prosessen omskaper problemhistorier til heltehistorier. Det vil si historier eller sekvenser hvor foreldrene via selve narrasjonsprosessen omskriver problemhistorier til mestringshistorier. Dette skyldes til dels det terapeutiske preget som selve fortellerkonteksten har; Den er intensjonelt helbredende i sin natur. Men intervjuene viser også det forhold at narrasjonen så å si konstituerer individet og dets selvoppfattelse (identitet) gjennom de historier informantene forteller om seg selv.

I det følgende presenteres eksempler på enkelte typiske trekk ved de personlige narrativer i intervjuene. Narrativer som bidrar til å fremme eller hemme et salutogent perspektiv på familiens situasjon, eller som bidrar til å transformere eller sementere stigmatiserende problemhistorier.

6.2-1. Introduksjoner – alternative ”døråpnere” til en personlig narrativ

I alle historier som fortelles er det vanlig med en introduksjon. Introduksjonen kan sies å være en ”døråpner” for det en kan kalle de kontrære narrativer, narrativer som står i kontrast til eller som inviterer til det motsatte standpunkt av det en problemmelding i en barnevernsak oftest ønsker å formidle. I alle barnevernsaker er det rutine at bekymringsmeldingen leses opp for familien i første møte. Slike meldinger er nesten alltid svært problemfylte og det er ikke lett å skape en optimistisk stemning i rommet etter en slik gjennomgang. I ettersamtalene søker en å skape en kontrast til denne problemorienteringen ved å starte nesten alle intervjuene med følgende åpningsspørsmål til barnevernets representanter:

Hva er det viktigste dere har lært av denne familien?

En slik introduksjon avstedkommer ofte helt kontrære personlige narrativer enn de problemrettede historier som er så typiske for bekymringsmeldinger til barnevernet (White 1989). I alle ettersamtalene ser en eksempler på hva slags type introduksjoner aktørene i et narrativt intervju anvender, og hva som kjennetegner disse. Introduksjoner kan være helt åpne og intensjonelle, eller de kan være kamuflerte eller kontrære og konfronterende. Primært er det intervjueren som har best anledning til å bruke introduksjoner, og i gjennomgangen er det tydelig at intervjuerens ressursorientering bidrar med introduksjoner som åpner opp for dialoger som kan sies å være kontrære i forhold til de problemdominerte historiene i bekymringsmeldingene. For eksempel en introduksjon som denne fra intervjuet med familien Lykke hvor barnevernet får et direkte spørsmål:

I: Men før vi kommer inn på det da, så tenkte jeg at jeg skulle spørre dere litt om...; når dere nå ser tilbake på saken, nå når den er ferdig.., hva er det som har imponert dere mest med Judith og Jacob og Kaspar?

Det kan innvendes fra et forskningssynspunkt at et slikt ledende spørsmål ikke bidrar til at informanten fritt får fortelle sin historie, men bringes inn i et spor hvor intervjueren setter dagsorden. Erfaringen fra materialet tyder ikke på at det fungerer slik. Tvert om så virker det som om familiene selv etter en stund blir såpass trygge at de selv bringer problemfokuset frem, uten det forsvar og bagatellisering som ofte forekommer om intervjueren er mer konfronterende og problemorientert. Også familiene selv velger å åpne med introduksjoner i sine personlige narrativer som motsier problemfokuset, for eksempel her i samtalen med mor i familien "Misforståelsen":

E: Nei, vi har vel fått en bekymring fra sosialkontoret vi - om en mor som var i ubalanse mente sosialkontoret! Mor: Fordi jeg motsa sosialkontoret skjønner du! Og det har jeg - jeg har tatt med dokumentene hvis det skulle bli tvil om at jeg har rett i den saken, så er det massevis av saker og ting der som rett og slett er irrelevant og irrasjonelt og feilaktig som sosialkontoret kommer med og den måten de møtte meg på - og den måten de forsvarer seg selv på. Og når jeg da påpeker feil ved deres saksbehandling og deres - blant annet utregningsmetoder som er helt feil..

Mor avbryter her barnevernets problemhistorie ved effektivt å bruke en døråpnersekvens til å introdusere en alternativ historie, nemlig sin egen personlige narrativ i form av en historie om henne selv i kamp mot byråkratiet; en David versus Goliat - historie. Intervjuerens evne til å fange opp og fokusere slike døråpningssekvenser, eller inngangsporter til alternative historier, er ofte avgjørende for om hvorvidt det i selve intervjuet fasiliteres for disse ofte små og uvesentlige historiene som for familiene kan være vendepunktet fra det problemfokus de er vant med.

I alle tre intervjuene finner vi slike døråpningssekvenser som er med på å skape det salutogene vendepunktet i eller temmelig tunge problemhistorier. Hos familien Lykke er det historien om fars heltestatus som redningsmann under en katastrofe. Hos familien Uvissheten er det mor og sønnens evne til å finne på motstrategier mot en usikker hverdag. Og hos familien Streverud er det familiens evne til å stå sammen. Hos familien Misforståelsen er det mors heltmodige kamp mot sosialkontoret som brukes som slike narrative døråpnerer inn til en alternativ narrativ forståelse av det inntrufne.

6.2-2. Vitnehistorier: Direkte og indirekte komplimenter i personlige narrativer

I det narrative intervjuet ser vi på det personlige nivået i analysen at det en kan kalle vitnehistorier, brukes som byggesteiner i den narrative prosessen. Vitnehistorier kan være fortellinger fra tredjeperson om hovedpersonen, slik som her i intervjuet med familien Streverud hvor intervjueren bruker en form for indirekte komplimenter ved å intervjuer barnevernets representanter på en spesiell måte: Et eksempel fra intervjuet med familien illustrerer denne prosessen.

F: Så åpningsspørsmålet mitt da Esther - det er; Hva har du lært av møtet med Jacob, Marit, Jan og Vera? Hva er det du har lært mest? Hva er det viktigste du har lært?

Spørsmålet kommer overraskende på Edith og hun vegrer seg litt før hun svarer:

E: Ja, så nå er det min tur til å svare! Jo det jeg har lært og erfart med denne familien er jo et, et oppriktig engasjement og at det - at det er det jeg har lært...at de er kommer til samtale, og de er interessert i at dette skal vi sammen ...og jeg har lært at de gir ikke opp og jeg tenker at det er, det jeg tenker, at de lærer meg at det er om å gjøre å ikke gi opp..

En slik innledning fra intervjuerens side inviterer barnevernet til å komme med en rekke direkte og indirekte komplimenter til familien. Dette bidrar til å skape en trygghet i intervjusituasjonen og til å motsi den problemmettede historien som ofte følger familiene i en barnevernsak. I alle intervjuene ble dette spørsmålet brukt enten i starten av intervjuet eller som et oppsummerende spørsmål mot slutten av samtalen. Uten unntak gir det en dramatisk og på mange måter uventet effekt: Ekspertene i fra barnevernet må fortelle hva de har lært av familien, og ikke omvendt. Familien blir sittende å lytte til komplimenter fra barnevernets representanter. Intervjueren forsterker denne uventede narrativ ved å oppsummere og gjenta utsagnene på denne måten:

F: Så dette er liksom en familie som ikke gir opp slik som du ser det, og det er noe av det viktigste ved denne familien slik du ser det! ... Er det andre ting du vil legge til som du har lært av denne familien?

Intervjueren anvender altså her teknikker fra det kliniske intervjuet for å forsterke og fremme en anerkjennelsesprosess under samtalen. En klar intensjonell form for intervjupraksis som kjennetegner alle ettersamtalene. Et annet eksempel som illustrerer kompleksiteten i spørreteknikken og hvor inkluderende den kan virke på familien, ser vi i dette eksempelet i en dialog mellom intervjueren og barnevernets representant i intervjuet med familien Streverud.

C: Ja, så vi så jo at det var en mor som hadde tatt grepet på situasjonen og gjort det beste ut av det på tross for at det var ille det som hadde skjedd!

Komplimenter kan også komme like ofte fra familiene selv: I familien Lykke som ble utsatt for en skipskatastrofe sier mor for eksempel:

M: Det var han (far) som kastet meg ut av vinduet også...!

Eller hos familien "Misforståelsen" på denne måten:

Nå har jeg tilfeldigvis en svigerdatter som tar doktorgraden i matematikk – og hun kasta jo bare et halvt blick på regnestykkene deres for å si at dette her er helt bak mål!

Indirekte og direkte komplimenter er velegnede utsagn som informantene benytter seg av for å støtte opp om en alternativ historie. Som regel en omvendt historie til det som bekymringsmeldingen punktuerer på. En mulig fyllefant blir omskapt til en

hverdagshelt. En kverulerende sosialklient til en sannhetssøker, og et voldsoffer til en handlende og beskyttende morsskikkelse.

6.2-3. Tvetydigheter

I ettersamtalene ser en hvordan alle aktører bruker individuelle narrativer til å fremme tvetydigheter i budskapet. Tvetydigheter kan gi ulike former for kontroll med samtalen. Den kan føre til økt interesse hos lytteren, eller den kan bidra til å skape forvirring som igjen krever oppklaring osv. Tvetydigheter i det fortalte inviterer lytterne til å legge sin egen livserfaring inn i de hullene som oppstår i fortellingen (Bruner 1986, Lundby 1998). Både intervjuer og informanter benytter seg av tvetydigheter; Til forskjell fra et vanlig møte i en barnevernsak, anvender intervjueren i en ettersamtale anledningen til å skape en form for uformelt preg på konteksten, samtidig som han tar ledelsen og i stor grad er den som leder og definerer intervjukonteksten. Dette gir en god anledning til å fremme et samtalemiljø hvor tvetydigheter kan skapes. Et eksempel på en slik tvetydighet kommer ofte frem i introduksjonen, og effekten av denne tvetydigheten kan slå begge veier: Intervjueren kan alltid vende på dagsorden og snu samtalen i begge retninger, eller han kan velge om han vil være aktiv og styrende eller passiv og tilbaketrukket. Et eksempel fra familien Lykke – intervju nr 1. s 1 illustrerer dette:

Jeg skal få lov til å ønske dere velkommen! Er det greit at vi bruker fornavn ?

Intervjueren antyder en form for uhøytydelighet, samtidig som det gir intervjueren en klar ledende posisjon i betydningen at han leder samtalen. Introduksjonen gir også to andre beskjeder: Å være på fornavn inviterer til en form for likeverdighet, samtidig kan det bety at den som foreslår å være dus i realiteten kontrollerer situasjonen og har mer makt enn de som er invitert. En introduksjon kan altså skape tvetydighet og gir et rom for at intervjueren her får det som han vil, men kan samtidig svekke de andre aktørens mulighet til å definere situasjonen. I den samme introduksjonen fortsetter intervjueren med å presisere konteksten på følgende vis:

Men det vi er ute etter da, er å få tak i hva dere syns om hvordan dere har blitt behandlet, og litt hvordan dere har sett på problemene, og hvordan dere ser på løsningene... .

En annen form for tvetydighet er den måten barnevernkonsulentene forholder seg til problemhistorien under intervjuet; Innledningsvis forteller for eksempel Edith (E) om en anonym bekymringsmelding vedrørende en bekymring for Kasper på 8 år. Bekymringen dreide seg om at gutten som levde sammen med mor og far i en skitten og uflidd leilighet, og at det var for mye rus og bråk i hjemmet. Meldingen var anonym og barnevernets representant Edith gjengir den med nesten en litt overraskende skamfull mine. Dette er den første lengre personlige narrativ fra barnevernkonsulenten Edith i ettersamtalen med familien Lykke, og er en gjengivelsen eller en form for oppsummering av innholdet i den anonyme bekymringsmeldingen. Det er tydelig ut fra videoopptaket at hun synes dette er vanskelig. Det er litt uventet da det jo nettopp er dette oppdraget som barnevernet har blitt satt til å gjøre – nemlig å undersøke – om noe

er galt fatt i en familie. På den andre siden, representerer også dvelingen ved det problematiske i meldingen en kraft som i seg selv bidrar til å utforme selve plottet eller dramaet i historien. For en barnevernkonsulent med et ressursorientert oppdrag – nemlig å benytte seg av narrative og eksternaliserende teknikker allerede i en undersøkelsessak, så er denne meldingen en invitasjon til nettopp å forsøke seg på slikt. ”Uflidd og skittent” og for ”mye rus” inviterer til samtaler av eksternaliserende karakter. Gjennom intervjuet ser vi da også flere ganger hvordan Edith flere ganger kommer tilbake til reformulerte og ressursorienterte utsagn – for eksempel i hennes introduksjon av *kampen mot tiltaksløsheten* – et forsøk på å identifisere og bruke familiens egne motkrefter.

Tvetydighet i det som fortelles er en viktig del av en hver histories komposisjon og indre kraft, dens plot eller intrige skal ikke alltid være like klart, men heller ofte tvetydig for å skape fremdrift og en indre spenning. Den får lytteren til å stille nye spørsmål, og den får fortelleren til å svare på nye måter. Måter som kanskje også er nye for fortelleren, og som på denne måte bidrar til å nyskrive en historie (Lundby 1998). Tvetydigheten er med andre ord en dynamikk som bringer historien fremover. Far benytter seg av denne dynamikken i problemhistoriens tvetydighet når han kommenterer meldingen fra den anonyme meldereren:

F: ”Det lukta vondt”...!

Her repeterer far en kort meningssekvens i fra meldingen som, som tekst ikke gir mye mening, men som på videobåndet klart viser den emosjonelle siden av dialogen. På videobåndet går klart frem at han er oppbrakt. Han gjør grimaser og hermer og viser til fulle hvor krenket han har vært. At det var nettopp dette utsagnet i barnevernets melding som såret ham mest, kan være knyttet til at han selv synes spørsmål om hygiene er viktig.

6. 2-4. Tidsaspektet

Å sette det fortalte inn i en tidssammenheng preger alle fortellinger. Dette skjer ved bruk av de grammatikalske tidene; Eksempelsesvis på denne måten:

F: Jeg hadde vært på hytta, og så kom Judith hjem fra sykehuset, jeg var på hytta...all posten lå på Alnabru...

Her bruker en av informantene de grammatikalske tidene pluskvamperfektum og perfektum for å sette det som senere fortelles, selve dramaet om ulykken og bekymringsmeldingen inn i en tidsramme hvor det understrekes at det som senere skjedde ikke hadde noen sammenheng med det hverdagslige livet eller fortellerens identitet som en form for bærende struktur gjennom hendelsesforløp. De grammatikalske tidenes betydning for hvordan en narrativ blir bygd opp er nærmere beskrevet i kapitlet om narrativ teori. Eventyr er illustrerende eksempler på bruken av de grammatikalske tidene, da de ofte begynner med ”det var en gang” og dermed hensetter lytteren til å akseptere at det som fortelles her og nå egentlig hendte for lenge

siden – ofte i en fjern fortid, samtidig som historien fortsatt har aktualitet – i og med at den faktisk gjenfortelles her og nå - i nåtid - oftest med en urealistisk hendelsesforløp og med symbolsk underliggende betydning. En innledning av en historie i vår sammenheng er ofte like interessant. Den setter i eksempelet overfor livet til far inn i en tidssammenheng; Etter hjemkomsten fra ferien hadde han vært på hytta mens kona var på sykehuset. Han nevner dette for å beskrive hvordan livet hans var da brevet fra barnevernet kom – nettopp for å understreke at han hadde et liv - og han gjorde noe så prosaisk som å hente posten på posthuset. Innledningen gjør også at lytteren blir interessert i å få høre resten av historien.

Tidsaspektet brukes ofte ved å hente inn gamle historier som kan brukes som en form for brobygger som aktualiserer nåtiden, som for eksempel i dette innledende sitatet fra intervjuet med mor i intervju nr 3, familien ”Misforståelsen”. Her bruker intervjueren hendelser fra fortiden som en form for tidsbro for å sette i gang en nyskrivingsprosess;

F: Kan du huske noe spesielt fra første gangen du møtte henne? Var det noe hun fortalte – var det måten hun sa det på eller? E: Det var jo måten hun sa det på og åpenheten og, og vårt første møte hvor hun fortalte denne historien! F: Hva slags historie da? E: Hun fortalte om et vanskelig møte med, med sosialkontoret! Og så fortalte hun at hun en gang hadde tatt kontakt med barnevernet i en annen bydel da på grunn av at Ruth, datteren hadde vært utsatt for eh.. et overgrep.

Bruken av de grammatikkalske tidene til å bygge en bro mellom fortid og nåtid er typisk ved de fleste personlige narrativer. På denne måten skapes både stabilitet i fortellerens forestilling om sin identitet, samtidig som tidsforskyvningene skaper en dynamikk som kan fremme endringer eller bevegelse i en fastlåst forestilling. Vanskelighetene i historien fra ettersamtalene hører med til en beskrivelse av fortiden. I nåtid er vanskelighetene blitt transformert til mestring, en kvalitet ved den samme personen.

6.2-5. Historienes autentisitet - ekthet

I fra intervjuet med familien ”Uvissheten” ser vi også et eksempel på hvordan introduksjoner av typen ”det var en gang” bidrar til å skape interesse for den personlige narrativens autentisitet, det vil si dens ekthet; Intervjuerens tilbakeskuende spørremåte henter her inn en sidehistorie, et tema som ikke har noe med hovedhistorien å gjøre, men som er med på å forsterke fortellerens syn på seg selv, det intensjonelle budskap, historiens ekthet og dens autentiske preg:

F: jah.. hmmm.. Hva var det du tenkte første gang du møtte barnevernet? Da du møtte disse damene her? M: Nei, det var liksom ikke dem jeg møtte første gangen, det var en .., ei annen ei som..., og det var ikke så koselig første gangen jeg møtte barnevernet..., det var det ikke! Men så ringte jeg da tilbake til resepsjonen da og fikk – fikk lov til å møte dem. (Christine og Esther). Og på grunn av at det første møtet da var så innmari dårlig, så var jeg veldig lykkelig når jeg møtte to hyggelige mennesker! Ja, for jeg har jo prøvd å snakke i de andre årene med sykehuset og ditt og datt, men har jo ikke kommet noen vei. De

eneste gangene dem ville snakke med meg, det var om jeg hadde lyst til at far skulle få besøke ungen..! Det var liksom på hans premisser hver gang.., og det var det samme som gikk igjen, at han hadde lyst til å se ungen.., men det var det - ingenting annet!

Selve historiens ekthet og mors tolkning av det som skjedde omskapes her til en personlig narrativ om mors kritikk av hjelpeapparatet generelt og psykiatriens spesielt. Den ytre historiens handling og ekthet støtter her opp om mors mest betydelige budskap i det som fortelles, nemlig hennes egen evne til å gjennomskue ekspertenes manglende evne til å ta de pårørendes perspektiv. På samme vis ser vi i intervjuet med familien Lykke hvordan både barnevernkonsulentene og familien selv bruker historien om katastrofen og fars heltmodige innsats til å tegne et alternativt bilde av denne familien. Et salutogent synspunkt på en familie som ellers lett ville få problemstempelen heftet ved seg. Ekte og sanne historier som ikke direkte vedkommer problemutredningen blir en effektiv motvekt til problemhistorienes sannhetsgehalt. Bruken av slike ekte og sanne alternative historier er viktige byggesteiner i oppbyggingen av salutogene og mestringsorienterte historier.

6. 2-6. Punktueringer – et intensjonelt fokus

I alle de personlige narrativer fra de tre intervjuene ser vi eksempler på hvordan informantene trekker i fra eller legger til innholdsmomenter, eller at de rett og slett overfokuserer noe på bekostning av noe annet. Dette kan kalles punktuering, som kan oversettes med å belyse eller fokusere. Slike punktueringer har den effekt at de bidrar til å forme den personlige narrativ i en spesiell retning som vi kan kalle et intensjonelt fokus. I introduksjonen i intervjuet av familien Streverud skapes det effektivt en slik punktuering ved at intervjueren stiller et ganske uventet spørsmål. Han setter barnevernet på tiltalebenken ved å spørre om hva barnevernet lærte av familien. På denne måten bidrar punktueringen til å hypnotisere de tilstedeværende. Det uventede i spørsmålet fra intervjueren øker intensiteten og får de tilstedeværende til å følge godt med i dialogen, selvfølgelig på bekostning av andre aspekter ved historien;

F: Så åpningsspørsmålet mitt da Esther - det er; Hva har du lært av møtet med Jacob, Maria, John og Veronica? Hva er det du har lært mest? Hva er det viktigste du har lært? E: Nå synes jeg du spør noen vanskelige spørsmål. F: Jeg er sikker på at du også har drevet med å stille noen vanskelige spørsmål så nå er det din tur! E: Ja, så nå er det min tur til å svare! Jo det jeg har lært og erfart med denne familien er jo et ... et oppriktig engasjement og at det --- at det er det jeg har lært... og jeg har lært at de gir ikke opp og jeg tenker at det er det jeg tenker, at de lærer meg at det er om å gjøre å ikke gi opp..

Punktueringer har den evnen at de bidrar til å fjerne fokus fra andre og kanskje mindre flatterende sider ved en person. I intervjuet med familien Lykke benytter intervjueren seg av en punktuering som effektivt feier til side all tvil barnevernet måtte ha om foreldrenes inkompetanse, ved å henlede oppmerksomhet mot farens redningsdåd under skipskatastrofen:

I: (Oppsummerer) Dere fikk en bekymringsmelding og kom i kontakt med familien, og fikk høre om en skipskatastrofe u, og at far hadde kastet sønnen sin ut fra fjerde dekket..., og at mor brakk ryggen...

Noe senere i det samme intervjuet benytter informanten fra barnevernet (Esther) seg av samme punktueringsteknikk i det hun blir spurt om foreldrenes tendens til tiltaksløshet hadde noen negative konsekvenser for barnet; Her ser vi tydelig hvordan hun ved hjelp av sin egenopplevelse og sin rolle som autentisk vitne, velger å fremheve et mestringsaspekt isteden for den erkjente tiltaksløshet;

I: Hadde det noen effekt på Kaspar da? E: Det var vel det... at de skjermet han for det... og det var ikke noen bekymring.. de hadde heller ikke noen bekymring for Kaspar.. og de fortalte om hvordan de... Kaspar var jo da akkurat begynt på skolen... og om hvordan de vekslet på å stå opp tidlig om morgenen for å følge Kaspar til skolen, og skoleveien .., så en kunne jo tenke at når man er arbeidsledig og sånn.. og kanskje ikke kommer seg opp om morgenen og sånn, men dette løste de vet at de gjorde det annen hver gang.., så de ordnet jo det sånn at han kom seg opp om morgenen og kom seg på skolen og fulgte han forsvarlig over gatekryss, sånn som de fortalte det.

Det er selve gjenfortellingen av det inntrufne som her tjener hensikten i nyskrivingsprosessen. Det som hendte er fortsatt det som hendte, men det betyr i gjenfortellingens kontekst noe annet, enn nesten det samme. Forskjellen er liten, men likevel avgjørende viktig for å fremme Ediths budskap. Historien hun forteller fungerer som en metafor: Den ligner, men har en betydning som strekker seg utover det noe hverdagslige innholdet i selve historien.

6.2-7. Tidligere erfaringer

Tidligere erfaringer, ofte utfordringer eller problemer som er overvunnet, blir ofte brukt som vitnehistorier som bekrefter det bilde som fortelleren ønsker å ha av seg selv, eller som hun ønsker å formidle til andre. I intervjuet med familien Strevsomheten ser vi hvordan søsteren til Jacob representerer seg selv på en tydelig måte gjennom å fortelle en tidligere erfaring som ikke direkte angår den aktuelle historien, men indirekte om en syttenåring og hennes mot og vilje til å støtte sin mor i et møte hos barnevernet

V: Nei, i første da så var det det - dette her at mamma hadde hatt den vemmelige eh – tingen.. . F: Vemmelige opplevelser – med barnevernet fra tidligere? V: Ja, så det hadde jo jeg hørt om da, så først da når det ble snakk om barnevernet da så tenkte jeg; Å nei, hva er det som skal skje nå? Det var det første jeg tenkte, liksom. Men når vi kom dit så var det ganske allright! Det var – det viste seg at det var noe helt annet enn det jeg først tenkte! Det var helt sikkert noen fæle mennesker tenkte jeg, jeg vet ikke, jeg hadde aldri tenkt noe spesielt på barnevernet før, så... F: Nei, selvfølgelig ikke! V: Det var helt annerledes enn det

jeg hadde trodd! Jeg hadde trodd at det ville bli kaos og sånn, jeg hadde ikke trodd at vi skulle samarbeide så godt!

Den unge kvinnens livskompetanse her er det primære budskapet. Hun får tidlig i intervjuet anledning til å bruke tid på å fortelle om sine egne tanker i forhold til barnevernsaken. Hun blir både en referent og en tolker og bruker sine tidligere erfaringer til å presentere og understreke sin eksisterende kompetanse.

6.2-8. Historier i historien

Ofte avbrytes en personlig fortelling av en historie som ikke har noe direkte med hovedhistorien å gjøre. I alle fire intervjuene ser vi hvordan slike sidehistorier som ikke har noe med det egentlige dramaet eller plottet å gjøre, men som effektivt bidrar til å fargelegge og omskrive problemhistorier. Tydeligst finner vi dette eksemplifisert i intervjuet med familien Lykke hvor far forteller om hvordan han gjennomførte en redningsdåd og reddet familien sin. Historien som ikke skal gjengis her, varer i om lag tjue minutter av et videobånd på til sammen 70 minutter, og omhandler hvordan far resolutt redder familien sin under en båtkatastrofe. På samme måte forteller mor under intervjuet av familien Misforståelsen en historie som også tar om lag 15 minutter og som ikke direkte er relatert til barnevernhistorien, men som omhandler en konflikt med sosialkontoret med mange detaljer og intrikate forklaringer. Sidehistorier som likevel fungerer som viktige bærebjelker i de personlige narrative. Et kort eksempel fra intervjuet med far i familien Strevsomhet illustrerer hvordan en slik sidehistorie kan fungere:

Far: Den gang så måtte man bare gå i skolen i syv år, så fikk jeg en jobb som bud i en slaktebutikk da jeg var tolv år. Kjørte ut med varer til folk! Hjalp til ut på landet når det skulle slaktes gris og sånt noe! Så jeg fikk ansvar og skolen gikk også bedre..! I: Ja, så når du fikk ansvar så gikk litt av uroen din bort? Far: Ja, ja! I: Kunne man si at..., for mange så er ikke skolen akkurat stedet å være altså, at man egentlig burde gjøre andre ting? Far: Nei, det skal jo ikke være sånn at... det er jo best å lære fra barn av! Jeg var ut for en ulykke i tredje skoleår – falt og brakk ryggen og satt et år i rullestol. Kom opp igjen og så fikk jeg ... så fikk jeg i stedet for å gå i skole, for å komme videre.. . Vi har noe i vårt land som heter "xxxx" det var noe som i stedet for skole ga teknisk fagkompetanse. Det svarer til 8, 9. og 10`ende år i dag. Og jeg fikk meg en læreplass som igjen ga meg jobb som elektriker!

En slik historie om en fars tidligere kamp mot problemer krever en tilgang til et publikum som problemutredninger i barnevernet sjelden gir anledning til. Her benytter far anledningen til å fortelle en historie om seg selv, som han mener har en relevans til hovedplotet, nemlig sønnen Jacobs problemer og de utfordringer som samarbeidet med barnevernet gir. Det er en historie om hans kamp mot samfunnets negative maktpraksis, det som Foucault kaller individets motstand mot samfunnets repressiv makt (Foucault 1979). Historien er også en form for metafor for en form for heltestatus han gir seg selv, og indirekte også til sønnen. Det er mulig å komme videre tross påkjenninger.

6.2-9. Følelsenes plass i en personlig narrativ

I alle tre intervjuene brukes følelser til å understreke de personlige narrativenes ekthet eller viktighet. Alt fra en liten irritasjon, glede, sorg og sinne uttrykkes mer eller mindre direkte i løpet av en personlig narrativsekvens. I alle tre ettersamtalene er det naturlig nok familiemedlemmene selv som gir følelsene en plass i historien. I den katastroferammede familien ble det veldig tydelig på to måter: Enten ved at det fortelles om følelser, eller at følelser får en konkret plass og spilles ut direkte under samtalen:

Far: For å være helt ærlig så var vi på Carl Berner T-banestasjon og ...vi reiste, reiste den veien.. og jeg tok rundt Judith.. og tårene trillet både på meg og Judith - så vi tenkte hva nå? Barnevernet har jo alltid stått som et rødt skilt på veggen ..og blinka (viser med hendene hvordan noe blinker)..

Det er sjeldnere at barnevernets representanter får anledning til å vise at de er følelsesmessig berørt i sine personlige narrativer. Det arter seg oftest som lange pauser med taushet som antyder følelsens plass:

Edith: Ja, og så var det slik at de nå hadde vært uten jobb en stund (pause) og at det som de snakket om at det var kjedelig da..(pause) Så vi snakket jo om kjedeligheten (pause) og hvordan den har herjet med familien.. og (pause)

6. 3. Det interpersonlige nivå – samskapingsnivået

I og for seg er alle narrativer samskapte da de jo formidles i en kontekst med lyttere og fortellere. Det samskapte nivå, eller det interpersonlige nivå slik Murray uttrykker seg (Murray 2000, s 340), betyr i denne sammenheng å analysere intervjuet med et særskilt blikk på kontekstuelle sider. Sider ved intervjuet som påvirker hvordan historien blir fortalt, og som i sin tur kan påvirke dens konkrete innhold, dens utelatelser, eventuelle overdrivelser, bortforklaringer, skryt osv, osv. Intervjueren påvirker fortelleren ved sine spørsmål og fortelleren påvirker intervjueren i en form for konversasjon hvor begge parter påvirker både form og innhold i det vi da kan kalle den samskapte narrativ (Brooks 1984). En kan sammenligne denne prosessen med et dansende par. Selv om en av partene fører i dansen, har også den som blir ført en stor grad av medvirkning ved for eksempel å følge eller ikke følge dansepartnerens førende signaler. Denne metaforens budskap støttes også av Foucault i og hans analyse av hvordan individets konstitueres nettopp gjennom deltagelse i maktdiskurser (Schaaning 1992) og også av Goffmans i hans tidlige maktanalyse (Goffman 1959). Den personlige eller individuelle narrative skapes ikke gjennom individets bevissthet handlinger og fortellinger alene, men i samspill mellom individet og omgivelsene. Denne dynamikken kaller Murray for det interpersonlige nivå i en narrativ analyse. Dynamikken i dette nivået ligger i dets samspill mellom aktørene i en narrativ prosess. Fortellingen nyskrives hver gang den fortelles og i den forstand samskapes den i en dialektisk prosess mellom fortelleren og tilhørerne. Også i Foucaults senere analyser presenteres et tilsvarende selvbegrep; Selvet konstitueres gjennom sin kamp med maktstrukturer i omgivelsene (Schanning 1992). Ved å betrakte den personlige og individuelle narrative prosessen i et slikt

samspill med omgivelsene, knyttes den individuelle narrativ også til et annet begrep, nemlig det diskursive nivå. Med diskurs menes her både en kulturell, kontekstuell og personlig, det vil si en helhetlig forståelse av ens livsverden eller sosiale praksiser, slik blant annet Foucault og andre anvender diskursbegrepet (Egelund 1997, Kaarus 1992, Murray 2000).

6.3-1. Eksempler på spørsmål som utløser samskapende narrativer

I det følgende vil eksempler på samskapte narrativer fra intervjuet med familiene illustrere tre interpersonelle forhold som kan påvirke den fortalte historie:

1. Spørsmål fra intervjueren som påvirker retningen eller innholdet i det som blir fortalt
2. Hvordan intervjueren lar seg påvirke av fortelleren både språklig og innholdsmessig
3. Hvordan samspillet informantene i mellom, det vil si mellom familien og barnevernets representanter påvirker det som fortelles.

I terapeutiske samtaler og i ettersamtaler spesielt, vil intervjueren forsøke å bevege samtalen mot en spesiell form for nyskriving av det samarbeidet som er utgangspunktet for samtalen. Dette kan skje ved å bruke de tre grammatikalske tidene til å ramme inn hendelser inn på en alternativ måte. Som for eksempel her i innledningen av ettersamtalen med familien Lykke:

I: Men før vi kommer inn på det da, så tenkte jeg at jeg skulle spørre dere litt om...; når dere nå ser tilbake på saken, nå når den er ferdig.., hva er det som har imponert dere mest med Judith og Jacop og Kaspar? ...

Grammatikalsk benytter intervjueren her de tre tidsmodusene fortid, nåtid og fremtid for å sette historien inn i en tidsakse. Tiden blir en form for brobygger mellom de ulike hendelser og forståelsen av dem. Her stilles et klart ledende spørsmål i tråd med målet med ettersamtalen; å få tak i de salutogene elementene i samarbeidet mellom partene. Problemet er at en her ikke får tak i det som kunne ha vært vanskelig, konfliktfylte eller truende etc. Intervjueren forsøker å skape en form for anerkjennende og aksepterende stemning i intervjuet som ensidig fokuserer på det positive i relasjonen mellom partene. Et mer nøytralt valgt spørsmål kunne ha gitt flere valgmuligheter i svarene.

Christin: De har vært i gjennom en temmelig traumatisk hendelse da i forhold til den ulykken som, som de hadde om bord i et skip på vei til...., som gjorde at Judith brakk ryggen, ..

Christin introduserer her en narrativ kalt "en traumatisk hendelse" som kommer til å gjennomsyre hele intervjuet. Katastrofen som familien ble utsatt for blir hovedtema og også årsak og forklaring til en rekke hendelser. Her ser vi et eksempel på hvordan C ved å velge ut "traumatiske hendelser" skaper en historie som inviterer til ikke å lete videre etter eventuelle andre problemer eller omsorgssvikt, men kanskje tvert i mot behandle

familien mer skånsomt som følge av det traumatiske de har vært igjennom. Ved å ”selge inn” ordet traume, fritas familien fra et mer etterforskende blikk fra barnevernets side;

Christin: Det var det vi refererte til her i sted. Og du (henvendt til far) måtte være redningsmann og kaste ut Kaspar gjennom vinduet, ..?

Her introduseres fars heltestatus for første gang. Et direkte kompliment til far som redningsmann og en henvisning til å kaste sønnen ut av skipet, befester historien om en far som er en helt og en familie som har lidd. Etter dette narrative bidraget fra C blir det selvsagt vanskelig for intervjueren å vende tilbake til mistanker og problemer.

6.3-2. Eksternaliseringsteknikker

Eksternaliseringsteknikker er i ettersamtalene viktige samskapingsmekanismer og vil følgelig gjenfinnes på det interpersonlige, det vil si det samskapende nivået i analysen. Det er disse teknikkene som bidrar til å bringe problemet utenfor og således inviterer familiene til å samarbeide med barnevernet på en ressursorientert og salutogent vis for å redusere problemets innvirkning i familienes liv. Den første form for eksternalisering som kan identifiseres i intervjuene er navnsettingen av problemer. Navnsettingen skal helst bygge på familiens eget vokabular, slik at betydningen eies av familien selv og ikke barnevernarbeiderne eller forskeren. I alle intervjuene er bruken av navnsetting tydelig. Hos familien Lykke kalles problemene knyttet til arbeidsløshet, inaktivitet og depresjon for ”kjedsomheten” og ”tiltaksløsheten”. På denne måten bringes problemet utenfor personene selv og familien inviteres til å fortelle om egenskaper ved problemet og hvordan det påvirket deres liv og relasjoner.

Edith: Ja, og så var det slik at de nå hadde vært uten jobb en stund og at det som de snakket om... at det var kjedelig da.. ..så vi snakket jo om kjedeligheten og hvordan den har herjet med familien.I: Hvilken effekt hadde denne.. sånn som du ser det da.. det å være uten jobb kan jo være en påkjønning..? På hvilken måte tenkte du at denne kjedeligheten liksom påvirket Jacob? E: Det kom jo frem ved at han ble tiltaksløs.. .

Her ser vi hvordan Edith introduserer navnsettingsteknikken også i intervjuet. Intervjueren følger henne umiddelbart opp og slik etableres et tydelig skille mellom problemet som noe i seg selv og familien som på den andre siden er plaget av det.

E: ...så det var som vi tenkte var jo om vi kunne være et tilbud til å hjelpe familien i forhold til dette med kjedeligheten og tiltaksløsheten,.., og hva som var deres mål..., det var liksom det barnevernet kunne – sammen med familien jobbe imot deres mål,- og da var det sånn at i samtalen - som det kom frem – hørtes for meg, sånn som jeg oppfattet det, at de kunne komme seg ut i jobb igjen...

6.3-3. Triangulering:

Triangulering er en annet aspekt i eksternaliserende teknikker både i terapeutisk arbeid og i et narrativt intervju. Trianguleringer skaper en form for dybdesyn i de nye og helst salutogene versjonene som den narrative samtalen forsøker å bringe frem. Triangulering skjer når intervjueren får med seg både barnevernets representanter og familiens medlemmer til å fortelle om hvordan de i fellesskap har mobilisert motstrategier til problemets herjinger. Partene inviteres igjennom den narrative dialogen til å utforske sitt forhold til det eksternaliserte problemet. Dette gjøres på hovedsakelig tre måter: Ved å utforske egenskaper ved det eksternaliserte problemet, ved å utforske egenskaper ved den eller de som holder ut og lever med problemet, og ved å utforske mulige unntak fra problemets dominans.

F: "Snipp & Snapp" var ensbetydende med uro og bråk og ukonsentrerthet og ikke å gjøre lekser og være propell med andre ord ? E: Ja, de var noen luringer – Snipp og Snapp, så de ble et sånn bilde på det..! Og så spurte jeg mor - så spurte jeg familien - om hvordan de, om hvordan det føltes for dem, om vi kunne bruke Snipp & Snapp til å snakke om vanskelighetene og samarbeidet og..., og da gjorde vi det en stund. Og så var det jo Maria som minnet Jens på om morgenen - før skolen – om å legge Snipp & Snapp på hyllen. For meg hørtes det som de brukte det litt hjemme!

Her drøfter Edith sider ved eksternaliseringen og hvordan de faktisk brukte triangulering som en effektiv måte til å invitere familien til å bekjempe problemene. Det samme skjer i alle intervjuene, men må altså initieres av barnevernets representanter tidlig i en undersøkelsessak for at det skal virke troverdig. En del av denne trianguleringen foregår også ved at en i samtalen utforsker egenskaper ved det eksternaliserte problemet;

*I: Så den beskrivelsen av kjedsomheten og tiltaksløsheten, den var helt riktig?
Mor: Ja. . .Far: Det var vi som beskrev det sånn! I:..Det var dine ord ja,..ok!*

Familien fremhever her selv at ordene "kjedsomheten" og "tiltaksløsheten" var deres egne beskrivelser, og eksternaliseringen ser her ut til å ha fungert også for familiemedlemmene og ikke bare en teknikk brukt av barnevernet.

6.3-4. Egenskaper ved problemet

Å utforske egenskaper ved problemet og dets herjinger er en effektiv form for eksternaliseringsteknikk som ofte fremkom i ettersamtalene. Dels ble de initiert av intervjueren, og dels ble de referert til av familiene selv, eller av barnevernets representanter, som for eksempel i dette eksempelet hvor Edith refererer til familiens kamp mot det eksternaliserte problemet "uvissheten":

E: Ja, det tenker jeg at det som vi følte var jo at Sara brukte en del ord...som vi hørte at Sara og Sivert brukte.., var jo at uvissheten som hadde herjet med familien ..., og at det var det som var verst! Uvissheten for når det skulle dukke

opp..! F: ..Når han eventuelt kunne dukke opp og skape bråk og...? E: Det var jo sånn at de hele tiden måtte ha denne uvissheten som herjet med de.., men det som var så flott var jo at hun skulle prøve å lage mest mulig fritid fra den uvissheten. Så hun tok jo opp kampen mot uvissheten som herjet...!

Hos familien Lykke ser vi tydelig hvordan barnevernkonsulenten Edith benytter seg av en slik teknikk når hun henter frem en egenskap ved far som kan komme til nytte i det videre samarbeidet mot problemene;

I: Hva slags egenskaper er det som Jacob og Judith har som gjorde at dere ble litt mindre bekymret? E: Jo, at Jacob hadde jo vist tiltak og løsninger i forhold til å reagere raskt for å redde familien sin. I: Han er en handlekraftig mann...hmm E: Det var jo hans besluttsomhet i forhold til å handle under ulykken som helhet. Og det de også fortalte om var jo at de begge hadde en veldig lang arbeidserfaring bak seg – at Jacob har jobbet mange år som sjåfør, og at Judith har jobbet på bondegård i mange år...og jeg tenkte at her var det arbeidsomme folk.. vi hadde med å gjøre..

I et annet eksempel fra intervjuet med mor i familien ”Uvissheten” ser vi hvordan dette kan fungere når Edith blir bedt om å gjenfortelle om sitt møte med familien:

E: (Mor var) Veldig klar og.., skjulte ikke noe, så jeg følte at hun var veldig åpen og ærlig i forhold til den historien som hun kom med, og at dette hadde vært egentlig et ...helvete for familien i mange år, og at de hadde slitt..., og det som jeg har.., det første møtet var bare med Sara, men siden så var det også et møte med, med.. Sivert. . . Og..., det som imponerte meg var jo at jeg så jo en sånn flott gutt og et så fint forhold mellom mor og gutten da.. .

I ovenstående sekvens fra intervjuet med barnevernkonsulenten Edith i ettersamtalen med familien ”Uvissheten”, bekrefter hun her hvor imponert hun er både over familiens kamp mot problemet og forholdet mellom mor og gutten som er et av de viktigste ressursene å satse på i det videre samarbeidet mellom barnevernet og familien. Vi får en dobbel form for triangulering; fellesskapet mellom barnevernet og mor mot problemet, og samholdet og kjærligheten i familien som den helt nødvendige faktor i den kampen mot problemet som naturlig nok vil fortsette i denne familien.

6.3-5. Problemets effekt og innflytelse over familiemedlemmene og barnevernet

Ved at intervjueren bruker et egennavn på problemet og ber barnevernet kommentere hvilken innflytelse problemet har over mannens hverdagsliv, inviteres familien til å bekrefte hverandres forhold til det eksternaliserte problem. Som for eksempel i dette avsnittet fra ettersamtalen med familien Lykke og barnevernets representant Edith:

I: På hvilken måte tenkte du at denne kjedeligheten liksom påvirket Jacop? Edith: Det kom jo frem ved at han ble tiltaksløs.. . at jo lengre uten arbeid jo mer tiltaksløse ble de..samtidig som de....

Det farlige med slike forsøk på å utrede effekter av eksternaliserte problemer er at de ikke eies av familien i tilstrekkelig grad. I dette tilfelle prøver Edith å bygge opp en eksternalisert historie som hun nok har et større eierforhold til enn familien selv. Ved en nærmere gjennomgang av videoopptaket ser en også at mor reagerer på akkurat denne sekvensen, som nok var for dårlig ”timet”. Den kom for tidlig i den narrative dialogen, slik at den mobiliserte motstand istedenfor at familien følte seg berømt og inkludert i prosessen. Et annet eksempel på slike premature dialoger ser vi også i ettersamtalen med moren Sara og sønnen Sivert:

Intervjueren (F): Ja...uvissheten var i og for seg ... et problem i seg selv det altså? .. en ting var nå at far dukket opp og det ble bråk.., det kunne man kanskje håndtere på et eller annet vis, men det å ikke vite om han kom og når han kom og sånn, - det var et problem i seg selv? E: Ja, det var slik jeg oppfattet det! F: Så når dere snakker om uvissheten og Sivert snakker om uvissheten, da mener dere det samme? Det er frykten for at noe skal skje? E: Hmm, jeg tenker det.. ja...F: Sånn som dere ser det da, hva slags effekt hadde det ..., hva slags effekt hadde denne uvissheten på Sivert og på Sara? E: Jeg tenkte at den uvissheten var veldig slitsom og gjorde hverdagen utrygg...Ja.. . og det.., det gjorde at det jeg så var jo at Sara var jo enorm til å skulle beskytte.. . Hun var jo, hun er jo en virkelig beskytter og omsorgsfull i all hennes streben etter å beskytte Sivert mot den uvissheten som herjer.

Her prøver intervjueren å befeste en eksternaliseringsprosess i samarbeidet mellom familien og barnevernet. Det er tydelig i flere intervjuer at eksternaliseringsteknikkene er integrert hos intervjueren, mens den er mindre befestet hos barnevernet og i familien.

6.3-6. Egenskaper ved familiens medlemmer som motvirker problemet

I denne fasen i narrasjonsprosessen snur intervjueren den narrative samtalen fra fokuset på effekter av problemene - problemets herjinger -, til fokus på familiens egen evne til innflytelse over problemene. Når intervjueren for eksempel ber mor i familien ”Lykke” om å beskrive sønnens egenskaper, er det en slik narrasjonsprosess han forsøker å få i stand:

I: Hvis du skulle beskrive Kaspar litt for meg som aldri har sett ham. Bare hørt det lille her nå. Hva slags gutt er Kaspar? Mor: Han er veldig sosial, aktiv, utålmodig,.. har temperament. I: (Gjentar) Sosial... temperament.. Sosial ...Hvordan?... Hva mener du med sosial egentlig da? M: Jeg mener at han liker seg på skolen og på SFO. Skal hele tiden hjem til noen, og ha med seg noen hjem og...I: Så sa du sosial aktiv.. og så sa du? M: Utålmodig og temperamentsfull.. J: Gjentar; Utålmodig og temperamentsfull..

Her forsterker intervjueren narrasjonsprosessen ved å repetere mors beskrivelse av gutten høyt etter hennes ordvalg.

I: Ja, så når dere fikk denne meldinga da.. som dere omsider fikk da, hva tenkte du da Jacop?

Her henter intervjueren inn det opprinnelige plot eller drama og prøver å få far og mor til å fortelle mer fortløpende.

6.3-7. Emplotment – å komponere historier med et underliggende innhold

Når narrative samtaler brukes som et rammeverk for å orientere lytterne mot et bestemt mål, bruker både familien og terapeutene samtalen til å komponere en sammenhengende form, organisert som et plot, en intrige eller en avgrenset historie, ofte kalt ”emplotment” (Ricoeur 1987, Murray 2000). I nedenstående eksempel ser vi hvordan både intervjuer og far i intervjuet med familien Lykke setter en historie i bevegelse ved å komponere en historie som også har en underliggende eller analog mening;

P: For å være helt ærlig så var vi på Carl Berner T-banestasjon og ...vi reiste reiste den veien.. og jeg tok rundt Judith.. og tårene trillet både på meg og Judith. så vi tenkte hva nå? Barnevernet har jo alltid stått som et rødt skilt på veggen ..og blinka (viser med hendene hvordan noe blinker)..

Familien inviterer her gjennom sin dramatisering av et hendelsesforløp, intervjueren til å følge opp med en ytterligere forsterkning av det dramatiske innholdet ved å forankre både følelser og konkrete hendelser til familiens tidligere traumatiske katastrofeopplevelse;

I: Så dere sto på en T-banestasjon – hjemløse.. og.. . P: Nei, altså vi hadde vært på vei og henta posten .. på Alnabru.. så kom vi til Carl Berners plass og da fikk vi brevet fra barnevernet. I: Og da hadde ulykken skjedd da eller? P: Ja, ja, vi hadde vært – hu hadde vært – hu lå jo i respirator i fem - seks uker og Det var en måned før hu var ute fra sjukehuset...så reiste vi ut på hytta ei uke.. og så kom vi tilbake da.. og var vi og henta posten og da fant vi det.... Vi gråt.. . I: Så da gråt dere begge to..? P: På Carl Berner trodde jeg hadde tørna, så da var jeg ganske forvirra.. J: Jeg ble forbanna jeg for min del... I: Du ble forbanna ja.. J: Ikke på dem og sånt..(viser med hånden mot E & C), men på han som gjorde detta ...

I intervjuet med familien Streverud er fars lengste personlige narrativ en ganske kort fortelling om hvordan han selv var som barn. Han bruker denne historien til å forklare sønnens vanskeligheter og for å bringe håp inn i det felles endringsprosjekt som alle som er til stede i ettersamtalen nå har sluttet seg til.

Far: Nei, det skal jo ikke være sånn at... det er jo best å lære fra barn av! Jeg var ut for en ulykke i tredje skoleår – falt og brakk ryggen og satt et år i rullestol. Kom opp igjen! Så fikk jeg ... så fikk jeg i stedet for å gå i skole – for å komme videre – Vi har i mitt land noe som heter ”xxxx” – det var noe som i stedet for skole ga teknisk fagkompetanse – det svarer til 8. 9. og 10`ende år i dag. Og jeg fikk meg en læreplass som igjen ga meg jobb som elektriker!

Den personlige narrativ er i dette eksempelet på ingen måte helt entydig. Tvert imot mange personlige narrativer er tvetydige, selvmotsigende og komplekse i sin detaljrikdom. Far forteller her hvordan han fikk muligheten til å jobbe da han var skolelei, samtidig som han understreker at det er best å lære mens man ennå er ung. En form for beskjed til sønnen

6.4. Det ideologiske nivå

Det ideologiske nivå i analysen representerer *det diskursive nivået* – et nivå som omfatter de brede sosiokulturelle antagelser i et samfunn. ”At barn ikke skal lide”, ”arbeid til alle”, at ”vi må kunne stole på demokratiet” eller ”hvis gud vil” er antagelser som er bredt felles akseptert og som er uttrykt i en form for kulturell identitet. Et samfunns evne til å ta opp i seg nye diskursive ideer avhenger av dets evne til å kombinere nye ideer og strømninger med gamle mer etablerte ideer (Kaarhus,1992). I barnevernsammenheng kan en for eksempel se at reformer av typen privatisering av tjenester, møter motstand og kritikk da de bryter med tradisjonelle og hevdvunne faglige vurderinger om at tjenestene skal være drevet i offentlig regi. I denne forskningssammenheng vil en på dette nivået i analysen søke å få identifisert ”ideologiske” narrativer i fra intervjuene og se om disse er en del av en kulturell felles diskurs, eller om det er meningssekvenser som antyder endringer av de tidligere eller nåværende felles antagelsene. I dette nivået i analysen søkes å forstå elementer fra intervjuene som reflekterer ideologiske eller diskursive meningssekvenser som er knyttet til ulike ideologiske kategorier i analysen. Det kan være politiske, ideologiske eller verdimeslige meningssekvenser som understreker en underliggende forståelse eller mening. Det kan også handle om ulikhet i synet på makt og hvordan makten anvendes i en barnevernsak. Et eksempel på dette er intervjuerens innledende kommentarer i et av intervjuene;

6.4-1. Underliggende og usagte posisjoner

I alle hjelpekontekster finnes selvsagte, men ofte usagte forståelser om kontekstuelle sider ved selve hjelpekonteksten som ofte innebærer en ideologisk forståelse:

I: Men det vi er ute etter da, er å få tak i hva dere synes om hvordan dere har blitt behandlet, og litt hvordan dere har sett på problemene, og hvordan dere ser på løsningene..?

Intervjueren forutsetter her en demokratisk forestilling om at måten familier blir behandlet på skal være gjenstand for videre refleksjon og analyse. Dernest at familienes opplevelse av samarbeidet mellom to partene, som jo har svært ulike maktposisjoner, blir avgjørende for resultatet. I det minste at kvaliteten ved relasjonen mellom familien og barnevernet er avgjørende for resultatet. Denne forforståelsen forutsetter en form for respektfullhet som kanskje er fremmed for familiene. De kan føle seg overgitt til ”fienden” og til en etat som først og fremst har makt. Måten de har blitt behandlet på kan for familiene være underordnet denne maktkontekst. Forskerens forforståelse i et

maktperspektiv kan hevdes å være en form for Kardemommeby-holdning, en idé om at alle egentlig vil hverandre vel, og således skjuler de reelle maktforhold.

I analysen av ettersamtalene ser vi for øvrig relativt få klare eksempler på ideologiske aspekter i betydningen religiøse, politiske eller moralske synspunkter. Dette er i og for seg interessant i seg selv. Om og når de ideologiske meningsaspekter kommer til syne, så er det ofte kamouflert av andre mer sentrale diskurser, eller de forbigås på behendige måter. Et tydelig eksempel er fra samtalen med familien Lykke, som forteller at sønnen er på ekskursjon med skolen til en moské. Denne lille narrativ kunne vært brukt som en innfallsvinkel til å høre nærmere med familien om hva de tenker eller mener om at sønnen er med skolen på ekskursjon til en fremmed konfesjon. Istedenfor omgås tema behendig på dette vis;

I: Og Kaspar er på skoletur...? Far: Han er på tur til en moske.. I: Ja vel.. så det er dit de reiser til nå for tiden...C: Jasså,---en moske... F: Ja, nede på Grønland regner jeg med..

Denne sekvensen kunne vært en meningssekvens av formidabel betydning om familien hadde vært en religiøs, for eksempel en muslimsk familie. Her forbigås den med en noe sleivete bemerkning; ”..så det er dit de reiser nå for tiden..” som understreker en viss likegyldighet i forhold til det religiøse.

Også mer vanlige meningsbærende holdninger, som for eksempel synet på rusmidler, er et av de ideologiske posisjonene som det ikke reises spørsmål ved, men som blir bekreftet i et av intervjuene, som her i samtalen med familien Lykke:

C: Ja, det blir litt sånn som det jeg sa.. vi måtte jo høre ..for det kunne jo godt hende at det var rus... Det skjer jo i familier.. og vi hadde jo ikke sett Kaspar, og vi hadde jo ikke vært hjemme der... Så vi tenkte at vi måtte få vite om det var noen grunn til bekymring, så vi måtte jo snakke litt rundt det her.. (ser på mor som smiler)...også kom vi hjem til dem også da, og...

Forestillingen om rus som problem som et samfunn skal kvitte seg med eller bekymre seg over, er en arv fra både det religiøse og politiske avholdsstandpunkt. Barnevernet adopterer raskt dette problemfokuset , spesielt overfor de fattige familiene som barnevernet ofte får som klienter.

Besluttsomhet og handlekraft er en typisk maskulin egenskap som det vestlige samfunn har arvet fra tidligere tider. Et slikt ideologisk perspektiv kan også være kjønns spesifikt:

E: Jo, at Jacob hadde jo vist tiltak og løsninger i forhold til å reagere raskt for å redde familien sin. Han er en handlekraftig mann...hmm. Det var jo hans besluttsomhet i forhold til å handle under katastrofen som helhet. Og det de også fortalte om, var jo at de begge hadde en veldig lang arbeidserfaring bak seg – at Jacob har jobbet mange år på sjøen, og at Judith har jobbet i barnehage i mange år...og jeg tenkte at her var det arbeidsomme folk vi hadde med å gjøre..

Mannen som den handlende og kvinnen som den passive er en ideologisk posisjon som ble brutt i og med feminismens fremmarsj i vår kultur. "Lang arbeidserfaring" er også en arv fra den protestantiske etikk; "ditt ansikts sved, skal du ete ditt brød".

Underforståtte, men seiglivede negative fagideologiske posisjoner og nedlatende betraktninger om klientene er ofte usynlig og uartikulerte hos de fleste profesjoner. Like fullt kan de gjøre seg gjeldene. Her gir barnevernet et eksempel på en erfaring som det ikke er vanskelig å finne mange eksempler på i fra barnevernets arbeid:

C: Ja! Til tross for det så synes jeg at de tok imot oss veldig bra da. De var ikke noe fiendtlig innstilt,.. eller hadde motstand eller.., som man kanskje godt kunne tenke at nå holder det liksom...ja!

Ideen om klienter som "fiendtlige" eller klienter med "motstand" er kanskje en arv fra Freud: Hans ideer om overføring og projeksjon har blitt en sannhet i vår kultur. Evnen til å se bak denne form for objektivisering av individer er en av de sentrale utfordringer som behandlingsmiljøer og barnevernet i særdeleshet må slite med.

Jacob: Det som jeg synes var mest ille var at "det lukta vondt". Det var akkurat som... "Det lukta vondt".. Det irriterte meg no grenseløst.. og at faren ofte var rusa. .ålrigh .. om jeg har drikki eller hva jeg har holdt på med ..det hadde vært greit nok altså, men at guttungen lukta vondt .. det synes jeg var det verste altså..

I setningene over ser en velferdsstatens historiske imperativ omkring renslighet og hygiene. Norges velferdspolitik og strategier for å bedre folkehelsen og hygien, hviler som en absolutt forutsetning for et godt liv. Barnevernet er selvfølgelig med på å fremme denne arven gjennom sine hjemmebesøk og sine feilsøkingstradisjoner. På samme måte ser vi hvordan skolen kan bidra med den samme ideologiske meningsproduksjon:

T: Det var jo en veldig massiv bekymring fra skolen. Den var veldig voldsom. Det gikk på... det var flere sider i meldingen med mye bekymring. I forhold til.. som skolen hadde problemer med å få inn i sitt system egentlig.

Her snakker T som en barnevernkonsulent skal gjøre; hun skal undersøke om det virkelig er grunn til bekymring. Her er barnevernet i en helt tradisjonell og velkjent rolle. De jakter på å få bekreftet en mistanke, det som vi også i DuKanJo-rapporten kalte "Sherlok Holmes-metoden" (Elvebredden 2002?). Det mest vanlige er å forstå den ressursorienterte tilnærming, det salutogene perspektivet, som en dikotomi til denne tilnærmingen. Det virker ikke som T har vansker med dette, i hvert fall ikke i denne sekvensen:

T: Sånn som meldingen...Det var i hvert fall sånn vi tolka ... leste meldingen.

I: Tenkte dere noen gang ...noen sier ofte at det er ikke ungene det er noe gærnt med, det er skolen det er noe gærnt med som ikke klarer å ta seg spesielt av de ungene som krever en spesiell innsats. Hva tenkte du liksom .. er det..? T: Nei, det finns..., altså det er - det er jo et barn som krever mer. Som krever et bedre

samarbeid.. I: Et bedre tilrettelagt opplegg ? T: Det er klart! Men i utgangspunktet så veit man jo ikke det, så en må jo på en måte..., den måten vi begynte å jobbe på – med familien – og skolen til sammen – det følte jeg var veldig riktig!

Samarbeid blir ordet som ser ut til å være inngangsdøren til å bevege seg bort fra barnevernets mandat som ”etterforskere” og over til en annen ideologisk posisjon, nemlig hjelpemandatet.

6.4-2. Ordtak og metaforer som ideologisk posisjon

Av og til kommer det frem implisitte ideologiske meninger i teksten som ikke klargjøres eller problematiseres i selve dialogen, men som for eksempel gjennom bruk av ordtak fremmer en ideologisk posisjon;

I: Er det en sånn ”blod er tjukkere enn vann - historie” dette her da? E: Hmm ... ja, det kan jo hende at ja, he, he, at jeg har lært at dette er en familie som står, som står sammen!

I en urban virkelighet som i bydelen Elvebredden som kjennetegnes av at familier har svake familiære nettverk, høy skilsmisefrekvens og liten kontakt med slekt, er dette ordtaket med å fremme en ideologisk posisjon som fremhever familiens og blodsbåndenes betydning, selv om far og mor i eksempelet her ikke lenger lever sammen, men er skilte. Ordtaket fungerer som en metafor som beskriver virkeligheten, men er samtidig overskridende ved at den inviterer til å forstå det trivielle på en ny måte (Brooks 1984).

6.4-3. Metakommentarer

Når partene går ut av selve innholdet i dialogen og kommenterer på sider ved selve situasjonen eller måter det kommuniseres på, kan en si at de kommenterer på metanivå;

E: Nå synes jeg du spør noen vanskelige spørsmål! I: Jeg er sikker på at du også har drevet med å stille noen vanskelige spørsmål, så nå er det din tur!” E: Ja, så nå er det min tur til å svare! Jo det jeg har lært og erfart med denne familien er jo et ... et oppriktig engasjement og at det, at det er det jeg har lært...

Det elegante ved slike metakommentarer er at de er med på å forhandle frem nye meninger ved det fortalte. Her metakommuniserer både intervjueren og barnevernets representant omkring retten til å stille nærgående spørsmål. Barnevernets representant vegrer seg mot å være i denne rollen og intervjueren repliserer i sitt svar at nå er det hennes tur til å svare for seg på samme måte som familier må svare overfor barnevernets utspørring og etterforskning. Samtidig markerer denne dialogen overgangen til et nytt nivå å snakke på, nemlig det ressursorienterte eller salutogene perspektivet på familienes problemer, de intensjonelle faktorer i den posisjonelle analysen.

6.5. Det posisjonelle nivå

Dette nivået er i narrativ forskning det nivået som tar vare på ulikheter i sosiale karakteristika som alle personer bringer med seg inn i all samhandling. Det kan være stor forskjell i sosial status mellom intervjuer og informanter, eller mellom informantene. Likeledes kan det være ulikheter av etnisk art, helsestatus, alder, utseende eller utdanningsnivå. Disse ulikheter kan være mer eller mindre tydelige og fungere som kontekstmarkører, det vil si faktorer som er med på å definere hva slags meningssammenheng samtalen foregår i. I vår spesielle sammenheng vil ulikhet i relasjon til makt kanskje være den mest tydelige forskjell mellom partene i en barnevernsak. I en fokusgruppelignende kontekst som ettersamtalene jo er, kan en kanskje komme til å underestimere de ulikheter i sosiale eller posisjonelle forhold som relaterer seg til ulikheter i tilgang til formell og uformell makt. Informantene som kanskje opplever seg som personer med lavere status eller rang i intervjusituasjonen, vil kunne søke å kompensere for dette på ulike måter, slik at de også kamuflerer ulikhetene. På samme måte kan det forekomme at barnevernets representanter vil kunne bidra til å kamuflere sin maktposisjon gjennom heller å fokusere på hjelpeaspektet i relasjonen til familien. Murray fremholder at en fullstendig narrativ analyse bør inneholde et nivå som fremskaffer informasjon om informantens sosiale posisjon før den narrative prosessen finner sted (Maray 2000, s 341). Om intervjueren, dvs. forskeren for eksempel er en tykk person som skal intervjuer anorektikere, vil det kunne ha betydning for den narrative prosessen. Likeledes om en ung forsker intervjuer en gammel person om døden, eller om en mann intervjuer en kvinne om et seksuelt overgrep. Sist, men ikke minst så innebærer det posisjonelle nivå i en narrativ analyse at man inkluderer forskerens eller terapeutens skjulte eller åpne intensjoner. I det terapeutiske arbeidet i "DuKanJo-prosjektet" var det et mål å knytte familiens kamp mot det eksternaliserte problemet inn i en større og alternativ sammenheng, nemlig å promotere og legge til rette for foreldreskap og familieliv som innebar en mestring av de aktuelle problemer og bekymringer som hadde brakt familien i kontakt med barnevernet. Denne kliniske orientering søker systematisk å sette familiens problemer inn i alternative rammer som gjør det mulig å reformulere problemer til for eksempel "livskunnskap", "nyttig erfaring" "kampen mot kong alkohol" etc. Denne prosessen kalles i litteraturen for "emplotment" og er et begrep som narrative terapeuter har lånt fra Ricoeur og samtidig fylt det med ulike former for terapeutiske intervjuteknikker (Ricoeur, 1985). På samme måte vil familiene gjennom sine fortellinger kunne avsløre sine intensjoner. De er på ingen måte helt uten makt i den narrative prosessen. I den posisjonelle analysen skal vi se på hvordan de uthevede setninger og utsagn i teksten kan plasseres i kategorien posisjonelle utsagn, nettopp fordi de avslører intervjuerens og informantens intensjonelle hensikter med intervjuet. Familiemedlemmer og intervjuer på en felles ressursjakt – og det bærer hele dialogen et tydelig preg av statusforskjeller, maktforskjeller og intensjonelle forskjeller virker inn på den narrative prosessen.

6.5 -1. Kontekstmarkeringer

Med kontekstmarkering menes verbale eller nonverbale tegn som implisitt sier noe om hvilke forestillinger eller mening som aktørene tillegger situasjonen. Når intervjueren her forsøker å bli dus med familien, forteller det også noe om hans utgangsposisjon og om ulikhet i maktposisjon:

Intervjuer (I): ..jeg skal få lov til å ønske dere velkommen! Er det greit at vi bruker fornavn..?

Her viser intervjueren at han er høflig og respektfull og forsøker å få informantene Hr og fru Lykke til å føle seg velkommen. Intervjueren antyder en form for uhøytidelighet, samtidig som det gir intervjueren en klar ledende posisjon. En kan si at denne åpningssekvensen også er en form for kontekstmarkering, en måte å definere konteksten på, og derigjennom intervjuerens ledende rolle under samtalen. En høflighetsfrase er med andre ord ikke entydig, verdinøytral eller kontekstfri.

Intervjueren presenterer seg også ved fornavn og stillingsfunksjon ved høgskolen. I setningen fra innledningen på intervjuet ”*Er det greit at vi bruker fornavn..*”, forsøker I å lage en slags uformell stemning ved å be om en slags tillatelse til bruk av fornavn, hvilket jo er noe uvanlig da det er svært sjelden i dag at vi titulerer hverandre med etternavn.

..og jeg heter Frode..., og jobber som lærer her på Diakonhjemmets høgskole,..

Det samme forsøk på å vise til det uformelle preget ved situasjonen. Synes ikke I at situasjonen er høytidelig, eller gjør han dette for å underkommunisere alvoret i konteksten? Situasjonen kan vel oppleves som helt annerledes for foreldrepåret som nå akkurat har ankommet et undervisningsrom på en høyskole, med tavle og pulter og oppmontert videoutstyr.

Også i starten av intervjuet introduserer I en hensikt med intervjuet i retning av at barnevernet skal bli bedre til å behandle ”kundene” sine.

I: og vi har et prosjekt sammen med Edith og Christin på Elvebredden, som går ut på å, ja, prøve å bli bedre til å behandle kundene på barnevernet da...

Dette utsagn er langt fra nøytralt, men impliserer en type frivillighet i relasjonen mellom barnevernet og dets klienter som er illusorisk i en barnevernkontekst. Bare en person som ikke arbeider i barnevernet, men som kanskje har en helt annen ambisjon, vil uttrykke seg på en slik måte.

6.5-2. Statusforskjeller

Forskjeller i status kan komme til å påvirke hvordan dialogen utvikles, enten ved å overkommunisere eller underkommunisere statusforskjellene. I eksempelet nedenfor kan vi se hvordan Ediths punktueringer illustrerer en slik mulig statusforskjell:

Edith (E): Det var at vi fikk en anonym bekymringsmelding. Vedrørende en bekymring for gutten., og da dreide bekymringen seg om at gutten levde sammen med mor og far og at det var skittent og uflidd i leiligheten, og så var det bekymring for om at det var for mye rus, og at det var no bråk i leiligheten.

Her presenterer Edith innholdet i den anonyme bekymringsmeldingen, nærmest som en beklagelse. På videobåndet er det tydelig at hun synes det er vanskelig å gjenfortelle meldingen. Det kan være et poeng å ta med at begge konsulentene fra barnevernet representerer klare middelklasseverdier, og at meldingens karakter inviterer til at slike verdier her er brutt. "Skittent og uflidd" er for personer med middelklasseverdier en uting som en ikke kan leve med. En annen grunn til den beklagende måte Edith gjengir bekymringen på, er at meldingen er av en anonym art og at både barnevernet og familien indirekte har bekreftet at de vet hvem den anonyme melder er. Dette er en posisjonell narrativ hvor Edith gjenforteller en historie hun selv ikke tror på. Altså en narrativ fra et posisjonelt nivå, hvor fortelleren, til forskjell fra den vanlige posisjonen som barnevernkonsulent, nærmest beklager at hun må gjengi meldingens innhold. Det er interessant at barnevernet her inntar en kontrær posisjon, et standpunkt hvor de indirekte beklager at de må undersøke det som loven pålegger dem.

6.5-3. Smalltalk

I: Javel, .. så det er dit de reiser til nå for tiden...

Et eksempel på smalltalk eller uformelt snakk fra intervjuerens side som kommer i forbindelse med fars replikk om at sønnen er på tur med klassen for å besøke en moské. Det er også en måte å posisjonere seg på for å skape en stemning i intervjusituasjonen. Å markere at humor er akseptabelt er en form for å fasilitere intervjusituasjonen som er meget lik det terapeuter gjør i terapirommet. Hensikten er å lage en ramme eller miljø hvor narrative prosesser kan finne sted. Ovenstående er et eksempel på en slik indirekte invitasjon til å fortelle eller dele narrativer, ved at forskeren kommer med en innskutt kommentar som kan invitere til en fortsettelse.

6.5-4. Kjønnforskjeller

Kjønnforskjeller kan være viktige posisjonelle faktorer i en narrasjonsprosess. Det er for eksempel interessant at det i alle intervjuene oftest er mødrenes tanker, følelser og handlinger som preger dialogen, mens fedrene ofte glimrer med sitt fravær. Et eksempel i fra intervjuet med familien Streverud illustrere dette ganske tydelig;

I: Og John da – pappaen? E: Pappaen har vi trukket litt mindre med, men jeg tenker at det at han er med nå, så vil han vise mer og mer engasjement...at han kommer på mer banen, for det er jo alvorlig dette her, men når det gjelder så kommer han!

6.5-5. Intensjonelle faktorer

I intervjuet med familien Streverud illustrerer innledningsspørsmålet fra intervjueren den samme posisjonen som introduserer både en uformell stil, bruk av fornavn og en positiv vinkling på samarbeidet, det vil si jakten på ressursperspektiver i samtalen. Samtalesekvensen nedenfor illustrerer intervjuerens klare intensjonelle hensikt. Utsagn og setninger med et tydelig posisjonelt nivå, i betydningen terapeutisk eller salutogent intensjonelt innhold:

I: Så åpningsspørsmålet mitt da Edith det er; Hva har du lært av møtet med Jacob, Maria, John og Veronica? Hva er det du har lært mest? Hva er det viktigste du har lært?

Her er et eksempel på et typisk indirekte kompliment-spørsmål. Intervjueren er ute på "fisketur" og vil at Edith skal legge ut på en slags narrativ reformuleringshistorie. I får også svar i den retningen som han intensjonelt la opp til;

E: De kommer til samtaler og de er interessert i at dette skal vi sammen løse.. og det, det er et veldig engasjement fra alle, og alle bidrar med sitt til at det skal gå bra.

Ressursperspektivet er lansert og intervjueren har fått en form for tilslutning til at dialogen kan gå i denne retningen. Selv om mistanke om seksuelt misbruk og alvorlige atferdsproblemer på skolen lå som underliggende tema i bekymringsmeldingen Jacob og familien hans, så slutter partene seg til denne noe idylliserende samtaleformen.

6.5-6. Direkte og indirekte komplimenter

Komplimenter kan brukes på direkte eller indirekte måter, og er utsagn på posisjonelt nivå i betydningen at det er et forsøk på å orientere klienten mot en spesifikk tolkning av en hendelse eller mening, som i beste fall kan ha flere eller mangetydige betydninger. De tunge problemene i meldingen står i en skarp kontrast til barnevernets og intervjuerens forsøk på å skape en alternativ og ressursorientert historie ut av ettersamtalen. Det terapeutiske preget på ettersamtalen får frem ressurser og reformulerer problemhistorier på en effektiv måte, men kan komme til å skjule mulige interessen motsetninger, elementer av følelsesmessig smerte eller relasjonelle motsetninger. Et indirekte kompliment fungerer også tvetydig og gir således intervjueren en mulighet til posisjonell styring av narrasjonsprosessen, noe nedenstående sekvens illustrerer:

I: Hvem har han det fra tror du? Er det...? Er han født sånn? E: Jeg vet ikke..., ja, han er født sånn! J: Jeg?..

I dette indirekte komplementet ligger det en mulighet til å tolke inn både en anerkjennelse og en bebreidelse av både Jonas selv og familien hans. Denne

tvetydigheten gir intervjueren en mulighet til å forme dialogens innhold i den videre samtalen.

I: Hva slags egenskaper er det som Jacop og Judith har som gjorde at dere ble litt mindre bekymret?

Et klart eksempel på hvordan I bruker en narrativ ramme for å bevege intervjuet mot et spesielt terapeutisk eller evaluerende mål; nemlig ettersamtalens evalueringsambisjon.

Et parallelt eksempel ser vi i fra samme intervju, men med en annen informant fra barnevernet:

I: JA., før jeg kommer til deg Turid, så må jeg bare spørre...E: En ting til som også var, det at alle skulle gjøre sitt for at det skulle bli bedre.. . Skolen skulle gjøre en liten ting og alle skulle gjøre litt! I: Hvem var det sin ide at alle skulle gjøre sitt? E: Det var kanskje jeg som sådde den tanken da, for jeg tenkte at da er det lettere å få til en endring hvis man går sammen om en ting...Jonas: Slår ut med hendene ! I: Ja...det er en erfaring som...

At hjelpere er ute etter å lete etter ressurser og kanskje ”koke suppe på en spiker” i betydningen finne tegn til ressurser selv om det ennå er tynt av dem, er vel ingen overraskelse. Det interessante er imidlertid guttens nonverbale kommentar: Han slår ut med hendene og markerer en liten triumf; Alle er ute etter å hjelpe ham.

Det posisjonelle nivået i et narrativt intervju kan også fremmes gjennom negasjoner eller paradoksale spørsmål, som for eksempel i dette avsnittet i intervjuet med familien Streverud:

I: Tenkte dere noen gang ...noen sier ofte at det er ikke ungene det er noe gærnt med, det er skolen det er noe gærnt med som ikke klarer å ta seg spesielt av de ungene som krever en spesiell innsats. Hva tenkte du liksom .. er det..? T: Nei, det finns..., altså det er - det er jo et barn som krever mer. Som krever et bedre samarbeid..I: Et bedre tilrettelagt opplegg ? T: Det er klart! Men i utgangspunktet så veit man jo ikke det, så en må jo på en måte.., den måten vi begynte å jobbe på med familien og skolen til sammen – det følte jeg var veldig riktig!

Det posisjonelle nivået i analysen er ikke alltid like enkelt å identifisere. Når det skjules gjennom negasjoner eller paradoksale spørsmål, kan det lett skjule den egentlige hensikten med spørsmålet. Svaret blir lett motsigelsesfylt og som forskningsintervju fungerer det kanskje dårlig om hensikten var å gi informantene mulighet til å fortelle sin versjon. Her er det mer en tydelig at intervjueren er ute etter å komponere et innhold i ettersamtalen som faktisk gjør forskningsambisjonen til et underordnet formål.

I setningene 10 – 13, tidlig i intervjuet med familien Lykke, ser en et tydelig eksempel på forskerens forforstående posisjon:

I: Men det vi er ute etter da, er å få tak i hva dere synes om hvordan dere har blitt

behandlet, og litt hvordan dere har sett på problemene, og hvordan dere ser løsningene.

Her er intervjueren tydeligere på hva hensikten med samtalene er. En klar posisjonell eller intensjonell narrativ meningssekvens som sier noe om en interesse og en klar hensikt, men som også viser til en himmelvid statusforskjell mellom intervjueren og foreldrepåret. Det som kanskje er ekstra utfordrende her er at også barnevernet kommer i en underordnet posisjon. De er informanter på lik linje med foreldrene. De sentrale forskningsspørsmålene i prosjektet kommer også her tydelig frem; problemoppfattelse og løsningsforståelse er selve essensen i prosjektets forskningsambisjon, og denne sekvensen tydeliggjør en slik retning. Intervjueren setter dagsorden og røper hva han er ute etter i intervjuet. Familien kjøper bare delvis denne ambisjonen fra forskerens side. Deres eget sterke fokus på ulykken og fars heltemodige innsats for å redde familien, blir tvert i mot hovedtema, mens eventuelle problemer blir skjøvet i bakgrunnen. En kan altså med sikkerhet si at informantene her benytter seg av det eksepsjonelle i historien ved å neglisjere og overse forskerens forsøk på å sette rammer for ettersamtalen. På denne måten bekrefter familien Foucaults idé om at også den med minst makt deltar aktivt i en hver diskurs, dvs. at den maktesløse kan sette dagsorden ved å tvinge de med mye makt til å akseptere den maktesløses definisjonsmakt.

6.6. Det integrerte nivå

De fire analyseposisjonene gir et godt grunnlag for å oppsummere funnene i fra de analyserte narrative i noen hovedpunkter. I det integrerte nivået i analysen skal intervjuet tolkes i et helhetlig perspektiv, eller selve "rekontekstualiseringen" (Malterud 2003, s. 96). Henger historiene i fra ettersamtalene sammen på en helhetlig måte? Er det likheter i "plots" det vil si historienes hovedtema og budskap? Finnes det motsetninger i historiene, eller er det sammenfall og kongruens mellom barnevernets og familiens narrativer? På det "integrerte nivået" i den narrative analysen vil en derfor søke å finne forklaringer eller forståelse av en narrativ på tvers av de ulike analysenivåene - nivåer som den transkriberte teksten analyseres ut i fra (Murray 2000, s 344). I denne sammenheng er utfordringen i så måte å forsøke å finne uoppdagede sammenhenger mellom analysenivåene i forståelsen av en undersøkelsessak i barnevernet. Hvilke narrativer er det familiene vektlegger? Hvilke narrativer vektlegger barnevernet? Og sist, men ikke minst hvilke narrativer eller aspekter er det forskeren vektlegger? Det integrerte nivået er selvsagt også bare en måte å forsøke å forstå på. Den representerer ikke sannheten, men er bare enda et analysenivå i forsøket på forstå narrativer, samskapte historier om møter mellom familier og barnevernet på.

6.6-1. Diskontinuitet og nyskriving

Når en familie blir meldt til barnevernet, representerer en slik hendelse ofte et brudd med ens daglige "følelse av sammenheng" (Antonovsky 1993) eller med livets vante gang. Å bli meldt til barnevernet er for de fleste familier en hendelse som innebærer en form for diskontinuitet. Det hverdagslige, det vante det normale, er plutselig truet av en

bekymringsmelding til barnevernet. I tre av sakene ser en hvordan selve bekymringsmeldingen utgjør utgangspunktet for en forhandlingssituasjon mellom partene. I familien Lykkes historie, viser analysen at partene er tilsynelatende relativt samstemt i synet på både problemhistorie og de salutogene sidene som både forskeren og barnevernkonsulentene jekter etter. Imidlertid er det også skjulte motsetninger og divergerende syn på viktige spørsmål, om en går teksten nøye etter i sømmene. Det er her DuKanJo-prosjektet representerer et kunnskapsteoretisk og sosialpolitisk brudd med en vanlig barnevernundersøkelse. I ettersamtalene skapes en tilsvarende form for terapeutisk prosess hvor det fortalte, dvs. dialogen får en mulighet til å réforhandle et slikt brudd gjennom selve narrasjonsprosessen. Hos familien Lykke ble dette bruddet med det hverdagslige presentert slik:

Far: For å være helt ærlig så var vi på Carl Berner T-banestasjon og ...vi reiste reiste den veien.. og jeg tok rundt Judith.. og tårene trillet både på meg og Judith, så vi tenkte hva nå? Barnevernet har jo alltid stått som et rødt skilt på veggen ..og blinka (viser med hendene hvordan noe blinker)..

Motsatt kan også møtet med barnevernet representere begynnelsen på en avslutning av det som var truende eller lidelsesfullt. Å samarbeide med en hjelpe- og kontrollinstans som barnevernet representerer med andre ord en type diskontinuitet fra det vante, et brudd med en hverdagslig situasjon som på godt eller ondt beskrives av de ulike fortellingene i intervjuene.

I: Om dere skulle gi råd til noen da...om dere kjente en familie som hadde fått en melding på seg – hvilket råd ville dere gi før det første møtet med barnevernet? Hva slags råd ville dere gi til denne familien? F: Ta det med ro! Ta det med ro! M: Se ikke bort i fra at det er hjelp å få der! F: Uansett hvor gæærnt det kan være, så får du alltid en sjanse – hvis du ikke mishandler eller noe sånt der da. Så er det alltid muligheter til å rette opp, hvis du bare spiller med åpne kort! (lang pause på 8 sek)

Det problematiske i å bli meldt til barnevernet, bruddet med følelsen av sammenheng, réforhandles her ved at partene viser til at det problematiske er blitt til en nyttig erfaring, til livskompetanse. Intervjueren spør etter ”hva slags råd” familien vil gi til andre. Han omskriver således erfaringen til en form for kompetanse. Familien viser til at ærlighet lønner seg, og at det alltid er mulighet for forbedring. Det finnes mange eksempler på slik nyskriving av problemhistorier i intervjuene. Slike sekvenser viser hvordan parter som står ganske langt fra hverandre både med hensyn til makt og kunnskapsnivå omkring den normative formen for kunnskap som en barnevernssak representerer. Denne forskjellen i status og maktposisjon løses forunderlig ofte opp i form av slike nyskrivingssekvenser. Det bekrefter at ulikhet i posisjonell status, som vist i den posisjonelle analysen, ikke er avgjørende for om hvorvidt partene kan réforhandle en problemhistorie, eller samskape en ny. Den maktesløse er ikke så maktesløs som en først kan anta. Foucaults ide om at avmakt også er makt, bekreftes med andre ord ofte i ettersamtalene.

6.6-2. Samsvar og ulikheter i historiene

Barnevernet og familiene har ofte ulike problemfokus eller punktueringer. Barnevernets primærkilde er bekymringsmeldingen eller den informasjon de får i det første møtet med familien. I ettersamtalene ser en hvordan slike ulike punktueringer mellom aktørene, gjennom selve narrasjonsprosessen blir réforhandlet:

M: Jeg var jo heldig! Jeg fikk jo hjelp til slutt da! Men det er jo ikke sikkert at alle – jeg brukte jo lang tid på å ta kontakt – og en av grunnene var vel at – Herre Gud- skal det komme noen som ser at jeg har hatt problemer i ti år – de må jo tro jeg har vært dum som ikke har tatt kontakt før... , og når jeg da spurte meg selv om hvorfor jeg ikke hadde tatt kontakt før, så var det fordi det var mye lettere når han var liten – tross alt! Det ble jo vanskeligere og vanskeligere etter hvert som han ble stor og..

Kontakten med barnevernet var først mislykket i mors øyne, men gjennom sin utholdenhet fikk hun til slutt hjelp. Gjennom selve samarbeidsprosessen skapes en form for konsensus hvor barnevern og familie forhandler frem en omforent forståelse. En forståelse som ikke alltid er bygget på fakta eller bevis, men som samskapes i en dialog hvor begge parter har en agenda; nemlig å overbevise den andre om at problemhistorier kan ha et skjult ressursaspekt.

Barnevernets tydelige empowerment-ambisjon i selve arbeidet med familiene i prosjektet DuKanJo og intervjuerens empowermentambisjon i ettersamtalene, er som nevnt tidligere en noe uvanlig posisjon å innta i en barnevernssak. Analysen av intervjuene viser imidlertid at det er svært lett å få tak i de alternative historiene om en problemutvikling i familienes liv, og at både familie og barneverntjenesten klarer å holde en form for dobbel bokføring. Alle vet om problembeskrivelsens ulike sannehetsstatus eller punktueringmuligheter, men alle responderer raskt på det helsefremmende fokuset når de blir presentert for den salutogene logikk som ettersamtalen så åpent inviterer til.

6.6-3. Heltehistoriens smitteeffekt – unike unntak

I alle fire historier eller ettersamtaler ser en hvordan barnevernet har klart å identifisere og bruke heltehistorier eller unike unntak - Unique outcomes - som Micheal White benevner dem, etter inspirasjon fra Goffman (Goffman 1959, White 1995). Det eksepsjonelle i fars handlinger under båtkatastrofen, fortalt i ettersamtalen med familien Lykke, gir en kontekstuell mulighet for å finne unntak fra det problematiske, som faktisk ikke har skjedd, men som kan tenkes å skje: I eksemplet nedenfor ser en hvordan Edith beskriver et arbeidsløst og tiltaksløst foreldrepar slik:

E: og jeg tenkte at her var det arbeidsomme folk.. vi hadde med å gjøre..

I slike sekvenser ser en tydelig hvordan intervjueren og barnevernkonsulentene er på den samme ressursjakten. Barnevernets representant Edith bruker her det unike unntaket

til å lage en ny historie, nærmest en fantasi om et innhold i familiens liv som hun mangler empiri for, men som hun så å si planter inn som en sannhet ved å vise til sine egne fantasier om en potensiell mulighet. Begge foreldrene var arbeidsledige og bekymringsmeldingen hadde flere momenter som ga grunn for en helt annen konklusjon. Både hos denne familien og i de andre ettersamtaler ser vi hvordan både barnevernets representanter og familiene selv bruker slike heltehistorier til å kaste et optimistisk og kompetent syn på familien situasjon.

6.6-4. Eksternalisering som narrativ teknikk

Når familiens og barnevernkonsulentenes samskaper egennavn på problemene - selve eksternaliseringsprosessen - og når disse navnsettingene er kongruente, det vil si at de betyr det samme for begge parter, så er nyskrivingsprosessen et felles anliggende som styrker samarbeidet og tilliten mellom de to partene. I intervjuet med familien Lykke viser bruken av de eksternaliserte problemene "tiltaksløsheten" og "kjedsomheten", at familiens problemer oppleves som en felles kamp hvor både barnevern og familie spiller på samme lag. I intervjuet med familien Uvissheten fremkommer den samme erfaringen. Eksternalisering bidrar til et skifte i fokus. Et skifte fra å forsvare seg mot eventuelle bebreidelser i bekymringsmeldingen, til å identifisere en felles plattform for å begynne den alternative narrasjonsprosessen, det vi tidligere har kalt nyskriving av problemmettede historier. En vellykket eksternalisering viser seg i flere av ettersamtalene å være en inngangsport til en nyskriving hvor både familie og barnevern havner på det samme laget. En form for teamfølelse mot problemenes herjinger.

6.6-5. Affekt og narrativer

Ofte kritiseres det narrative perspektivet i terapिसammenheng for å unngå følelser. Det affektive nivået i en historie blir i den terapeutiske samtalen oversett og usynliggjort gjennom ambisjonen om hele tiden å nyskrive det problematiske, hevdes det ofte. En kan kanskje si at selve nyskrivingsprosessen favoriserer tankeprosesser fremfor følelser. Dette er en velbegrunnet kritikk som en tydelig kan se også i analysene. Det er få sterke affekter i intervjuene og analysen av det enkelte intervju får også relativt sjelden tak i det følelsesmessige aspektet. Her er det imidlertid klare unntak. Først og fremst når informantene får anledning til å gjenfortelle en historie uten nevneverdige avbrudd. Sekvensene er oftest fortalt i et retrospektivt perspektiv, og de frembringer ofte de samme følelser som informanten hadde da selve situasjonen som det fortelles om faktisk hendte, som fore eksempel her i intervjuet med mor i familien Misforståelsen:

Mor: .. for de var veldig .. veldig ufysiske mot meg... . I (Intervjueren): Mmm .

M: ..og de sa.. altså de uttrykte seg på veldig ubehagelig og ekle måter I: Mmm..

M: Og jeg sendte klage.. da hadde jeg to klager inne. F: Mmm.. .

Av og til uttrykkes affekter knyttet an til selve samspillet i intervjusituasjonen og da helst som latter og humor, som her i samme intervju:

I: Men i løpet av et kvarter så fordufta den mistanken for barnevernet, err ikke det litt sånn, er ikke det litt pussig? Mor: Kan jeg få lov til å komme med...?Alle: Latter.. I: Kommer snart! Kommer snart!

Mor forsøker her å bryte inn i samtalen med barnevernet for n`te gang og latteren er en form for metakommentar fra alle. Det finnes noen få anledninger hvor det uttrykkes sinne og mistillit under selve intervjusituasjonen under ettersamtalene, som for eksempel her hos familien Lykke:

Edith: For meg så hørtes det ut som – i hvert fall når vi snakket om tiltaksløsheten og dette...og kjedeligheten, var jo at begge ønsket egentlig å komme i virksomhet, men nå har jo. . .Mor: ...(avbryter i sinne) Det har jeg aldri påstått å ha sagt! F: he,he.. (Far ler, henvendt til mor med respekt..).

Følelser har en naturlig plass i en hver narrativ, men de har altså som regel ulike kilder. Som regel er det, det fortalte i retrospektiv forstand som skaper følelser under selve ettersamtalen, men av og til, som her i selve dialogen som skaper en affekt som uttrykkes åpent. En kritikk mot barnevernets måte å snakke om problemer på, og som kjentes fremmed for mor ble til en åpen konfrontasjon mot slutten av intervjuet med familien Lykke. Noe av kritikken mot det salutogene perspektivets ensidige fokus på harmoni og følgende konfliktunntakelser kan følgelig imøtegås. Ettersamtalene skaper en form for trygghet hvor uenighet og affekter også har en naturlig plass.

6.6-6. Narrativer og selvforståelse

I alle ettersamtalene har informantene egne plots, det vil si drama og intriger som er knyttet til deres eksisterende selvforståelse, eller som bidrar til å endre eller forsterke individets oppfattelse av seg selv. Heltehistoriene som går igjen i de fleste av intervjuene er narrativer som fyller denne hensikt. De bidrar til å forme en historie om den tapre mor eller far som beskytter familien mot farer eller byråkratiske hindringer. I den grad ettersamtalene bidrar til å fremme eller endre selvforståelser, så er det utsagn eller vitnehistorier fra barnevernets representanter som bidrar til en slik dreining i historiene. Tydeligst er det i intervjuet med familien Lykke hvor heltehistorien var så tydelig. Men også hos familien Strevsomheten og i samtalen med familien Misforståelsen og hos familien Uvissheten, ser vi den samme tendensen: Dagligdagse historier omkring trivialiteter blir også brukt til å forme eller endre selvoppfattelser.

6.6-7. Narrativer som empowermentstrategi

Det er gjennomgående at ettersamtalene bidrar til å fremme ressurser, men tilfredsstillende kravene til en empowermentprosess? Fungerer narrasjonsprosessen åpent? Er den demokratisk og transparent, det vil si så pass gjennomskuelig, at familien skjønner hva de er med på? Selve empowermentambisjonen, som er en sentral ambisjon med ettersamtalene, blir ofte bekreftet i analysen. I den posisjonelle analysen ser vi hvordan både intervjuer, barnevernkonulentene og familiene selv hentet frem og benyttet seg av

sine egne ressurser. Problemhistorier blir snudd til mestringshistorier gjennom en bevisst strategi fra alle aktører, om enn på noe ulikt vis. Empowermenttradisjonens krav til demokratisk partnerskap mellom aktørene blir først og fremst oppfylt ved den måten intervjuene utformes på av intervjueren. Om åpenheten omkring motivene er tilstrekkelige kan ikke analysen verken bekrefte eller avkrefte. En kan si at analysen her viser at barnevernkonsulentene har lyktes både i sin empowermentstrategi, og med sine forsøk på å bygge felles allianser mot problemene gjennom selve eksternaliseringen og den narrative nyskriving som ettersamtalene bidrar til.

6.6-8. Narrativer som transformasjon

Den systemiske og narrative terapiens idé om at små forandringer kan føre til en kjede av større forandringer, er en av hovedantagelsene i det som har blitt kalt forandring av andre orden (White 1995, Hårtveit og Jensen 2003). I det narrative perspektivet er det på samme måte som i den psykodynamiske tradisjonen hos Freud, selve transformasjonen av traumatiske historier som skal bidra til helbredelse. Hos alle familiene ser vi hvordan ettersamtalene og også det tidligere samarbeidet mellom barnevern og familie, har ført til et nytt perspektiv på problemhistorier både hos barnevernet og hos familien. Dette kommer ikke av seg selv, men skapes tydelig gjennom en systematisk fokus på reformuleringer av problemhistorier og tålmodig leting etter unntak fra det problemfylte.

6.6-9. Fra problem til mestring

I avsnittene nedenfor ser vi hvordan far mot slutten av intervjuet i tillit legger frem problematiske sider uten engstelse for at barnevernet eller forskeren skal fortolke informasjonen negativt. Et partnerskap mellom barnevernet og familien er tydelig etablert:

I: Det samarbeidet dere fikk med de da, det sier dere at dere er fornøyd med..?

F: Ja, etter hvert ble det snudd til no positivt..I: Ville Kaspar i den grad han skjønner noe av det – tror du han også er fornøyd med...? F: Ja, det virke sånn..

I: Hmm.. han får i hver tfall gått på SFO...pga barnevernet.. F: Ja, han spretter opp om morran og løper av gårde og kommer hjem fra skolen kvart på fem... Han vil ikke gjørra lekser..” jeg gjør dem i morratidlig” sier han hver gang, og så går han ut og leker, men....(pause på fem sek). (Henvendt til Christin som nikker): I: Du leser lekser sammen med ham..? F: Ja! (nikker og ser bekreftende og viktig ut) ..Ikke når det er regning, da sitter han på pulten sin og rrrrr (illustrerer med lyd og fakter at Kaspar er ivrig)..I: Og da trenger han ikke hjelp? F: Nei, men jeg følger med! C: Hm (nikker og smiler).

Familiens kraft når det gjelder å la andre og alternative narrativer få styre intervjuet er setningene nedenfor et eksempel på:

I: Hvor mange møter har dere hatt med barnevernet? Kan dere huske det?

F: Seks syv? J: Det er no sånt no- he,he (ler litt usikkert)! I: Seks syv stykker...

Har du blitt.. har du blitt mere tiltaksløs eller mindre tiltaksløs? F: Nei... tiltaksløs har jeg vel egentlig aldri vært, men sånn akkurat når det gjelder å gå på kontorer og sånn, det er,.. aldri likt! Men , jeg er .. jeg kjeder meg sjelden. Om det ikke er no på TVèn... Som jeg sier til Judith ”jeg tar med meg skøyta jeg”, og så går vi . Så tar jeg en tur til Sandvika og tilbake, ikke sant? I: Du går på... Er det rulleskøyter du går på? (litt forbauset). F: Hm! En time og ti minutter bort til Kadettangen ved Sandvika og tilbake igjen – en gang i uka! (pause)

Igjen bruker far en personlig narrativ til å bekrefte barnevernets salutogene innfallsvinkel. På denne måten tilfredsstiller han barnevernets terapeutiske ambisjoner og også forskerens ambisjon med ettersamtalene.

7. Diskusjon

7.1. Svarer funnene i fra intervjudataene på forskningsspørsmålene?

Utgangspunktet for ettersamtalene var tosidig: Å bidra til en myndiggjøring, i form av en evaluering av en empowermentprosess, allerede i en undersøkelsessak. Dernest å forsøke å forstå det salutogene eller ressursorienterte perspektivets plass i en undersøkelsessak, og om hvorvidt problemfokuset kunne reformuleres via en narrativ prosess til en mestringshistorie. Med andre ord: Svarer analysen av intervjuene på forskningsspørsmålene? Fører et salutogent perspektiv og en narrativ metodisk tilnærming til en reduksjon av barnas problemer? Skaper det salutogene perspektivet en ny meningsproduksjon hos deltagerne, en endring i den faglige diskursen? Og sist, men ikke minst, bidrar en narrativ tilnærming til å nyskrive problemhistorier?

7.2. De personlige narrativer

I denne delen av analysen viser intervjukonseptet tydelig sin svakhet når det gjelder ambisjonen om å nå frem til en dypere forståelse av informantenes syn på problemhistoriene og deres forhold til endringsprosesser. Dette kommer av at det blir formidlet få lengre personlige narrativer, noe som narrative intervjuer vanligvis søker å fremskaffe (Wengraf 2001, White, H.1980). I ettersamtalene blir de personlige narrativene ofte korte og de blir ofte forstyrret av intervjuerens avbrytelser. Dette vises tydelig i intervjuet med familien Lykke. Fru Lykke har nesten ingen lengre personlige narrativer og grunnen kan være at intervjueren ikke stiller åpne nok spørsmål eller forstyrrer de personlige narrativene med avbrytelser. Konseptets empowermentstrategi er med andre ord ikke alltid forenlig med forskningens ambisjon om såkalt nøytral informasjonsinnhenting. Forskingen kan her lett kritiseres for å være for tendensiøst subjektiv, og at forskeren kan kanskje med rette kritiseres med; ”Som man roper i skogen får man svar”, som det heter i ordtaket..

I intervjuet med moren i familien Misforståelsen blir imidlertid sekvensene lengre og hun får anledning til å fullføre sine egne historier uten så mange avbrytelser fra

intervjuerens side. Her kommer da også de personlige elementene i historien tydeligere frem. Hennes egne handlinger og refleksjoner om samspillet med hjelpeapparatet trer tydelig frem og bærer historien frem som et handlingsdrivende drama eller plot. De personlige narrative i analysen utgjør i et helhetlig perspektiv, klare bekreftelser på den salutogene forskningsantagelsen; Personlige narrative om problemhistorier rekapitulerer ikke bare det som faktisk hente, de utgjør fortalte historier om mennesker som vegrer seg mot å bli stigmatisert av klientifiseringsprosesser. I så måte svarer mange av de personlige narrative i analysen på et av forskningsspørsmålene: *Kan problemhistorier omformuleres til mestring og håp?* Ja, materialet viser at de kan det, om hjelperne også er innstilt på å fremme en slik prosess:

I: Har du blitt.. har du blitt mer tiltaksløs eller mindre tiltaksløs?

Far: Nei...tiltaksløs har jeg vel egentlig aldri vært, men sånn akkurat når det gjelder å gå på kontorer og sånn, det er - aldri likt! Men , jeg er .. jeg kjeder meg sjelden. Om det ikke er no på TVèn... Som jeg sier til Judith ”jeg tar med meg skøyta jeg og så går vi..”

Likevel, det er tydelig at de personlige narrative i materialet spriker i ulike retninger og det er først og fremst strukturen i den enkelte ettersamtale og intervjuerens tydelige empowermentjakt som er den drivende dynamikken i samtalene. I en helhetlig analyse kan en likevel si at tross sprikende personlige narrative med svært ulikt innhold, så ser en at de personlige narrative hos familiemedlemmer i analysen nesten alltid bærer tre hovedbudskap:

For det første, at de gjenforteller det problematiske ved bekymringsmeldingen på linje med en dramatisk hendelse - en form for ulykke - som de uforvarende har kommet opp i. Diskontinuitetsopplevelsen repeteres, ikke bare ved å gjenfortelle meldingens innhold eller motsi denne, men ved å repetere omstendighetene rundt situasjonen da de mottok bekymringsmeldingen. Til og med hos familien Uvissheten hvor mor selv meldte seg til barneverntjenesten, presenteres den traumatiske opplevelsen, diskontinuitetsopplevelsen under det første møtet.

For det andre; Familiens egen reaksjon og handlemåte har ofte heltehistoriens elementer. Hos familien Lykke er det sammenfall mellom fars heltemodige innsats under en skipskatastrofe. Hos familien Strevsomheten er det familiens samhold, hos familien Misforståelsen er det mors heltemodige kamp mot sosialtjenesten og hos familien Uvissheten er det mors heltemodige kamp mot en rusmisbrukende far.

For det tredje; Når de mer ressurspregede aspektene ved problemhistoriene har befestet seg gjennom selve narrasjonsprosessen i ettersamtalen, viser analysene på det intrapersonlige nivået at fortidens hendelser bidrar til å transformere problemhistorier til mestringshistorier. Kvaliteter ved informantene som tidligere har levd i skyggen av bekymringsmeldingens larmende problemfokus, trer frem og fester seg;

Far: For å være helt ærlig så var vi på Carl Berner T-banestasjon og ...vi reiste, reiste den veien.. og jeg tok rundt Judith.. og tårene trillet både på meg og Judith - så vi tenkte - hva nå?

Slike emosjonelle aspekter ved den personlige narrativ er informantens bidrag til å reforhandle barnevernets syn både på ham selv som far og ektefelle. Han personliggjør seg selv på en alternativ måte enn det problemmeldingen inviterer til. I mange av de personlige narrativer ser en hvordan personlige narrativer omkring det problematiske er med på å introdusere og tydeliggjøre en mer menneskelig og kompetent gestalt, som i eksempelet over. En kan si at personlige narrativer alltid representerer den foretrukne historien, den varianten av det som har hendt som vi gjerne liker å fortelle, for å sette oss selv i et så gunstig lys som mulig. I etterkant av en problemmelding i fra barnevernet får slike narrativer en enda viktigere betydning; De er inngangsporter til nyskrivingsprosesser, til alternative syn på foreldre som i de fleste tilfelle vil det beste for sine barn.

7.3. De samskapte narrativer

I analysen av de samskapte narrativene er det flere felles trekk som går igjen:

For det første; Når eksternaliserende samtaler forekommer så viser analysen at det oppstår en form for arbeidsfellesskap mellom familie og barnevern i kampen mot det problematiske. Dette arbeidsfellesskapet er selvsagt et skjørt fellesskap, truet som det er av andre former for maktpraksis som barnevernet alltid representerer. Dette kan være et velkjent dilemma i narrativ forskning, som Fiese et al. uttrykker slik: *From a narrative perspective, beliefs about the social world may be evaluated indirectly by the ways in which the family interacts with the interviewer (Fiese et al 1999 s.15)*. Eksternalisering inviterer imidlertid partene til et fellesskap som er mer skyldfritt, det vil si et fellesskap hvor anklager og bebreidelser dempes til fordel for en for en form for partnerskap mellom barnevernansatte og familien.

For det andre: Samskapte narrativer inviterer partene til å nyskrive, eller reformulere tidligere problemhistorier. Både hos barnevernets representanter og hos foreldrene ser vi hvordan narrasjonsprosessen - selve ettersamtalen - ikke bare fasiliterer for en slik felles diskursiv praksis, men også perfektioniserer og videreutvikler den. Transformasjonen av problemhistorien til en mestringshistorie er med på å forankre et ressursperspektiv både hos familien og barnevernet. En kan hevde at samarbeidet mellom familie og barnevern er med på å fornye og vitalisere sosialt arbeids praksis.

For det tredje: Analysen viser at samskapte narrativer fasiliterer for myndiggjørende prosesser. Når fortellinger skapes og deles i et ressursorientert fellesskap blir tilgangen til felles og lik informasjon mer likeverdig fordelt mellom partene. Til forskjell fra en bekymringsmelding hvor familien umiddelbart settes på tiltalebenken, skaper selve narrasjonsprosessen, eller nyskrivingsprosessen et miljø hvor familien umiddelbart inspireres til å mobilisere sine egne ressurser i kampen mot problemene.

For det fjerde: Analysen viser at deltagerne i ettersamtalene forhandler frem et syn på hverandre som nyanserer de mer tradisjonelle og ofte fastlåste posisjoner mellom barnevernet på den ene siden og familiene på den andre. Begge parter inviteres inn til å

utforske andre egenskaper ved hverandre. Egenkaper som er knyttet til problemløsning og mestring, og som motsier de mer tradisjonelle posisjoner preget av det Geertz kaller "tynne historier" (Geertz 1973, s 6).

7.3-1. Problemfylte sider ved analysen av de samskapte narrativer

Analysen av de samskapte narrative er utilstrekkelig når det gjelder å fastslå om den narrative prosessen bidrar til å redusere barnas problemer, slik de innledende forskningsspørsmålene reiser spørsmål om. Ettersamtalene samskaper nye historier og gir partene en ny plattform - tykke historier - , men analysen kan ikke verifisere at problembelastningen for barna har blitt mindre. Dette er en svakhet ved forskningsdesignet som bare kan kompenseres ved en form for etterundersøkelse hvor en faktisk prøvde å måle om problembelastningen var blitt mindre. Dette har ikke denne undersøkelsen tatt høyde for.

Analysen på det samskapte nivå har også en tendens til å bagatellisere alvoret i familiens situasjon ved at samtalene så raskt blir penset inn på ulike ressursaspekter ved familiens innsats. Dette dilemma får liten plass, selv om de berøres flere ganger i intervjuet. Det kan også innvendes at de samskapte narrative ikke i tilstrekkelig grad henter frem negative og problemfylte egenskaper og handlinger, og at det helsefremmende perspektivet går for langt i retning av å idyllisere og bagatellisere familiens problemer.

Disse forhold er imidlertid ikke enestående for den narrative retningen innen sosialt arbeid og terapi. Her kommer etikken også barnevernet til hjelp på samme måte som i alle andre hjelpekontekster. Ethiske refleksjoner er da også en ofte forekommende foreteelse i barnevernets arbeid, kanskje oftere enn i andre kontekster, nettopp fordi kontrollmandatet er så eksplisitt formulert i barnevernets hverdag. Analysen viser da også at familiene selv er klar over det doble mandatet, selv om tilnærmingen i denne sammenheng er ressursorientert.

7.4. De posisjonelle narrative

Fra det posisjonelle nivået i analysene er det flere eksempler på hvordan forskjeller i status, kjønn og ulikheter i diskursiv (meningsbærende) tilnærming mellom barnevernet og familier, kan bidra til en ensidig og kanskje også uheldig forståelse av familiens problemer. Hos alle familiene i materialet ser vi eksempler på hvordan barnevernets vanligste diskursive antagelser, brukes til å identifisere og bekrefte et problemfokus. Informasjon fra bekymringsmeldingene er de mest tydelige eksempler på en slik praksis fra den posisjonelle analysen. Det er tydelig hvordan barnevernets feilsøkningsstradisjon er undersøkelsens bærende prinsipp. Familiene opplever selvsagt denne praksis som truende og møter selvsagt til første møte hos barnevernet med stor skepsis. Familiene viser i materialet gjennom sine gjenfortellinger hvordan de har forsøkt å kjempe i mot slike stigmatiseringsprosesser. Et tydelig eksempel på slik motstand ser vi i intervjuet med mor i familien "Misforståelsen". Hun var meldt til barnevernet av sosialtjenesten,

angivelig pga sin manglende samarbeidsevne, men mor vegrer seg kraftig mot å bli klientifisert, noe hele intervjuet bærer preg av. En motstand mot at fagkunnskapen gjennom sin maktanvendelse og kunnskapsunivers, kan bidra til å fremme stigmatisering og å klientifisere henne og familien. Barnevernets etterforskningstradisjoner bidrar vanligvis til å styrke en slik stigmatiseringsprosess.

Motsatt, ser en også at både forskeren og barnevernets representanter sterkt bidrar til å fremme en alternativ maktdiskurs, et ressursorientert perspektiv inn i ettersamtalene. Alle aktører bidrar med andre ord aktivt i å utforme den gjeldende meningsbærende diskurs omkring situasjonen via sin sosiale status, kjønn, alder, synlig symptomatikk mv. I dette perspektivet blir forskerens og barnevernets intensjonalitet, deres hensikter med samtalen, en form for diskursiv praksis. På samme måte bidrar familiens selv gjennom sine svar til å påvirke denne meningsbærende praksis. Maktulikheten forsvinner ikke, men det er tydelig i alle tre intervjuene som er analysert, at selv om de posisjonelle forskjeller er store, så foregår det kontinuerlig en form for forhandling om forståelsen av flere fenomener og hendelser, nettopp gjennom de posisjonelle likheter og ulikheter. Et eksempel: Når Hr. Lykke introduserer sine synspunkter på barnevernets hjemmebesøkspraksis er det ikke en maktesløs posisjon vi er tilskuer til. Tross status- og kjønnsforskjeller fremmer han med styrke sine synspunkter på barnevernets praksis.

Til forskjell fra andre mer etablerte forskningstradisjoner i samfunnsvitenskapene, slik som vist hos Egelund i avvikstradisjonen (Egelund, 1997), så representerer et narrativt forskningsdesign en verdi som burde karakterisere all kvalitativ forskning, nemlig fokus på det genuine, det ikke-generaliserbare og det unike (Malterud, 2003). Tradisjonelle samfunnsvitenskapelige forståelser av makt blir utfordret, og alternative og nye sosialkonstruktivistiske perspektiver vokser frem, delvis i opposisjon til de gamle og vedtatte sannheter. I tillegg synes det som en slik narrativ tilnærming i forskningen står klinikerne og praktikerne nær. Hos sosialarbeideren og terapeuten vil de posisjonelle ulikheter som for eksempel forskjeller i utdanning og status mellom klient og terapeut, reduseres gjennom den samskapende praksis som de to utvikler i fellesskap. Et bevisst forhold til posisjonelle forhold i forskningsanalysen kan med andre ord bidra til å viske ut skillet mellom hva som er forskning og hva som er behandling.

7.5. De ideologiske narrativer

På det ideologiske eller diskursive nivået i analysen finnes få tydelige eksempler på narrativer som utfordrer allerede eksisterende diskurser omkring det problematiske. Både familiene selv og barnevernets representanter motsier sjeldent direkte de etablerte forestillinger om hva som for eksempel er bra eller dårlig for barn. Det er kanskje fraværet av slike ideologiske eller kulturelle diskusjoner som er tydeligst i analysen på dette nivået. Imidlertid er det noen få interessante unntak: I intervjuet med mor i familien Uvissheten fremmes et opposisjonelt syn på hjelpeapparates evne og vilje til å ta de pårørende situasjon på alvor. Barnevernets velvilje i forhold til mors analyse og kamp mot systemets neglisjering av de pårørendes situasjon, er i så måte en form for motpraksis, som bekrefter den narrative tilnærmingens åpenhet og potensial til nettopp å bedrive slik systemkritikk. Den ideologiske analysen i et narrativt design har et

potensial til å finne frem til diskursive elementer i barnevernets praksis, som denne analysen ikke har benyttet seg av i tilstrekkelig grad. Dette kan skyldes at ettersamtalene som sådan ikke er velegnet til å få frem nok meningselementer til at analysen blir ”tykk” nok for å være i Geertz`s terminologi. Til det er ettersamtaledesignet for mye preget av sin intensjonelle praksis, nemlig å jakte på de salutogene prosesser.

7.6. Det integrerte nivå

Det siste nivået i analysen – det integrerte nivå – er i forhold til Murrays fem analysenivåer, det nivå som skal bidra til å se helheten i hele analysen. Generelt viser analysen at møtene mellom barnevernet og familiene representerer en type diskontinuitet i familienes liv, men at ressursfokuset i den narrative tilnærmingen raskt bidrar til å dempe denne opplevelsen. Om dette er tjenlig for barnet og familiene på lang sikt, gir ikke analysen svar på. Derimot er det tydelig at den ønskede nyskrivingsprosess, det vil si den reformulering av problemhistorier til en form for mestringshistorier som metodikken legger opp til, ser ut til å fungere hos begge parter. Analysen bekrefter at barnevernets og familienes informanter både er villige til og liker denne formen for alternativ praksis i en undersøkelsessak. Likeledes ser det ut til at den empowermentpraksis som tilnærmingen legger opp til, fungerer etter oppskriften. Tilnærmingen synes å fungere både demokratisk og åpen og inspirere begge parter til å forene sine krefter for å bekjempe de problemene som bekymringsmeldingen introduserte. Eksternaliseringsteknikkene bidrar spesielt til et fokusskifte og inviterer partene i en barnevernsak til å etablere en felles plattform – en form for partnerskap – mellom partene. Den integrerte analysen viser at den narrative tilnærmingen er velegnet til å forhandle frem en samarbeidsplattform mellom aktørene i en barnevernsak. Familien selv, barnet, skolen og barnevernets ansatte skaper seg raskt en felles og samarbeidende plattform å jobbe ut i fra. Til dette kan det innvendes at en ”kaster barnet ut med badevannet”, dvs. at problemene som var utgangspunktet for bekymringen, blir så svakt representert at det oppstår en form for neglisjering av det bekymringsfulle. Barnevernets iver etter å bli terapeutiske i sin praksis er kanskje en fare for deres sentrale mandat og oppdrag, nemlig å beskytte barn. Dette er en innvending som alle hjelpetiltak kan møtes med i barnevernets kontekst. Den integrerte analysen viser riktignok at problemfokuset blir kraftig neddempet i den narrative tilnærmingen, men at partene likevel er seg kontrollmandatet bevisst og at det ikke forsvinner selv om det settes i en form for karantene.

8.0. Avslutningsvis

Dette forskningsarbeidet har gjennom en fordypning i narrativ teori, en gjennomgang av dette materialets egen forskningsempiri, forsøkt å rette fokus mot den humanitetspraksis som både har motivert og preget barnevernarbeidet opp igjennom historien. Det er synliggjort en historisk linje som dokumenterer et humant syn på barn og en omsorgspraksis som viser at enkelte av de avvikssosiologiske analysene som er gjort i moderne avviksforskning også på barnevernets praksis, med rette kan kritiseres for å være noe tendensiøse i sin ensidige jakt på repressive forklaringer.

Den narrative teoriens plass i det foreliggende arbeid viser at den narrative vendingen i samfunnsvitenskapene og i terapiens verden har bidratt til en endring i forståelsen av de ressursssvake og undertryktes mulighet for selv å delta i den maktdiskurs som de er en del av. Den narrative vendingen har fremfor alt bidratt til å fokusere språkets sosialkonstruerende funksjon og dets iboende mulighet som frigjørende redskap i en form av en form for partnerskap mellom barneverntjenestens representanter og familiene allerede i undersøkelsesfasen av en barnevernsak.

Barnevernets bruk av narrative tilnærminger er et mulig og velegnet bidrag til å befeste det salutogene, eller den ressursorienterte tilnærmingen i barnevernsaker. Denne tilnærmingen kan igjen bidra til å fremme en empowermenprosess som et samarbeidsprosjekt mellom partene i en barnevernsak. En narrativ tilnærming allerede i oppstarten av en barnevernsak synes ikke å sette undersøkelsesoppdraget i fare, men bidrar tvert i mot til at partene øker tilliten til hverandre og at problemene presenteres snarere. Empirien, dvs. forskningsdata i denne undersøkelsen gir ikke holdepunkter for å hevde at en narrativ tilnærming står i et uforenlig motsetningsforhold til barnevernets kontrollmandat. Tvert om synes det som om en narrativ tilnærming med bruk av eksternaliserende teknikker i en undersøkelsesfase, bidrar til å fremme en helt nødvendig tillitsplattform mellom partene.

Dette forskningsarbeid viser at ressursorienterte metoder er velegnede tilnærminger også i barnevernets undersøkelsespraksis, og at ettersamtaler er en adekvat måte å befeste de fremganger og det partnerskap mellom familie og barnevern som den narrative tilnærming inviterer til.

Ettersamtalekonseptet som informasjonsarena er bare delvis velegnet til å gi data en kan stole på også i kvalitativ forskningssammenheng. Intervjuformen er normativt ledende som følge av sin empowermentambisjon og kan derfor kritiseres for ikke å fremskaffe data med tilstrekkelige validitetskrav. Dette kunne ha blitt kompensert om familiene og barnevernet hadde blitt intervjuet hver for seg. Da hadde en selvsagt ikke kunne beholde empowermentambisjonen i prosjektet, og en sentral dimensjon i utviklingen som DuKanJo-prosjektet la opp til ville gå tapt. Analysen har befestet muligheten og nytten som en narrativ og salutogen orientering kan ha i barnevernet, også i undersøkelsesfasen. Tilnærmingen krever imidlertid at barnevernet fastholder både kontroll- og hjelpemandat som to likeverdige tilnærminger i arbeidet, og ikke minst at etisk refleksjon og åpenhet omkring begge posisjonene tydeliggjøres. En effektevaluering av en narrativ tilnærming i barnevernets undersøkelsespraksis kunne være en naturlig oppfølging av denne undersøkelsen.

Referanser

- Andersen, T.** (1994). *Reflekterende Processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. Dansk psykologisk forlag, København.
- Alrø, H. & Kristiansen M.** (1997). *Mediet er ikke budskapet – video i observasjon af interpersonell kommunikation*. I *Videoobservation*, Aalborg Universitetsforlag.
- Antonovsky, A.** (1987). *Unraveling the Mystery of Health*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Antonovsky, A.** (1991). *Helsans mysterium*. Natur och kultur, Stockholm.
- Antonovsky, A.** (1993). The structure and properties of sence of coherence scale. *Social Science and medicine*.
- Antonovsky, A.** (1979). *Health, Stress and Coping*. Jossey-Bass, San Francisco
- Aspelin, K. & Lundberg B A.** (1971) *Form och struktur*. Bokforlaget Pan/Nordstedts, Stockholm.
- Austin, J. L.** (1975). "How to do things with words" – The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955. Edited by J.O. Urmson and M Sbisá, Clarendon Press Oxford.
- Barnekonvensjonen** (2005). Norsk Senter for Menneskerettigheter. <http://dep.no/bfd>
- Becker H S.** (1973). *Outsiders – Studies in the Sociology of Deviance*. The Free Press Macmillian Publishing Co., Inc. New York.
- Berg I. K. & Kelly S.** (2000). *Building Solutions in Child Protectiv Services*. W.W Norton & Company, London/New York.
- Brooks, P.** (1992). *Reading for the Plot. Design and Intention in Narrative*. First Harvard University Press paperback edition. Cambridge, Massachusetts London, England.
- Bruner, J.** (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, MA: Harvard Univetsity Press.
- Bruner, J.** (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burnard, P.** (1991). A method of analysing interview transcript in qualitative research. *Nurse Education Today*. **Vol 11**, 461-466.
- Børresen, P.** (1995). *Barnevern og familievern. En juridisk og barnevernfaglig fremstilling av et kontroversielt emne*. Cappelen Akademisk forlag as, Oslo.

- Egelund, T.** (1997). *Beskyttelse af barndommen*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Elvebredden barnevernsenter** (2001a). Søknad om konsesjon for behandling av personopplysninger i henhold til personopplysnings-loven§33.
- Elvebredden barnevernsenter** (2001b). Datatilsynet i Norge. Tilsagnsbrev av 5. september 2001, nr 1152 til Elvebredden barnevernkontor, Oslo Kommune.
- Elvebredden barnevernsenter** (2001c). Anonymiserte bekymringsmeldinger.
- Elvebredden barnevernsenter** (2001d). Invitasjonsbrev til deltagelse i ettersamtaler.
- Esaias**, Profeten. Kap 9, vers 6. *Det gamle testamentet*, Norsk Bibelutgave. Det Norske Bibelselskaps Forlag, 1973.
- FCHE**, (1999) *What keeps people healthy? The current State of Discussion and the Relevance of Antonovsky's Salutogenetic Model of Health*. Research and Practice of Health Promotion. Publisher: Federal Centre for Health Education.
- Feiring, M.** (2003). *Bydelsbarnevernet i Oslo. En studie av lokale tiltak*. NIBR-notat 2003:106.
- Fiese, H B. et.al.** (1999). The stories that families tell: Narrative coherence, narrative Interaction and relationship beliefs. *Monographs of the society for research in child development*. Serial No. 257, Vol, 64, No.2,
- Foucault, M.** (1980). *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1979*, Pantheon Books, New York.
- Foucault, M.** (1979). *Discipline and Punish: The birth of the prison*. Peregrine Books, Middlesex.
- Frank, A.** (1995). *The wounded storyteller: Body, illness and ethics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Freire, P.** (1972). *Pedagogy of the Oppresses*. Sheed and Ward, London.
- Furman, B & Ahola T.** (1988). *Ficktjuven på nudistlägret*. Förlags Ab ai-ai Helsingfors.
- Geertz, C.** (1973). *The interpretation of cultures*. New York. Basic Books.
- Gergen, K. J.** (1985). The social constructivist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 40 (3), 266 –275.
- Goffman, E.** (1959). *The presentation of self in everyday life*. Garden City, NY: Doubleday.

- Hall, C, Juhila K, Parton, N og Pösö, T.** (2003) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services. Interaction, Identities and Practices.* Jessica Kingsley Publishers, London & New York.
- Hansson, K. & Cederblad, M.** (1995). Saluotogen familjeterapi. *Fokus på familien: 1*, 3-18.
- Hellesnes, J.** (1988) *Hermeneutikk og kultur.* Det Norske Samlaget.
- Hestbæk, A-D.** (1997) *Når børn og unge anbringes. En undersøkelse av kommunenes praksis i anbringelsesaker.* København: Rapport 97:6, Socialforskningsinstituttet.
- Haugsgjerd, S.** (2000). *Begrepet fortelling- fra russisk litteraturteori til psykoanalyse.* Upublisert manus fra foredrag i Norsk Psykoanalytisk forening 31.10.2000.
- Horsdal, M.** (1999). *Livets fortællinger – en bog om livshistorier og identitet,* Narrayana Press, Gylling.
- Hydén, L-C.** (1997). Illness and narrative. *Sociology of health and illness* **19** (1), 48-69.
- Hylland Eriksen, T.** (1998). *Små steder – Store spørsmål. Innføring i sosialantropologi,* Universitetsforlaget.
- Hårtveit, H. & Jensen, P.** (2003). *Familier og terapi.* Tano Aschehoug, Oslo,
- Jakobsen, R.** (1960). "Linguistics and poetry." In *Style and Language*, edited by Thomas A Sebeok, p. 350 – 377: Cambridge, Mass: MIT Press, 1960.
- Kavli, F.** (2002). *Eksternaliserende samtaler i barnevernet.* Plan for Masteroppgave. MPH-plan ved NHV.
- Kavli, F. Dyvik E. Tveiten M.** (2003). *Du Kan Jo ! Eksternaliserende samtaler i barnevernet.* Sluttrapport fra et metodeutviklingsprosjekt. Elvebredden barneverntjeneste.
- Klausen, A M.** (1970). *Kultur - variasjon og sammenheng.* Gyldendal Norsk Forlag.
- Kristiansen, K.** (1999). Fortellingen som en form for identitet. En drøfting av identitetsbegrepet i den narrative tradisjonen. *Fokus på familien: 3*, 168- 180.
- Kristofersen, Lars B.** (2005). *Barnevernbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990 – 2002.* NIBR-rapport 2005:12.
- Kvale, S.** (1997). *Det kvalitative forskningsintervju.* Ad Notam, Oslo.
- Kaarhus, R.** (1992). Diskurs som analytisk begrep. *Norsk antropologisk Tidsskrift* Vol 2/1992.

Lindseth, A. (2003). *A phenomenological and hermeneutical method for researching lived experience*. Material från föreläsning ved universitetet i Tromsø, 12. september 2003. Utgitt av Nordiska högskolan for folkhälsovetenskap, Göteborg.

Lindstøm, B. (1994). *The Ece of Existence. On the Quality of life of Children in the Nordic countries*. The Nordic School of Public health, Göteborg Sweden

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992. Norsk Lovsamling.

Lukas evangelium, Kap 2, vers 1-20. *Bibelen*, Norsk utgave 1973.

Lundby, G. (1998). *Historier og terapi*. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier. Tano Aschehoug, Oslo.

Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. 2. utgave. Universitetsforlaget, Oslo.

Mullender, A & Ward D. (1998). *Self-Directed Groupwork. Users Take Action for Empowerment*. Groupwork series. Whiting & Birch Ltd, Human Science Publishers, London- UK.

Murray, M. (2000). Levels of Narrative Analyses in Health Psychology. *Journal of Health Psychology*. SAGE Publications, Thousand Oaks and New Delhi. **Vol 5(3)** 337-347;013535

Nordstoga, S. (1998). Behandlingsverkstedet En studie av samhandlingen mellom barnevernarbeidere og terapeuter. Temaer i Sosialt arbeid: *HiO-hovedfagsrapport nr 4*.

NOU (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. NOU 2000:12. Norges offentlige utredninger, Oslo.

Odelstingsproposisjon nr 44 (1991-92). Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).

Polkinghorne, D. (1988). *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State University of New York.

Propp, V. (1946). Original tittel: *Istoriceskie korni volsebnj skazki* (Undereventyrets historiske røtter). I ny utgave av Leningradskogo universiteta, 1986: V.I. remina, N.M. Gerasimov. – 2e izd. Leningradskij gosudarstvennyj universitetimeni A:A: Zdanova.

Propp, V. (1946). *Theory and history of folklore*. Manchester University Press, oversatt Av Aisiana Y. Martin og Richard P. Martin. Volume 5. University of Minnesota Press, Minneapolis. University of Minnesota. (third printing 1993).

Ricoeur, P. (1985). *Time and narrative*, vol.2, University of Chicago.

Ricoeur, P. (1987). *Life: A story in search of a narrator*. Fra M.J. Valdes (red), *A Ricoeur reader: Reflection and imagination* (s 425-437). University of Toronto Press, Toronto.

Riessman C K. (1993) *Narrative analysis*. SAGE Publications, Inc.

Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Robson, C. (2002). *Real World Research. A resource for Social scientists and Practitioner- Researchers*. Second edition, Blackwell Publishers Ltd, USA.

Rosberg, S. (2000). *Kropp, varande och mening i ett sjukgymnastisk perspektiv*. Göteborgs Universitet – Institusjonen for sosialt arbete.

Sandbæk, M. & Tveiten G. (1996). *Sammen med familien*. Kommuneforlaget, Oslo.

Sarvimäki, A. (2000). Fortellingens (narrative) plass i forskningen. Beretninger om smærta och vård. I tidsskriftet *Omsorg* **Vol 2**.

Schafer, R. (1980). Narration in the Psychoanalytic Dialogue. I Mitchell, *On narrative*. The University of Chicago Press, 1980

Schaanning, E. (1992). *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigshistoriens idéhistorie*. Tredje opplag; 2000. Spartacus, Oslo.

Sheppard, M. (2000). The design and development of an instrument for assessing the quality of partnership between mother and social worker in child and community care I *Child and Family Social Work* 2001, **6**, pp 31-46.

Schön, D. (1987). *Educating the reflective practitioner*. San Francisco: Jossey Bass Publishers.

Skjervheim, H. (1976). *Deltakar og tilskådar og andre essay*. Ide og tanke, Oslo.

Solem, M-B. (2002). Å ta empirien med en klype salt: Sentrale problemer i familieforskning i barne- og ungdomspsykiatrien. *Fokus på familien* **1**, 35 – 45.

Statistisk Sentralbyrå (2003). *Norsk barnevernstatistikk*. Nettadresse: <http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barnevern/main.html>

Svensson, P - G. & Starrin B. Red.(1996). *Kvalitative studier i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund.

Ungar, M. (2004). Surviving as a Postmodern social worker: Two Ps and Three Rs of Direkt Practice. *Social Work / Volume 49, Number 3 / July 2004*

Wengraf, T. (2001). *Qualitative research Interviewing – Biographic Narrative and Semi-Structured Methods*. Sage Publications London. Thousands Oaks, New Delhi.

White, Hayden (1980). "The value of narrativity in the representation of reality". *Critical Inquiry*. 7: 5-28.

White, M. & Epston, D. (1997) *Narrative means to Therapeutic Ends*. Norton, New York.

White, M. (1989). *The externalizing of the problem and the reauthoring of lives and relationships*. Dulwich Centre Newsletter 3.

White, M. (1995). *Nya vägar inom den systemiska terapin*. Mareld, Stockholm.

White, M. (2002). *Reflections on Narrative Practice: Essays and interviews*. Dulwich centre Publications, Adelaide South Australia

White, M. (2002). *The international Journal of Narrative Therapy and Community Work*, 2002, No.3.

White, M. & Epston, D. (1997). *Narrativ terapi – en introduksjon*. Mareld, Stockholm.

Willén H. (2002). Personal narrative research in the context of troubled parenthood. In Hallberg L R-M (ed.). *Qualitative Methods in Public health Research – Theoretical Foundations and Practical Examples*, Studentlitteratur, Lund.

Wood, A L. & Groger, R O. (1997). *Doing discourse analysis. Methods for studying Action in Talk and Text*. Sage Publications, Inc London.

